

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějepisu a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Léta 1848-1849 v Čáslavi a Kutné Hoře
Years 1848-1849 in Čáslav and Kutná Hora

Simona Kuchařová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Dějepis – Německý jazyk (N D-NJ)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Léta 1848-1849 v Čáslavi a Kutné Hoře potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného, nebo stejného titulu.

Praha 6. prosince 2019

Bc. Simona Kuchařová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce prof. PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. za cenné rady a připomínky.

Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora za vstřícný, trpělivý přístup a ochotu při vyhledávání archiválií. Velké poděkování patří zejména paní PhDr. Janě Vaněčkové za odborné rady a podporu při mém bádání a zpracování archiválií.

V neposlední řadě bych chtěla za všestrannou podporu poděkovat své rodině.

ABSTRAKT

Diplomová práce Léta 1848-1849 v Čáslavi a Kutné Hoře se zabývá odborným popisem událostí v revolučních letech ve dvou městech současného Středočeského kraje. Práce se zpočátku věnuje celkové charakteristice obou měst v první polovině 19. století. Zaměřuje se na jejich vzhled, správní změny, školský a divadelní život, zdravotnická zařízení, významné národní buditele a v neposlední řadě i na oblast hospodářskou. Hlavní část práce podává stručný přehled reakcí na pražské březnové události v Čáslavi i v Kutné Hoře, zejména na aktivní zapojení měšťanů obou měst v zakládání Národních gard. V případě Kutné Hory se dále jednalo o založení pobočky pražského politického spolku Slovanské lípy, v Čáslavi zase o sledování správních a školských změn. Práce obsahuje dvě srovnání obou měst, nejdříve v 1. polovině 19. století a následně v revolučních letech 1848-1849. V poslední kapitole práce seznamuje se situací na venkově v letech 1848-1849 a se stížnostmi obcí Čáslavského kraje na své poměry Národnímu výboru v Praze. Jako bonus jsou do práce vloženy medailonky některých významných osobností působících v Čáslavi nebo v Kutné Hoře. Na základě písemných pramenů a odborných regionálních publikací jsou vysvětleny změny v jednotlivých oblastech lidské činnosti a popsány události, které byly reakcí na bouřlivý březen 1848 v Praze.

KLÍČOVÁ SLOVA

19. století, Čáslav, Kutná Hora, Národní garda, Slovanská lípa, regionální historie, revoluční rok 1848-1849

ABSTRACT

The diploma thesis „Years 1848-1849 in Čáslav and Kutná Hora” focuses on the expert description of events in the revolutionary years of two cities in today’s Central Bohemia region. The thesis firstly pursues the general characteristics of both towns in the first half of the 19th century. It focuses on the appearance of the town, administrative changes, school and theatre life, health facilities, significant national revivalists and also on the economic area. The main part of the work presents a brief outline of reactions on Prague March events both in Čáslav and Kutná Hora, mainly about the active participation of citizens of both cities in the basic National Guard. In the case of Kutná Hora, the foundation of subsidiary of Prague political association Slovanská lípa also occurred. In Čáslav, the thesis also follows the administrative and schooling changes. The work includes two comparisons of both the towns firstly in the first half of the 19th century and then also the revolutionary years 1848-1849.

In the last chapter, the thesis introduces the situation in the countryside from the years 1848-1849 and also the complaints of the villages of Čáslav region about the relationship towards the Národní výbor in Prague. As a bonus, some important personalities working in Čáslav or Kutná Hora are added to the work. Based on the written resources and specialised regional publications, the changes in individual fields of human activities are explained and the events that were the reactions of the turbulent March of 1848 in Prague are described.

KEYWORDS

19th century, Čáslav, Kutná Hora, Národní garda, Slovanská lípa, regional history, revolutionary year 1848-1849

Obsah

Úvod.....	7
1 Prameny, literatura a metodika práce	9
2 Čáslav v době předbřeznové (1. polovina 19. století).....	11
3 Kutná Hora v době předbřeznové (1. polovina 19. století).....	22
4 Srovnání předbřeznového období v Čáslavi a Kutné Hoře.....	32
5 Události roku 1848-49 v Čáslavi	36
5.1 Správní změny v letech 1848-1850.....	36
5.2 Vzhled města Čáslavi v letech 1848-49	37
5.3 Finanční změny v Čáslavi v roce 1848-1849.....	37
5.4 Reakce na evropské události roku 1849 v Čáslavi.....	39
5.5 Měšťanský výbor 1848-1849	40
5.6 Změna školského systému v březnu 1848 a její vliv na čáslavské školy.....	40
5.7 Osobnosti spjaté s Čáslaví a rokem 1848-49	44
5.8 Národní garda čáslavská (1848–1851).....	46
5.9 Střelecká společnost v Čáslavi	52
6 Události roku 1848-49 v Kutné Hoře	54
6.1 Vzhled Kutné Hory v letech 1848-49	54
6.2 Kutnohorské nouzové peněžní poukázky z let 1848-1849	56
6.3 Kutnohorské petice k Národnímu výboru v Praze	56
6.4 Kutnohorská Národní garda	58
6.5 Reakce na události roku 1848-49 v Kutné Hoře	62
6.5.1 Angažovanost kutnohorských měšťanů v pražských bojích.....	64
6.6 Slovanská lípa v Kutné Hoře v letech 1848-49.....	65
7 Srovnání revolučního roku 1848 v Čáslavi a Kutné Hoře	73
7.1 Národní gardy.....	74

8	Rok 1848-49 na českém venkově	77
8.1	Vývoj událostí na českém venkově.....	77
8.2	Stížnosti obcí na Čáslavsku k Národnímu výboru	82
	Závěr	86
	Medailonky významných osobností Čáslavi a Kutné Hory.....	90
	Seznam použitých informačních zdrojů	98
	Seznam textových příloh	103
	Seznam obrázků v textu.....	107

Úvod

Rok 1848 odstartoval v Evropě vlnu revolucí, která se nevyhnula ani českým zemím. Kromě Velké Británie a Ruska lidé v jednotlivých evropských zemích bojovali za občanská a konstituční práva. Cenzura, zákaz sdružování, hlásání odlišných názorů a další problémy trápily některé vrstvy obyvatelstva do takové míry, že došlo k otevřeným bouřím, v některých případech i k ozbrojeným střetům. V návaznosti na americkou a francouzskou revoluci vzbouřenci požadovali na vládnoucí vrstvě, zejména na panovníkovi, rozšíření svých občanských práv. V Rakousku způsobila revoluční bouře, hlavně revoluční povstání ve Vídni, odvolání kancléře Metternicha z jeho funkce v čele Rakouska. Padl tak symbol předbřeznové absolutistické monarchie.

Revoluce v českých zemích v roce 1848 a následně i v roce 1849 byla vyvrcholením krize ve společnosti, kterou velkou měrou způsobily i neúroda a hladomor v letech 1844-1847. V českých zemích se kromě občanských práv bojovalo také za zrušení roboty, za politické svobody či za zrovnoprávnění češtiny s němčinou. Za počátek revoluce se považuje 11. březen 1848, kdy se v Praze ve Svatováclavských lázních¹ sešli občané, aby vypracovali petici pro císaře Ferdinanda I. Hlavními událostmi revoluce v českých zemích byl Slovanský sjezd, Svatodušní bouře nebo Májové spiknutí. Kromě hlavních událostí se v rámci těchto revolučních let připomínají ještě důležité osobnosti revoluce, např. František Palacký, František Ladislav Rieger, Karel Havlíček Borovský nebo Josef Václav Frič a Karel Sladkovský.

Revoluce způsobila velký rozruch, ale celkově byla v celé habsburské monarchii neúspěšná. Jediný požadavek, který se prosadil, bylo zrušení roboty za možnost náhrady. Stalo se tak 7. září 1848. Po potlačení všech povstání a revolučních snah Rakousko zůstalo opět centralistickou absolutistickou monarchií.

Tato práce se zabývá popisem revolučního období 1848-1849 ve městech Čáslav a Kutná Hora. Na základě odborné historické literatury a historických pramenů z daného období podává stručný popis revoluční situace ve zmíněných městech. V Kutné Hoře se zaměřuje na politický spolek Slovanská lípa a petice k Národnímu výboru v Praze.

¹ Svatováclavské lázně – již neexistují, nacházely se na Dobyčím trhu (dnešní Karlovo náměstí)

V Čáslavi se pak opírá o čáslavské změny ve školství a paměti čáslavského rodáka Antonína Konstantina Vítáka.

Práce se rovněž zaměřuje na následné srovnání průběhu revolučních let v obou městech. Porovnává správní změny, vzhled města i aktivitu měšťanů. V neposlední řadě se zabývá i kutnohorskou a čáslavskou Národní gardou. Práce seznamuje čtenáře i se situací na venkově a podává přehled některých problémů obcí tehdejšího Čáslavského kraje. Práce je doplněna i několika medailonky osobností žijících v tomto období.

Téma diplomové práce jsem si zvolila díky svému blízkému vztahu k této oblasti. Z vesnice nedaleko Čáslavi pochází můj děda. Obě města, kterými se budu v diplomové práci zabývat, jsem několikrát ročně již odmalička navštěvovala a objevovala jejich krásy. K myšlence zpracovat právě rok 1848 mě přivedla jeho nepopulárnost. Nedávno jsme si připomínali důležité osmičkové roky, jako roky 1918, 1938, 1948, 1968. Všechny tyto roky jsou známé, podrobně zpracované, stále připomínané ve škole a v rámci různých výročí, ale rok 1848 je opomíjen. Přitom v tomto roce došlo k přelomové změně v územní samosprávě a byla zrušena robota, což je další z významných podnětů, proč by tento rok neměl být zapomínán.

Cílem mé práce je zpřístupnit odbornou problematiku revolučních let 1848-1849 v Čáslavi a Kutné Hoře nejenom studentům a oborově orientovaným pracovníkům, ale i laické veřejnosti se zájmem o danou problematiku. Z toho důvodu jsou v mé práci vysvětlována všechna cizí slova i historické termíny, které mohou, v některých případech, připadat odborníkům zcela zřejmé.

1 Prameny, literatura a metodika práce

Tato diplomová práce, která se soustředí na předrevoluční období, na roky 1848 a 1849 v Čáslavi a Kutné Hoře, dvou městech tehdejší habsburské monarchie, vychází z odborné regionální literatury vztahující se k tomuto období a z pramenů vyhledaných především ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře.

Při jejím zpracování bylo kromě pramenů a odborné literatury ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře čerpáno také z odborné regionální literatury Městské knihovny v Kutné Hoře a Městské knihovny v Čáslavi. Byla použita i literatura z Národní knihovny a Městské knihovny v Praze. Další podklady byly získány z archiválií Národního archivu v Praze na Chodovci.

První dvě kapitoly, pojednávající o stavu obou měst před revolučním rokem 1848, byly z velké části zpracovány z odborných publikací. Další kapitoly čerpaly zejména z archiválií uložených ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře. Práce byla inspirována akademickými pracemi s obdobným tématem.

K osvětlení situace v Čáslavi v předbřeznovém období byly využity zápisy z Liemertovy kroniky dokončené v roce 1859 a také paměti z dětství čáslavského rodáka Antonína Konstantina Vítáka. Dějiny Čáslavi byly převzaty zejména z práce Augusta Sedláčka *Děje města Čáslavě* a z prací historika a středoškolského profesora Františka Škrdleho. Informace o Kutné Hoře byly čerpány hlavně z publikace PhDr. Heleny Štroblové a PhDr. Blanky Altové s názvem *Kutná Hora* z edice Dějiny českých měst a z publikace Jana Jelínka se stejným názvem *Kutná Hora*. Dále byly jako doprovodný zdroj k popisu Čáslavi a Kutné Hory použity regionální publikace různých autorů, např. Jaroslava Maliny, Pavla Nováka, Milana Marka. Doplnková témata o roce 1848 na venkově a o stížnostech čáslavských obcí k Národnímu výboru byla vypracována na základě prací Františka Roubíka *Na českém venkově roku 1848* a *Petice venkovského lidu z Čech k Národnímu výboru*. Na medailonky čáslavských a kutnohorských rodáků byly použity životopisy jednotlivých osobností vyčtené z odborné regionální literatury.

Jako prameny, zejména k roku 1848, byly použity archivní fondy města Čáslavi a Kutné Hory. K samostatným kapitolám o spolcích v Kutné Hoře bylo čerpáno z archivního fondu Slovanská lípa v Kutné Hoře a z protokolu k roku 1848-1849

Ostrostřeleckého sboru v Kutné Hoře. Další informace o událostech z roku 1848 v Kutné Hoře byly nalezeny například v kutnohorských peticích k Národnímu výboru v Praze.

Čáslav v roce 1848-1849 je zpracována z paměti čáslavského rodáka pana Antonína Konstantina Vítáka a ze školních nařízení čáslavské hlavní dívčí školy, dnes ZŠ Masarykova.

V prvních dvou kapitolách práce čtenáře seznamuje s oběma městy a popisuje jejich vzhled a stav před revolucí v roce 1848. Třetí kapitola je shrnutím a porovnáním předchozích dvou kapitol. Hlavní část celé práce se soustřeďuje na přehled změn uskutečněných v roce 1848 v Čáslavi. V další kapitole následuje přehled událostí roku 1848 v Kutné Hoře. Kapitola sedm opět srovnává a shrnuje, tentokrát události v roce 1848 v Čáslavi a Kutné Hoře.

Práce je doplněna o situaci v roce 1848 na venkově a o popis stížností čáslavských obcí k Národnímu výboru v Praze. Jako bonus jsou na konci práce uvedeny medailonky významných čáslavských a kutnohorských rodáků 19. století.

Zeměpisné a místní názvy jsou v práci psány dle pravopisu použitého v dobových pramenech, např. názvy ulic jsou s malými písmeny.

Informace získané z Liemertovy kroniky nejsou v práci konkrétně ocitované, jelikož zmíněný zdroj nemá očíslované stránky.

2 Čáslav v době předbřeznové (1. polovina 19. století)

Čáslav se rozkládá uprostřed rozsáhlé a úrodné roviny. Nachází se na výběžku Polabské nížiny. Na severovýchod od města se tyčí Železné hory a na jihozápadě se táhne Hornosázavská pahorkatina.

Za vlády Přemysla Otakara II. se Čáslav stala královským městem. V té době se začaly kolem města stavět hradby, které jsou částečně zachovány do dnešní doby. Z přemyslovského období si Čáslav zachovala i svůj vnitřní gotický půdorys, jenž se vyznačuje velkým centrálním náměstím s dominující radnicí a pravoúhlou uliční sítí. Na tomto náměstí se také nachází farní kostel sv. Petra a Pavla založený v raně gotickém slohu na konci 13. století. Čáslav původně měla čtyři brány, kutnohorskou, brodskou, chrudimskou a bránu, která vedla k rybníku, ale jinak pojmenována nebyla. Později se ujal název Žižkova brána. V první polovině 19. století stála již jen kutnohorská brána a Žižkova fortna. Žižkova fortna se nacházela nad bezejmennou branou a sloužila pro pěší. Kutnohorská brána byla později zbořena kvůli neprůchodnosti velkých vozů.² Poslední zachovanou částí čáslavského gotického opevnění je válcová tzv. Otakarova věž, která stávala při Brodské bráně na jihovýchodní straně města v dnešní ulici Klimenta Čermáka. Husitské období zanechalo Čáslav ve všeobecném povědomí díky Čáslavskému sněmu konanému v roce 1421. Kromě této významné události došlo k proslavení Čáslavi i v roce 1910 díky nálezů ostatků slavného husitského vojevůdce Jana Žižky ve výklenku podvěžní mariánské kaple.

Čáslav měla sedm předměstí – vídeňské (golčojeníkovské), pražské (kutnohorské), Žižkovo (táborské), polské (chrudimské), koželuhy, špitálský dvůr a předměstí s obecním dvorem. Městem vedlo dvanáct ulic – vídeňská, kutnohorská, chrudimská, vodičkova, kasárenská, provaznická, klášterní, řeznické kotce, děkanská, pivovarská, kozí ulice a ulička k fortně. Dále zde byla čtyři náměstí – rynek, děkanské náměstí, kozí náměstí a dobytčí trh. Uprostřed rynku (centrální náměstí) se nacházel, a do dnešní doby nachází, morový sloup se sochou Panny Marie, která je v rozích obklopena sochami sv. Jana Nepomuckého, sv. Prokopa, sv. Floriana a sv. Štěpána. Sochy byly pravděpodobně vytvořeny místním sochařem. Čáslavské domy byly stavěny z kamene, pálených cihel

² VÍTÁK, Antonín Konstantin: *Paměti starého učitele-vlastence persekucí postiženého*. Praha 1902, s. 26.

a vápna. Dřevěné domy z Čáslavi v 1. polovině 19. století již zcela zmizely. Důležitými památkami města, již v tehdejší době, byly dva kostely – sv. Petra a Pavla v blízkosti centrálního náměstí a sv. Alžběty na tehdejším pražském předměstí.³

Obecní představenstvo v Čáslavi se skládalo z purkmistra, čtyř měšťanských radů a dvanácti výborů.⁴

August Sedláček ve své knize o historii Čáslavi píše, že na rozdíl od starších dob máme o prvních dvou třetinách 19. století velmi málo pramenů. Sedláček to připisuje netečnosti a nezájmu tehdejšího měšťanstva o život ve městě a město samotné i jejich malé moci v politické oblasti. Tvrdí, že měšťané první poloviny 19. století se vůbec nestarali o zaznamenání obecních příběhů města.⁵

Podle dostupných pramenů se ví jen o některých prodejkách a stavbách domů. V květnu roku 1803 prodala obec dům číslo popisné 82 s dvoříškem Antonínu Rosenkranzovi. O rok později v březnu 1804 byla Janu Matějkovi prodána stará budova školy se starobydou farou číslo popisné 193, jelikož bylo zapotřebí lepšího a novějšího stavení pro školu.⁶

Posledním příkladem doložené stavby je stavba krajského úřadu, na kterou bylo skoupeno od právovárečného měšťanstva v roce 1814 několik domů, a to konkrétně domy číslo popisné 33, 34 a 35. V roce 1815 pak přikoupila krajská komise ještě od Eliáše Nikla dům číslo popisné 32 a od jiných vlastníků i další menší části. Místo těchto domů vznikla jedna obrovská budova krajského úřadu, která bohužel zapříčinila pád staré a pevné okrouhlé věže Hradecké brány.⁷ Budova krajského úřadu byla vystavěna v letech 1816-1817 v empírovém slohu, ale její fasáda byla ke konci 19. století přikrášlena pseudorenesančními detaily. Nakonec celá budova ztratila svůj původní vzhled kvůli nástavbě z roku 1930.⁸

³ SOkA K.H., AM Čáslav, LIEMERT, Johann Wilhelm: *Kronika města Čáslavě I. a II. díl*, neuspořádaný fond.

⁴ SOkA K.H., AM Čáslav, LIEMERT, Johann Wilhelm: *Kronika města Čáslavě I. a II. díl*, neuspořádaný fond.

⁵ SEDLÁČEK, August: *Děje města Čáslavě*. Praha 1874, s. 249.

⁶ Tamtéž, s. 249.

⁷ Tamtéž, s. 249.

⁸ ŠKRDLE, František: *Z historie krajského úřadu v Čáslavi*. Podoubraví roč. XV., 1946/47 Čáslav, s. 23-25.

Rok 1848 pozměnil strukturu tehdejších správních institucí a v roce 1849 bylo z původních šestnácti krajů vytvořeno pouze sedm krajů s krajskými vládami v čele. Pod jednotlivé kraje pak spadalo sedmdesát devět okresních hejtmanství. Kvůli snižování krajských úřadů došlo i ke zrušení krajského úřadu v Čáslavi a Čáslav byla podřízena krajské vládě v Pardubicích. Čáslav nezískala ani žádný okresní úřad. Okresní hejtmanství bylo zřízeno v Kutné Hoře. Čáslavští byli tímto stavem rozhořčeni a snažili se, pomocí žádosti k *vysoké c. k. politické komisi pro reorganisaci zemské správy* nebo pomocí německé petice poslané přímo k císaři, změnit svoji situaci. Roku 1851 bylo zřízeno 13 nových krajů, mezi nimi bylo zmíněno i město Čáslav. K ustanovení krajského úřadu v Čáslavi však došlo až v roce 1855.⁹

Tehdejší císař Ferdinand I. v lednu roku 1844 schválil, že Čáslav může každoročně ve dnech 22. a 23. března pořádat koňský trh a pokud by na jeden z těchto dní připadl svátek, tak se trh přesune na následující všední den. V roce 1845 došlo k schválení dalších tří koňských trhů – v úterý po první postní neděli, na den sv. Prokopa a v úterý před dnem sv. Barbory.¹⁰

V březnu 1846 byla z odkoupeného domu Bernarda Kavky, který se nacházel proti kostelu v čísle popisném 196, zřízena šatlava. K této události došlo z toho důvodu, že stará šatlava, číslo popisné 86 za nárožním domem, číslo popisné 85 stojící u městských hradeb, byla určena ke stavbě vojenských kasáren. Tato kasárna byla postavena vojenským erárem v únoru 1847. Později se kasárna musela rozšířit, takže byly dokoupeny ještě dva sousední domy – dům číslo popisné 88 od Marie Urbanesové a dům číslo popisné 89 od Josefa Zvěřiny. Společně pak ještě s pustým místem mezi čísly 89 a 90 od Jakuba Chadraby byl místo nich vystaven jeden velký dům.¹¹

V Čáslavi bylo k roku 1848 spočítáno 363 domů, ve kterých žilo 3 714 obyvatel.¹²

Čáslav byla ještě před zavedením železnice významnou stanicí na císařské silnici z Vídně do Prahy.¹³ Císařská silnice Praha-Vídeň, po níž denně do Čáslavi přijížděly zástupy cizinců, byla vybudována v roce 1752. Poštovní vozy přivážely hosty

⁹ ŠKRDLE, Podoubraví 1946/47, s. 23-25.

¹⁰ SEDLÁČEK 1874, s. 253.

¹¹ Tamtéž, s. 253.

¹² PALACKÝ, František: *Popis Království českého čili podrobné poznamenání*. Praha 1848, s. 187.

¹³ VÍTÁK 1902, s. 32.

na návštěvu, během které si mohli dát oběd v některém z místních hostinců či si během dlouhé chvíle prohlédnout krásy města.¹⁴

V Liemertově kronice se uvádí, že 15. července 1805 navštívil Čáslav rakouský císař František I. a strávil zde noc. Z toho lze soudit, že císařská silnice měla vedle ekonomických výhod i velký společenský význam. Kromě setkání s rakouským monarchou umožnila čáslavským občanům setkat se i s westfálským králem Jeronymem Bonaparte a dalšími významnými osobnostmi tehdejší doby. Jednou z nich byl pruský král Fridrich nebo korunní princ Ferdinand, kteří si během svého pobytu prohlédli městské pamětihodnosti. Pruský král navštívil děkanský kostel, kde se podíval na místo pohřbu Jana Žižky. Korunní princ si zase prohlédl bojiště z roku 1742 mezi Čáslaví a Chotusicemi, seznámil se se zemědělskými pracemi, pozoroval žně a svážení obilí do stodol. Nakonec obdaroval i chudé. Prohlédl si i čáslavskou střelnici a mimořádně dlouho prý pozoroval vodopád u podměstského rybníka.¹⁵

V letech 1814 až 1816 projížděl Čáslaví švédský a dánský král. S ruským carem Alexandrem rozmlouval v Čáslaví kníže Alfred Windischgrätz, ale jak píše Liemert ve své kronice, pouze jen u vozu. V letech 1835 a 1836 se v Čáslaví vystřídalo několik významných osobností, např. ruský car Mikuláš, rakouský císař Ferdinand I. s císařovnou Annou nebo arcivévoda František Karel s arcivévodkyní Sofií.¹⁶

Od července 1809 se Čáslav stala špitálem pro raněné c. k. rakouské důstojníky, kteří zde byli až do svého uzdravení ubytováni v soukromých domech.¹⁷

Společenský život byl spojen s rozvojem cizineckého ruchu města. Do místních čáslavských hostinců cestující z Prahy do Vídně přinášeli zprávy o nejnovějších událostech předbřeznové monarchie.¹⁸ V čáslavských hotelích u prince nebo u černého koně byly pořádány tzv. kinderbály.¹⁹ Taneční zábavy se konaly na místní střelnici

¹⁴ NOVÁK, Pavel: *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku*. Žehušice 2003, s. 85.

¹⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora (dále SOkA K.H.), Archiv města Čáslav (dále AM Čáslav), LIEMERT, Johann Wilhelm: *Kronika města Čáslavě I. a II. díl*, neuspořádaný fond.

¹⁶ SOkA K.H., AM Čáslav, LIEMERT, Johann Wilhelm: *Kronika města Čáslavě I. a II. díl*, neuspořádaný fond.

¹⁷ SOkA K.H., AM Čáslav, LIEMERT, Johann Wilhelm: *Kronika města Čáslavě I. a II. díl*, neuspořádaný fond.

¹⁸ MAREK, Milan: *Čáslavsko v literatuře*. Pardubice 1958, s. 41.

¹⁹ VÍTÁK 1902, s. 14.

ve Vodrantech, kterou vlastnila střelecká společnost existující od roku 1821.²⁰ Vodranty byly od roku 1841 vyhlášené díky ovocným sadům, které zde byly založeny na obecním pozemku nad vypuštěným rybníkem Loučným nadšenými milovníky přírody a várečníky čáslavského pivovaru. Tyto ovocné sady byly pojmenovány podle bývalého hejtmána Čáslavského kraje, hraběti Karlu z Rotkirchu a Panthenu, Sady Rothkirchovy. Později se ujal spíše název Panská zahrada.²¹ Za město se chodilo na zábavu zvanou střelení ku ptáku.²² Tato zábava se konala o Svatodušních svátcích a spočívala v tom, že se střílelo na atrapu ptáka upevněného na bidlu. Nejúspěšnější střelec získal titul ptačí král a k tomu stříbrný odznak, který nosil na řetězu kolem krku. Po skončení střelby přišel na řadu zpěv, tanec a bohatá hostina, kterou se tato zábava ukončila.

Díky povolení pražského gubernia z roku 1820 byla roku 1822 v Čáslavi otevřena hlavní škola o čtyřech třídách. V návaznosti pak byla při škole, zásluhou tehdejšího místního kaplana Aloise Ladislava Janaty, v roce 1837 zbudována knihovna.²³

Škola se skládala ze dvou budov. Průčelí první z nich směřovalo na náměstí. Jednalo se o jednopatrovou budovu. Kromě tříd v ní byly i byty učitelů. Druhá budova měla charakter přízemní chalupy, chodilo se do ní dvorem a nacházely se v ní tři učebny. Jejich místnosti byly malé a tmavé – kvůli starému obloukovitému klenutí, které zasahovalo hluboko do malých oken. V případě, že tyto budovy nestačily, byla pronajímána i jedna místnost v soukromém domě. Kromě čtyř tříd hlavních bylo na čáslavské škole vždy ještě několik elementárek neboli tzv. přípravoven, někdy až tři, záleželo vždy na počtu dětí. Stav čáslavské c. k. normální hlavní školy byl podle vzpomínek Antonína Konstantina Vítáka tristní. Budova byla velmi chatrná a nesplňovala podmínky školní budovy. Třídy se nacházely v přízemí s nekvalitní prohnílou podlahou, která smrděla zatuchlinou a plesnivinou. Ventilace v té době neexistovala a okny se větralo jen zřídka a v zimě vůbec ne, aby neunikalo teplo. Záchody ve škole byly hodně primitivní a připomínaly spíše chlívky. V prvním patře byla třetí a čtvrtá třída, které měly společný vchod, což neprospívalo zejména kázni, ale ani učení v obou třídách.²⁴

²⁰ NOVÁK 2003, s. 86.

²¹ POSPÍŠIL, Bohumil: *Sady Vodranty. TILIA – leták pro ochranu přírody*. č. 11 – 1980.

²² NOVÁK 2003, s. 86.

²³ SEDLÁČEK 1874, s. 251.

²⁴ VÍTÁK 1902, s. 24-25.

Hlavní škola v Čáslavi byla německá. Školu společně navštěvovali chlapci i dívky. Děti se v ní učily předmětům v němčině. Na škole působili dva čeští kazatelé Jan Pečenka a Alois Ladislav Janata, kteří se snažili alespoň v mimoškolních dobrovolných hodinách učit žáky zeměpis, dějepis a přírodopis česky. Dále vyučovali děti v běžných školních hodinách německy katechismu, biblické dějepřavě a evangeliu. Alois Ladislav Janata byl za svou až přílišnou vlasteneckou horlivost poslán královéhradeckým biskupem na předčasný odpočinek. Odešel do Prahy, kde se stal úředníkem v Národním muzeu. Když odjížděl z Čáslavi, vyprovázel ho dav lidí.²⁵

Existuje spis, který loučení lidí s Aloisem Ladislavem Janatou popisuje: „*Dne 11. května 1848 musel všemi milovaný pan Alois Ladislav Janata opustit své rodné město. Rozloučit se s ním přišlo mnoho lidí, jelikož to byl velmi oblíbený duchovní.*“ Ve spise jsou chváleny jeho vlastnosti a horlivost, s jakou se pouštěl do všech vlasteneckých činností. Za své třináctileté působení v Čáslavi ovlivnil mnoho dětí, podporoval mateřskou řeč u tamějších občanů a úspěšně zdolával veškeré místní překážky.²⁶

Díky významnému příspěvku pana Aloise Janaty, ale i dalších národních buditelů, byl na počátku čtyřicátých let, konkrétně v roce 1841, v Čáslavi založen divadelní spolek. Dne 6. září 1841 byla divadelní sezóna nového spolku započata Tylovou hrou *Nalezenec*. První peněžité příjmy spolku byly určeny na splácení dluhu měšťanu Josefu Dlábkovu za postavení jeviště. V případě přebytku byly peníze používány k dobročinným účelům, např. k opatření nových zvonů do zdejšího kostela, místnímu ústavu chudých, ve prospěch nemocnice, k ošacení chudých žáků, k podpoře občanů postižených požárem, povodní nebo jiným neštěstím a k rozmnožení fondu pro výstavbu zdejších škol. Většina výdělku však zůstávala v divadelním spolku a zajišťovala hladký průběh jednotlivých představení.²⁷ „*Prvním ředitelem divadla byl do roku 1849 Vojtěch, rytíř z Widmannů. Do roku 1844 hráli ochotníci na radnici, od roku 1844 pak v hostinci u Králevic (Králeviče, později u Prince). V roce 1845 pohostinsky s čáslavskými*

²⁵ VÍTÁK 1902, s. 31-38.

²⁶ SOKA K.H., AM Čáslav. *Rozloučení čáslav. občanů s kaplanem P. Aloisem Janatou při jeho odchodě z Čáslavě*, neuspořádaný fond.

²⁷ SEDLÁČEK 1874, s. 251-252.

ochotníky vystupoval Josef Kajetán Tyl se svou manželkou. Hrál se česky, a tím se posilovalo vlastenecké cítění obyvatel.“²⁸

Čáslav před rokem 1848 i po něm navštívilo a někdy v ní i krátkou dobu působilo mnoho osobností. Např. baron Karel Villani de Castello Pillionico, který se spřátelil s kaplanem Janatou. Karel Villani byl českým básníkem, důstojníkem a pocházel z italské šlechtické rodiny. V Čáslavi sloužil v roce 1843 v pluku Palombiniho.²⁹ Byl nadšeným českým vlastencem, a když pobýval v Čáslavi, zapojil se i do podpory místního ochotnického divadla a věnoval mu oponu s vlasteneckým heslem. Jeho přítel Alois Janata ho přivedl k lásce k české písni a českému verši a kdykoli do města přijel, někdo z pražských vlastenců vždy je vítal s otevřenou náručí a nabízel zákusky a víno. Tak se také stalo, že v roce 1843 se seznámil baron Villani díky svému příteli Janatovi s mladým J. V. Fričem nebo bratry Náprstky.³⁰

„Traduje se, že v roce 1851 zavítala k Vášům³¹ na týden Božena Němcová. O čáslavské pouti prý dokonce pomáhala v obchodě a vesele rozprávěla s vesničany v okolí.“³²

K čáslavským vlastencům shromažďujícím se kolem kněze Aloise Ladislava Janaty patřil mimo jiné oficiál berního úřadu A. Ladman, správce městského důchodu Jan Železný, první čáslavský knihkupec Václav Váša, měšťané Jan Teich, Rautenkrantz nebo knihář Kliment Čermák.³³

Další významnou osobností, působící v Čáslavi v první polovině 19. století, byl krajský fyzik, přírodopisec a doktor medicíny Adam Steinreiter. Tento místní botanik byl velkým přítelem „čáslavského filozofa“ Jana Ferdinanda Opize. Byl členem Královské české společnosti nauk a Vlastenecko-hospodářské společnosti. Zabýval se různými odvětvími botaniky, ale ani čáslavská fauna ho nenechala chladným. Zemřel v listopadu 1824.³⁴

²⁸ NOVÁK 2003, s. 86.

²⁹ MAREK 1958, s. 45.

³⁰ RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*. Praha 1945, s. 193-194.

³¹ Václav Váša – od roku 1839 první čáslavský knihkupec

³² NOVÁK 2003, s. 86-87.

³³ MAREK 1958, s. 42.

³⁴ MAREK, Milan. *Doktor medicíny Adam Steinreiter – krajský fyzik a přírodopisec čáslavský. Tilia - Leták pro ochranu přírody*. Čáslav 1980.

V první polovině 19. století se v Čáslavi nacházely pošta, krajský úřad a vojenská posádka. V roce 1839 bylo v Čáslavi na náměstí v domě číslo popisné 81 otevřeno Vášovo čáslavské knihkupectví, které kolem sebe shromažďovalo čáslavské vlastence a buditele. Knihkupectví bylo vybudováno v tradici východočeské hradecké vlastenecké expedice Pospíšilovy. Vášovo knihkupectví patřilo k malému počtu českých knihkupectví na venkově.³⁵

Stavba nemocnice byla zahájena v roce 1842 a dokončena byla až na podzim roku 1848. Byla založena na základě různých sbírek, výnosu z loterie tehdejšího čáslavského krajského hejtmána hraběte Karla z Rotkirchu a Panthenu, výnosu z divadelních představení a za tímto účelem pořádaných akademií a plesů.³⁶ „*Svou činnost zahájila nemocnice v domě, který je dnes součástí pošty, ordinujícím lékařem se stal dr. Julius Hlaváč, syn krajského ranlékáře, který si pod městskými hradbami postavil empírový dům. Městská nemocnice však nevyhovovala zvyšujícím se nárokům na péči o nemocné, a proto bylo rozhodnuto vystavět novou okresní nemocnici. Dokončena byla v roce 1894 a sloužila zdravotním a sociálním účelům.*“³⁷

Velká rána zasáhla Čáslav 28. května 1841. Došlo k požáru kostelní věže, v tehdejší době největší v Čechách. Oheň zničil kostelní věž a tři domy za kostelem. Během požáru došlo k poškození věže, zničení hodin a všech zvonů kromě Václava.³⁸ Z hlediska bezpečnosti musely být strženy ještě střechy osmi dalších domů. Zvon Václav se přesunul do zvonice v kostele sv. Alžběty. Na nové zvony se našetřilo z výtěžků divadelních představení čáslavských divadelních ochotníků.³⁹ Roku 1846 byly pořízeny na věž hodiny a 2. září 1847 došlo k posvěcení nových zvonů biskupem Karlem Boromejským Hanlem z Kirchtreu. Zvony byly pojmenovány Petr, Pavel, Marie a Pius a ulil je královéhradecký zvonář Karel Paul.⁴⁰

Důležitým zdrojem příjmů v 1. polovině 19. století bylo v čáslavské oblasti nadále zemědělství. Zemědělské oblasti tvořily v té době 1 476 ha polí, přes 98 ha luk, 38 ha

³⁵ MAREK 1958, s. 41-42.

³⁶ SEDLÁČEK 1874, s. 252.

³⁷ NOVÁK 2003, s. 87.

³⁸ SEDLÁČEK 1874, s. 252.

³⁹ NOVÁK 2003, s. 86.

⁴⁰ VÍTÁK 1902, s. 47.

zahrad a kolem 20 ha pastvin, přičemž se k tomu ještě počítala výměra rybníků, která činila asi 5,5 ha. Ve skutečnosti jsou tato čísla pouze orientační a mohla být i o něco vyšší.⁴¹

Mezi obiloviny, které se na polích pěstovaly, patřily pšenice, žito a ječmen. Postupně se začínalo i s pěstováním cukrovky a mezi plodinami nechyběly ani brambory. Když se v dubnu roku 1837 sčítal majetek města, patřilo mezi něj 197 koní, 581 kusů hovězího dobytka a skotu, 1 016 ovcí a skoro 600 vepřů.⁴²

Mezi nejvýznamnější řemeslná odvětví v Čáslavi patřily živnosti potravinářské, oděvní, kožedělné, dřevozpracující a kovozpracující. První tři odvětví mezi sebou soutěžila v prvenství mezi všemi řemesly v Čáslavi. Dle statistických tabulek bylo v Čáslavi roku 1841 celkem 168 cechovních mistrů a dalších lidí věnujících se řemeslu nebo živnosti. Kromě nich v oblasti řemeslné výroby působilo 72 tovaryšů a 99 učňů. Celkově tedy bylo v řemesle a obchodu zaměstnáno 339 osob, což tvořilo 9,6 procenta z celkového počtu obyvatel města Čáslavi.⁴³

Od roku 1841 fungoval v Čáslavi cukrovar, který zaměstnával celkově 35 dělníků. Dále se v Čáslavi nacházela cikorkárna⁴⁴ nebo tiskárna.⁴⁵

Významnou událostí byla výstavba pivovaru na Táborském předměstí v roce 1842. V dnešní době se zde nacházejí restaurace a penzion.⁴⁶

Ve čtyřicátých letech 19. století měla pro město velký význam zdejší syrobárna, ve které se z cukrové řepy vyráběl syrob. V té době nebyl syrob nečistým odpadkem, jako tomu bylo později v druhé polovině 19. století, ale byl čistý a průhledný jako med. V domácnostech se zhusta používal místo cukru. Kupcům byl syrob ze syrobárny dovážen v kádích. Na místě syrobárny byl později v devadesátých letech 19. století postaven rozsáhlý cukrovar.⁴⁷

⁴¹ MALINA, Jaroslav. *Čáslav. Vývoj životního prostředí*. Brno 1976, s. 106.

⁴² Tamtéž, s. 106-107.

⁴³ Tamtéž, s. 107.

⁴⁴ cikorka = náhražka kávy z čekanky

⁴⁵ MALINA 1976, s. 107.

⁴⁶ SEDLÁČEK 1874, s. 254.

⁴⁷ VÍTÁK 1902, s. 45.

Podstatnou složkou v oblasti hospodářství byly trhy. V Čáslavi se konaly výroční trhy šestkrát ročně. Pětkrát ročně dobytčí trhy a k tomu se ještě každý čtvrtek konaly týdenní trhy, kde prodávající nabízeli své zemědělské a živočišné produkty. Tradice čtvrttečních trhů vydržela až do současnosti. Celkově se na čáslavském náměstí pokaždé postavilo přibližně 12 krámů, 68 stánků a 45 dalších prodejních míst. Příjem z nich pak plynul společně ze cla a mýta do městského rozpočtu.⁴⁸

Dalším důležitým zdrojem obživy pro čáslavské občany bylo spolupůsobení při výrobě sanytru⁴⁹ neboli střelného prachu. Výchozí látkou pro výrobu totiž byla „hlína“ nacházející se ve starých ovčích stájích, na podlahách pivovarů nebo barvíren či popel z mydlárny. V některých případech dokonce vznikaly „plantáže“, kde se taková „hlína“ pěstovala. Vznikala hromaděním různých živočišných a rostlinných odpadků, které se mísily s omítkou, vápnem, jílem a popelem. Jednotlivé vrstvy pak byly prokládány hlínou. Vše se zalilo močí nebo hnojůvkou a po třech letech zrání se vyluhovalo. Biochemickými pochody vznikal dusičnan vápenatý nebo draselný, který se pak dále zpracovával.⁵⁰

V důsledku zlepšujícího se hospodářského vývoje a zdravotnické péče narůstal v první polovině 19. století i počet obyvatel. V Čáslavi sídlil krajský fyzik a krajský ranhojič. Kromě toho i městský fyzik, městský lékař pro chudinu, městský ranhojič, lékárník a šest zkušených porodních asistentek. Přesto podle dochovaných záznamů z krajského úřadu byla čistota ve městě tragická. Ve třicátých letech se vyskytl problém s cholerou, který byl způsoben vypuštěním znečištěné vody z pivovaru do ulic, kde pak voda dále tekla přes Žižkovu bránu do Podměstského rybníka. Tato zkažená voda plnila vzduch „otravným zápachem“ a tekla do rybníka právě v tom místě, kde často musela být brána voda pro město. Na čistotě také moc nepřidalo velké množství dobytka chovaného ve městě a dobytčí trhy.⁵¹

⁴⁸ MALINA 1976, s. 107.

⁴⁹ sanytr neboli ledek = dusičnan draselný, součást černého střelného prachu

⁵⁰ MALINA 1976, s. 107-108.

⁵¹ Tamtéž, s. 108.

V roce 1847 byla zbourána Kutnohorská brána jako symbol konce „královského“ města Čáslavi. Jako důvod byl uveden nedostatek historické hodnoty stavby, ztráta svého účelu a bránění v průjezdu povozům.⁵²

⁵² MALINA 1976, s. 108.

3 Kutná Hora v době předbřeznové (1. polovina 19. století)

Město Kutná Hora, jak i název napovídá, je spojeno s těžbou stříbra a následnou výrobou stříbrných mincí. Tato tradice dolování stříbra je dominantou Kutnohorska už od nepaměti, ještě dříve, než se Kutná Hora stala bohatým městem za Václava II. Před vznikem samotného města stávala na tomto území osada, o jejíž soudní správu se přela ještě na konci 13. století města Kolín a Čáslav. Svůj rozkvět Kutná Hora zažívala od počátku 14. století do konce století patnáctého, přičemž období husitských válek musíme z tohoto zlatého období vynechat. V 16. století si ještě zachovala svou úroveň, ale v 17. století kvůli třicetileté válce a nájezdu Švédů se město dostává do velké krize a vzpamatovává se jen pomalu. Během 18. století se Kutná Hora postupně rozvíjí.

V první polovině 19. století Kutná Hora patřila mezi přední česká města. Velká průmyslová revoluce na začátku 19. století Kutnou Horu minula. Jedinými průmyslovými podniky ve městě se staly Breuerova kartounka z roku 1774 a později tabáková továrna v Sedlci z roku 1812. Město s kdysi slavnou minulostí si stále udržovalo svůj středověký architektonický ráz, ale jeho veřejné stavby chátraly. Úsporná opatření magistrátu se podepisovala na údržbě, zejména městské fortifikace a městských bran. Následkem toho došlo v roce 1813 ke zřícení věže Kouřimské brány. Ani nedlážděné a těsné městské ulice, náměstí a měšťanské domy se nenacházely v dobrém stavu. Výzva krajského úřadu o postavení nové radnice nebyla přijata a stavba nebyla zahájena.⁵³

Doba předbřeznová je obdobím vlády císaře Františka I. a jeho syna Ferdinanda I. Po napoleonských válkách byl nastaven přísný byrokratický režim, který dohlížel na to, aby vše zůstalo při starém. V Kutné Hoře vládl magistrát sestávající se ze šepmistra a čtyř radních, kteří pod sebou každý kromě jednoho měli ještě městského nāvladního a dva reprezentanty z měšťanstva. Všechna jednání magistrátu podléhala výrokům a schválení krajského úřadu a zemské gubernii. Magistrát byl spojen s hrdelním soudem. Dalšími městskými institucemi byly c. k. horní úřad, finanční stráž a okresní inženýr.⁵⁴

⁵³ ŠTROBLOVÁ, Helena; ALTOVÁ, Blanka: *Kutná Hora*. Edice *Dějiny českých měst*. Lidové noviny 2000, s. 170.

⁵⁴ SIEGL, Jaromír: *MUDr. Josef Jaromír Štietka, lidumilný lékař a národní buditel*. Kutná Hora 1938, s. 36-37.

Ve městě v té době žilo v té době kolem 8 000 obyvatel, kteří se živili nejčastěji hospodářstvím, řemesly, obchodem se zeleninou a nádenickou prací v tabákové továrně v Sedlci a v Breuerově kartounce.⁵⁵

V letech 1825–1835 došlo kvůli požáru v roce 1823, při kterém zahynulo několik lidí a kolem 150 domů bylo zničeno, k obnově a přestavbě města. Největší škody požár napáchal kolem Jungmannova náměstí a bylo třeba znovu postavit i vyhořelé jádro města. Zahájily se práce na novém dláždění ulic, začalo se s úpravou kanalizace a se zaváděním umělého osvětlení. Došlo i ke zboření chátrajících hradebních zdí a městských bran. V kutnohorských předměstích (Hlouška, Karlov, Vrchlice, Cech) se opravovaly dřevěné stavby a doškové střechy.⁵⁶

Stejně jako v Čáslavi získala i v Kutné Hoře na velké popularitě rytířská hra střílení ku ptáku. O tento druh zábavy se zajímal především c. k. výsadní sbor ostrostřelců. Tento konzervativní, německy mluvící spolek měl to privilegium, že mohl od městských bran odrážet nepřítele a město hájit. Jednalo se o nejváženější veřejné oprávnění udělované císařem a nejdůležitější občanskou svobodu. Lorecká střelnice, která byla vystavěna roku 1776, byla od roku 1830 přenechána sboru ostrostřelců za poplatek 200 zl. c. m. V létě 1830 se střelnice spojila s hostincem a výčepem levnějšího piva, než se prodávalo ve městě. Výsadní sbor ostrostřelců byl v první polovině 19. století jediným spolkem (pokud nepočítáme cechy), který sdružoval většinu měšťanského obyvatelstva Kutné Hory. Ve svých počátcích byl spolek velmi vážen. Poslední den roku 1838 byl dokonce spolku věnován obecní majetek výměnou za odběr piva jedině z měšťanského pivovaru a povolení k pálení cihel na jeho pozemku.⁵⁷

V Kutné Hoře se nacházela od druhé poloviny sedmdesátých let 18. století hlavní škola, která se postupem času rozrostla na čtyři třídy. Ke konci 18. století byla založena i škola triviální. Od založení hlavní školy až do počátku 19. století se škola nenacházela v příliš nadějně situaci. Dotýkaly se jí potíže spojené s počátkem veřejného školství. Byl problém s nedostatkem žáků, jelikož rodiče odmítali své děti posílat do veřejných škol.

⁵⁵ SIEGL, Jaromír: *MUDr. Josef Jaromír Štietka, lidumilný lékař a národní buditel*. Kutná Hora 1938, s. 36-37.

⁵⁶ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 170.

⁵⁷ ČERVENÝ, Jaroslav: *Zápas o novou Kutnou Horu 1878-1889*, Sociálně demokratické Podvysocko, roč. XIV., XV., 1935/1934, s. 2.

Raději je nechali vzdělávat v dříve populárních pokoutních školách. K tomu všemu nebyla ustanovena ještě žádná školní pravidla, řešily se platy učitelů a počet vyučujících a jiné další potíže. V roce 1800 se ve školní budově zřídil špitál pro vojsko a škola musela být přesunuta. Kvůli tomu byla od roku 1806 hlavní škola spojena s triviální školou v jedné budově. Teprve v roce 1810 obdržela hlavní škola opět svoji vlastní budovu. V tomto období byl ve škole kvůli kázni problém s chovanci vojenských ústavů, kterých bylo přibližně čtyřicet. Učitelé hlavní školy si stěžovali, že za jejich školní přestupky je nesmí trestat, ale pouze nahlásit příslušnému veliteli. To prý významně narušuje jejich práci a snahu své svěřence něco naučit. Dne 12. října 1815 nastupuje do hlavní školy jako ředitel Josef Herzán, který se velmi zasloužil o vývoj školy v tomto období. Učební osnovy byly podobné jiným hlavním školám. V první a druhé třídě se učilo náboženství, čtení, psaní a počty v češtině. Ve třetí třídě se vyučovalo náboženství, náboženské dějiny, výklad evangelií, němčina, čtení latinsky, diktanda, počty, psaní kurentem, latinsky a kancelářským písmem. Ve čtvrté třídě měli žáci náboženství (věrouku), návod k písemnostem, zeměpis, počtářství, stavitelství, krasopis, kreslení a rýsování. V zimním období se v první až třetí třídě vyučovalo 20 hodin týdně a 25 hodin týdně ve čtvrté třídě. V letním období došlo ke změně na 25 hodin týdně a 31 hodin týdně. Později přibyla ve třetí třídě nauka o domácím hospodářství a pojednání o lásce k vlasti. Ve čtvrté třídě přibyla dějiny mocnářství a místo stavitelství se vyučovalo strojnictví. Od roku 1819 byl ve škole kladen větší důraz na učení v němčině a v roce 1841 se místo čtení (Schönlesen) učil přírodopis.⁵⁸

Prvním národním buditelem města Kutné Hory se stal ředitel hlavní školy páter Josef Herzán. Jeho žáky ve škole byli například Jan Erazim Vocel nebo Josef Kajetán Tyl.⁵⁹ Následně do kutnohorského městského prostředí v první polovině 19. století přichází nová generace českých vlastenců, učitel a ředitel kůru Petr Miloslav Veselský nebo lékař Josef Jaromír Štětka. Tito dva pánové se stýkali s předními českými obrozenci, mezi které patřili Josef Jungmann, Pavel Josef Šafařík, Václav Hanka, Josef Kajetán Tyl a Jan Erazim Vocel. Soustředili kolem sebe okruh kutnohorských měšťanů a bojovali s nimi za povznesení české národnosti. Scházeli se v hostinci U Ptačovských v Šultysově ulici.

⁵⁸ ZACH, Jiří: *Paměti o školách v královském horním městě Hoře Kutné*. Praha 1876, s. 22-31.

⁵⁹ JELÍNEK, Jan: *Kutná Hora*. Praha 1990, s. 68.

Hostinec byl v té době využíván jako veřejná čítárna a knihovna. V roce 1842 na jedné ze schůzí vznikl nápad oslavit 100. výročí úmrtí barokního malíře Petra Brandla, který v Kutné Hoře zemřel a je tam také pochován. Oslava stého výročí barokního malíře Petra Brandla trvala dva dny, konkrétně 26. a 27. září 1842. Kutná Hora se tím významně zapsala do povědomí vlasteneckého světa. Slavnostní projev k této příležitosti napsal Josef Kajetán Tyl. Na plese, který se při příležitosti výročí konal, se Jan Erazim Vocel seznámil se svou budoucí manželkou Barborou, která byla sestrou jeho přítele Josefa Jaromíra Štětky. Účelem celé akce bylo také získat pro vlasteneckou věc široké lidové vrstvy. Výtěžek z celé slavnosti putoval na konto nové městské nemocnice.⁶⁰

Největším organizátorem obrozeneckého hnutí v první polovině 19. století v Kutné Hoře byl dr. Josef Jaromír Štětka. Jeho přehled o národním dění byl dán spojením s obrozeneckým hnutím v jiných městech, zejména v Praze. Štětka se zasloužil o vznik některých kutnohorských institucí a o pořádání různých vlasteneckých či jiných událostí. V roce 1843 například založil první český ochotnický spolek, který se veřejně příliš neangažoval a divadelní představení hrál spíše na Hrádku a za chrámem sv. Barbory. Kromě ochotnického spolku byl v roce 1847 ještě založen zpěvácký spolek, který se později přejmenoval na Tyl. Regenschori Petr Miloslav Veselský psal do svého almanachu *Horník* drobné články, které měly za úkol šířit národní myšlenky do celé vlasti a zdůrazňovat velikost kutnohorských dějin, zejména v období středověku.⁶¹

Nositelem obrozeneckých myšlenek v Kutné Hoře bylo pouze měšťanstvo v čele s Josefem Jaromírem Štětkou. Nejednalo se o žádné všelidové obrození.⁶² Čeština, dlouhá léta státní, diplomatický i literární jazyk se od roku 1823 dostává do pozadí za němčinou. V roce 1812 je němčina prohlášena za všeobecnou státní a úřední řeč, nicméně na Kutnohorsku stále kvůli početnosti nižších měšťanů převládala čeština. Obrozenci a národní buditelé se řadili mezi českou inteligenci, takže byli převážně dvoj- či trojjazyční.⁶³

Vliv Štětky a Veselského na národní cítění byl obrovský. Štětka se dokonce v roce 1843 pokusil zřídit českou veřejnou knihovnu, což se ale podařilo až v roce 1848.

⁶⁰ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 172-173.

⁶¹ ŠTĀSTNÝ, Radko a kol.: *Kutnohorsko. Vlastivědný obraz*. Praha 1960, s. 107.

⁶² JELÍNEK 1990, s. 68.

⁶³ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 174.

Ve čtyřicátých letech bylo velmi oblíbeno pořádání společenských událostí s vlasteneckým obsahem, zejména české bály. Rozvoj společenského zpěvu v Kutné Hoře spadá i do tohoto období. Významnou osobností v této oblasti byl ředitel kůru Petr Miloslav Veselský. Díky němu vznikl v roce 1847 již zmiňovaný první řádný zpěvácký spolek.⁶⁴

Od třicátých let 19. století mělo podstatný význam v životě kutnohorských měšťanů a také lidí na venkově vlastenecké divadlo. Důležitou osobností spjatou s vlasteneckým divadlem je kutnohorský rodák, nejlepší obrozenecký dramatik a obětavý herec Josef Kajetán Tyl. Ochotnické divadlo bylo v Kutné Hoře založeno v roce 1843. V prvních letech svého působení hrálo v hostinci u Černého koně. Výtěžky z 43 představení putovaly na různé sociální projekty. Například v roce 1846 byl ustanoven Výbor pro zřízení městské nemocnice pro chudé. V něm vedle Štětky zastával významné místo i další kutnohorský lékař František Stáně.⁶⁵

Ochotnická divadelní představení se hrála v Kutné Hoře již ve dvacátých a třicátých letech 19. století. Samotný Josef Kajetán Tyl, v té době gymnaziální student, napsal pro ochotníky v Kutné Hoře svou první hru. Představení se konala v největší světnici c. k. hlavní školy a stala se oblíbenou zábavou kutnohorských studentů. Ochotnická představení později zanikla z důvodu rozptýlení studentstva.⁶⁶

V roce 1836 dochází znovu k obnově ochotnických představení, která se tentokrát odehrávala v sále hostince u Modrého kříže, a jejich repertoár se skládal z divadelních her Jana Nepomuka Štěpánka a Václava Klimenta Klicpery. Z důvodu zrušení tohoto sálu došlo opět k zániku ochotníků. Navíc české hry nebyly v Kutné Hoře příliš oblíbené. Jednak kvůli předsudkům, že čeština je sprostý jazyk, a jednak byla kutnohorská společnost hodně ovlivněna smýšlením vojenské posádky, která národnímu jazyku moc neholdovala. Dalším důvodem slabé podpory českého jazyka bylo i to, že školy byly organizovány německy a za českou mluvu během vyučování byly dokonce udílěny trestní známky.⁶⁷

⁶⁴ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 174-175.

⁶⁵ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 173.

⁶⁶ VESELSKÝ, Petr, Miloslav: *Dějepis ochotnického divadla v král. horním městě Hoře Kutné*. Praha 1866, s. 3-4.

⁶⁷ Tamtéž, s. 4-5.

Až vydávání časopisu *Květy*, který redigoval sám Josef Kajetán Tyl, přineslo do kutnohorského prostředí trochu národního uvědomění.⁶⁸

Jak bylo uvedeno dříve, úspěšným pokusem o rozšíření národního cítění ve městě bylo uspořádání oslavy stoletého výročí úmrtí českého malíře Petra Brandla, který v Kutné Hoře žil. K příležitosti této oslavy byl ustanoven výbor, který se ujal organizace události. Členy tohoto výboru byli např. významný rodák dr. Josef Jaromír Štětka, ředitel chrámového kůru Petr Miloslav Veselský, ale i právník Vojtěch Svoboda. Programem prvního dne, tj. 26. září 1842, byl hudební zážitek v sále hostince u Černého koně pořádaný Petrem Miloslavem Veselským. Provozovala se výhradně česká hudba. Druhý den se konalo slavné requiem v arciděkanském chrámu. Následovala společná hostina a vše se završilo večer skvostným plesem. Z oslav zůstal i jistý finanční obnos, konkrétně 119 zl. a 13 kr., který byl využit na plánovanou výstavbu místní nemocnice pro chudé. Myšlenka zřízení místní nemocnice pro chudé byla velmi podporovaným nápadem. V souvislosti s ním se dospělo k tomu, že by měl být znovu založen divadelní spolek, jehož výtěžek se právě na stavbu této nemocnice použije. Jednalo se o spolek stálý, který měl za úkol hrát hry pouze v českém jazyce. Ředitelem divadelního spolku byl zvolen Josef Jaromír Štětka. Dobrovolníci a účinkující se sehnali snadno, ale horší to bylo s tím, kde a na čem se bude hrát. Nakonec se rozhodlo, že je třeba postavit divadlo, které by pak mohlo být součástí majetku budoucí nemocnice. Vzápětí po rozhodnutí o stavbě nové budovy divadla se začaly shánět finance na jeho stavbu. Jelikož žádné finanční prostředky ochotníci neměli, rozhodli se požádat jednotlivé řemeslníky, aby při výstavbě divadla pracovali na dluh. Jednotliví řemeslníci svou práci vykonali a divadlo se podařilo postavit. Poslední krokem bylo získat povolení k provozování divadla od úřadů. Konečně 18. června 1843 došlo k zahájení divadelní sezony představením *Ženichy*.⁶⁹

Určité skupiny obyvatelstva se však návštěvy divadla obávaly, protože považovaly ochotníky za nebezpečné a politicky podezřelé osoby. Ochotníky jejich zastrašování a pikle nijak netrápily, a naopak je to více podněcovalo v jejich divadelních představeních pokračovat. K pokračování došlo hned 29. června 1843 s představeními *I dobré jitro!* a *Dva přátelé a jediný kabát*. Představení se hrála celé léto až do 8. října a z výtěžku byla

⁶⁸ VESELSKÝ 1866, s. 4-5.

⁶⁹ Tamtéž, s. 4-5.

velká část odvedena na tři místní ústavy - nemocnici, ústav chudých a opatrovnu. Jednalo se o 99 zl. a 40 kr. Nenaplnily se pomluvy, že divadelní ochotníci celý svůj příjem propijí.⁷⁰

Roku 1844 pokračovala od 3. března do 26. prosince divadelní společnost ve své činnosti. Od prosince byla divadelní představení přesunuta z hospody u Černého koně do hostince Na poště. Následující rok 1845 bylo hráno již 5. ledna a pokračovalo se po celý rok, přičemž 30. května začala letní přestávka. Představení opět pokračovala od 26. října 1845. Poslední divadelní představení toho roku se odehrála 8. prosince. Byly uvedeny hry *Mentor* a *Zámecké schody*. V těchto hrách dokonce účinkoval osobně Josef Kajetán Tyl a jeho žena Magdaléna Forchheimová.⁷¹

Ochotníci se snažili, aby jejich divadelní repertoár byl rozmanitý. Do svých představení dávali mnoho a také sám Josef Kajetán Tyl prohlásil, že zdejší ochotníci se mohou s přehledem rovnat pražským divadelníkům. S některými ochotníky dokonce Tyl jednal, zda by se nechtěli k pražskému divadlu přidat. I přes veškerou snahu ochotníků byla návštěvnost divadla nedostačující a divadelní příjem se pohyboval mezi 20 a 40 zl. Nicméně poskytnutí části příjmu dobročinným účelům, ačkoli příjem moc velký nebyl, bylo dobrosrdečné.⁷²

V roce 1846 začala divadelní sezóna 8. března. Bohužel již 19. dubna musela být ukončena z důvodu malého zájmu ze strany občanů. Část obecnstva toužila po dalších hrách, ale našla se i skupina lidí, která si přála německá divadelní představení od německé ochotnické společnosti. Nebyl v tom žádný problém kromě toho, že současný ředitel a ostatní ochotníci odmítli v německých hrách účinkovat. Došlo proto k sestavení nové německé ochotnické společnosti, jejíž ředitel, lékárník pan Jindřich Probošt, získal od dřívějších ochotníků divadlo. Divadlo bylo německým ochotníkům zapůjčeno, protože i nová německá ochotnická společnost chtěla své výtěžky poskytovat na dobročinné účely. Opět se začalo hrát 5. prosince v roce 1847.⁷³

⁷⁰ VESELSKÝ 1866, s. 6.

⁷¹ Tamtéž, s. 6-7.

⁷² Tamtéž, s. 7.

⁷³ Tamtéž, s. 7-9.

Roku 1848 se začalo s divadelními představeními již 2. ledna uvedením hry *Křížkový král* a pokračovalo se 12. března hrou *Přítel v nouzi*. Následně došlo k březnovým událostem a divadlo se ocitlo v pozadí zájmu, jelikož se kutnohorští občané zabývali aktuálním děním. Další divadelní představení *Dva přátelé a jeden kabát* se odehrálo až 28. září. Po něm se hrála 4. října divadelní hra *Kýž bych se byl neoženil*. Obě zmíněná představení byla zakončena velkým kouzelnickým vystoupením kutnohorského rodáka a slavného malíře Antonína Lhoty. Jejich výtěžek byl odveden ve prospěch ústavu pro chudé. Poslední dvě představení toho roku se odehrála 10. prosince a 26. prosince. V roce 1849 se odehrálo pouze šest her za celý rok.⁷⁴

Péči o nemohoucí zajišťoval na počátku 19. století městský špitál. Sloužil spíše jako útulek starých a bezmocných lidí. Neexistovala zde žádná systematická péče a lékař sem pouze docházel. Do 18. století se starali o nemocné městští lazebníci, potulní jarmareční léčitelé, kořenářky, porodní báby nebo zaříkávačky. Lékaři neměli povoleno provádět chirurgické zákroky, to mohli pouze odborně přezkoušení řemeslní chirurgové nebo lazebníci. V roce 1833 byla stará špitální budova prodána Michaelu Tellerovi, který z ní vybudoval cukrovar. V roce 1839 byla na místě dřívějšího kostela sv. Bartoloměje postavena nová špitální budova.⁷⁵

Katolická církev měla i nadále ve městě výsadní postavení. Kutná Hora, náležící ke Královohradecké diecézi, si v roce 1842 zřídila arciděkanství pro kutnohorský vikariát. Pod církevní správu náleželo šest kostelů a čtyři hřbitovy. Kromě toho zde také působil klášter sv. Voršily či bratrstvo Nejsvětějšího srdce Pána Ježíše.⁷⁶

„V roce 1848 vlastnila Kutná Hora jako pozemková vrchnost 26 vesnic.“⁷⁷ Součástí města bylo 758 domů a v nich žilo 8 777 obyvatel.⁷⁸ Základem kutnohorského obyvatelstva byli i nadále usedlí měšťané a živnostníci. Mezi další složky obyvatelstva patřilo úřednictvo nových zbyrokratizovaných úřadů a důstojníci místní posádky. Vojáci byli od roku 1773 ubytováni v bývalé jezuitské koleji. Ve městě se utvářela také početná

⁷⁴ VESELSKÝ 1866, s. 9.

⁷⁵ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 174.

⁷⁶ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 170-171.

⁷⁷ NOVÁK 2003, s. 42.

⁷⁸ PALACKÝ 1848, s. 217.

městská chudina skládající se z námezdně pracujících.⁷⁹ V roce 1812 byla do zrušeného kláštera v Sedlci přestěhována tabáková továrna z Golčova Jeníkova. Ve městě tak vznikla nově dělnická třída, i když jen v malém množství.⁸⁰

Jedním z oborů podnikání v první polovině 19. století v Kutné Hoře byla textilní výroba. Měla zde svoji tradici již v období osvícenství a v první polovině 19. století tato tradice pokračovala i přesto, že byla v roce 1811 přerušena státním bankrotem. Ovšem takovými obtížemi jako jiné obory netrpěla. Ve čtyřicátých letech přišly do oblasti textilního podnikání zásadní změny. Příkladem takové změny bylo zavedení strojů do kutnohorských přádelen i potiskovacích strojů. Díky tomu došlo k výraznému zvýšení produkce.⁸¹

Dalším odvětvím v podnikání na Kutnohorsku byla výroba doutníků, kuřlavého a šňupavého tabáku. Tabáková manufaktura sídlila v bývalém komplexu klášterních budov (Klášter byl zrušen za Josefa II.). Výroba byla plně ruční. Roku 1812 pracovalo v manufaktuře pouze 250 zaměstnanců (převážně muži). Roku 1844 byly výrobním sortimentem šňupavý tabák, motaný tabák, dýmkový tabák a tabák vojenský, tzv. limito a doutníky. Kvůli rozšíření sortimentu narostla i potřeba pracovní síly. Počet zaměstnanců se tedy navýšil na 1 500 a tentokrát převážně žen, jelikož se při výrobě tabákových výrobků uplatnila jejich pečlivost.⁸² V roce 1845 v tabákové továrně v Sedlci pracovalo 894 dělníků, z toho 448 mužů a 446 žen. O rok později byla dělnictvu zvýšena mzda, protože potraviny v té době velmi podražily. Ve stejném roce byla zrušena účetní kancelář a do výroby zaveden nový parní stroj, který poháněl především řezačky tabáku.⁸³

„Významným potravinářským podnikem, založeným v 30. letech 19. století, byl Tellerův cukrovar. Roku 1833 město prodalo starou špitální budovu za Čáslavskou bránou, jež byla již ve velmi špatném technickém stavu, Židovi M. B. Tellerovi, který ji během šesti let přestavěl a rozšířil na cukrovar. Cukrovar se stal jednou

⁷⁹ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 171.

⁸⁰ JELÍNEK 1990, s. 68.

⁸¹ NOVÁK 2003, s. 40.

⁸² NOVÁK 2003, s. 40.

⁸³ VENTURA, František: *Dějiny c. k. továrny na tabák v Sedlci 1812-1912*, Kutná hora 1912, s. 38.

*z nejvýznamnějších složek kutnohorského průmyslu a nacházelo v něm během sezony pravidelně zaměstnání několik set lidí.*⁸⁴

*„Roku 1841 se v Kutné Hoře vyskytovalo 66 druhů řemesel a živností s 517 řemeslnickými mistry, 212 tovaryši a 850 pomocníky, z nichž nejpočetnější byli ševci a krejčí, soukeníci a koželuzi.*⁸⁵

Kutnohorská těžba a dolování v 1. polovině 19. století již nemělo takový význam jako v období své největší slávy. Práce ve většině dolů byla zastavena, z kutnohorské lénhavěrské soustavy pokračovaly ve své práci pouze Skalecké doly. V dolech od roku 1758 pracovalo 32 dělníků, ale vytěžená ruda z důvodu nedostatku uhlí nemohla být dále zpracována. Kromě Skaleckých dolů se od roku 1760 začalo i s obnovou dolu Kuklíku, ale havíři na něm z počátku museli pracovat částečně zadarmo. Následně se o situaci v kutnohorských dolech začali zajímat báňští komisaři a hledali východisko, jak udržet doly v činnosti, ale ne za každou cenu. Nakonec došlo v roce 1814 k zastavení těžby ve Skaleckých dolech, protože se nenašla nifelská žíla. Za tři roky na to byly zastaveny i práce na Kuklíku. Ty byly však roku 1817 opět obnoveny. Také cech čtrnácti pomocníků byl přidělen pod státní správu. Na obou těchto důlních dílech se pracovalo do roku 1845, kdy byly jak na Kuklíku, tak na cechu čtrnácti pomocníků práce zastaveny. Báňští odborníci přičítali úpadek kutnohorského dolování spíše technickým potížím při odvodňování a těžbě. Z toho důvodu se tedy od třicátých let snažili svou pozornost věnovat kutacím pokusům na uhlí na Černokostecku. Mysleli si, že pokud vyřeší otázku uhelnou, vyřeší se tak automaticky i technické obtíže. Nicméně kutací pokusy na Černokostecku byly neúspěšné.⁸⁶

⁸⁴ NOVÁK 2003, s. 41.

⁸⁵ NOVÁK 2003, s. 42.

⁸⁶ KOŘAN, Jan: *Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském*. Praha 1950, s. 24-25.

4 Srovnání předbřeznového období v Čáslavi a Kutné Hoře

Obě zmiňovaná města mají bohatou a slavnou historii. Čáslav díky husitským válkám a Janu Žižkovi. Kutná Hora zase kvůli těžbě stříbra a celoevropsky známé mincovně, kde se razily pražské groše. Ale sláva v obou městech byla pouze dočasná a obě města zažila i kruté časy, zejména během třicetileté války, když městem procházela švédská vojska. V 17. a 18. století jejich význam upadl. V první polovině 19. století se obě města zařadila mezi další královská města českých zemí. Čáslav ale, na rozdíl od Kutné Hory, měla správní funkci v rámci Rakouska, byla jedním z krajských měst a nacházel se v ní tedy krajský úřad, pod který katastrálně spadala i Kutná Hora.

O obou městech jsem vyhledala pouze základní informace, jelikož chybí značné množství pramenů z daného období.

Středověká opevnění a městské brány již v první polovině 19. století víceméně nestály. Kouřimská brána v Kutné Hoře byla kvůli špatnému stavu zbořena v roce 1813 a Kutnohorská (Pražská) brána v Čáslavi byla zbořena v roce 1847 kvůli neprůchodnosti velkých vozů. Kutná Hora byla v tomto období, na rozdíl od Čáslavi, v horším architektonickém stavu. I krajský úřad žádal o postavení nové budovy radnice. Ke stavbě však z finančních důvodů nakonec nedošlo.

Čáslav má gotický půdorys. Znamená to, že ve středu se nachází centrální náměstí s radnicí a město má pravoúhlou uliční síť. Kutná Hora se rozkládá na větším území než Čáslav. Má poněkud podlouhlý, protáhlý půdorys. Ulice nemají uspořádaný systém a jednotlivé památky ze starších období jsou rozmístěny po celém městě.

Kutná Hora byla větší než Čáslav, což ostatně dokazuje sčítání obyvatelstva a domů z roku 1848. Kutná Hora měla 758 domů s 8 777 obyvateli. Oproti tomu v Čáslavi byly pouze 363 domy s 3 714 obyvateli.

Obě města měla jako nejvyšší městský orgán magistrát, přičemž o kutnohorském magistrátu máme informace, kolik lidí a v jakých funkcích v něm zasedalo, zatímco v Čáslavi tyto informace nejsou známy.

V první polovině 19. století došlo jak v Čáslavi, tak v Kutné Hoře k požáru. V Čáslavi vyhořela kostelní věž a tři domy za kostelem. Byly zničeny všechny zvony,

kteřé se později podařilo znovu obnovit. V Kutné Hoře byl požár poněkud rozsáhlejší. Donutil kutnohorské měšťany k zásadním zásahům do městské architektury. Bylo usmrceno několik lidí a vyhořelo i městské jádro. Požár měl i své pozitivní dopady. Město bylo donuceno položit nové dláždění ulic, upravit kanalizaci a zavést umělé osvětlení.

V obou městech byla velmi oblíbená kratochvíle rytířská hra střelení ku ptáku. V Kutné Hoře existoval spolek c. k. výsadní sbor ostrostřelců, který v Čáslavi nebyl, ačkoli tu byly snahy o zřízení střeleckého sboru, ale bohužel nedošly k úspěchu. Kutnohorský výsadní sbor ostrostřelců byl jediným relativně fungujícím spolkem v první polovině 19. století v Kutné Hoře. Později měl pod správou Loreckou střelnici. Jeho funkce bránění města proti nepříteli byla jednou z nejdůležitějších výsad udělovaných císařem a nejdůležitější občanskou svobodou.

Obě města měla mezi svým obyvatelstvem významné národní buditele, kteří se snažili prosazovat za češtinu, ale i místní rozvoj v daném městě. V Čáslavi se jednalo zejména o Aloise Ladislava Janatu. V Kutné Hoře bylo těchto významných mužů více. Prvním z nich byl učitel Josef Herzán. V mladší generaci ho následovali Josef Jaromír Štětka a Petr Miloslav Veselský. Vliv na větší národní cítění v Kutné Hoře mohl mít nejspíše fakt, že se tu narodily takové osobnosti jako Jan Erazim Vocel nebo Josef Kajetán Tyl. Také fakt, že v Kutné Hoře byla německá část obyvatelstva velmi dominantní, přispěl pravděpodobně k tomu, že si někteří měšťané přáli změnu. Dá se také říci, že generace národních buditelů z Kutné Hory v čele s Josefem Jaromírem Štětkou byla oproti čáslavským měšťanům aktivnější. Kromě toho, že založili ochotnický divadelní spolek nebo pobočku politického spolku Slovánská lípa, se kutnohorští měšťané ujali sbírky na výstavbu městské nemocnice. Sběrka byla uspořádána při příležitosti výročí úmrtí slavného kutnohorského malíře Petra Brandla. Oslava této významné osobnosti vydělala vysokou částku, která pak byla použita na výstavbu městské nemocnice.

V Kutné Hoře bylo sice mnoho národních vlastenců pokoušejících se pozvednout českého ducha města, ale Čáslav jakožto významná stanice císařské silnice z Prahy do Vídně hostila během 1. poloviny 19. století mnoho významných monarchů a šlechtických i jinak významných osobností.

V obou městech byl ve čtyřicátých letech 19. století založen divadelní spolek, ale v Kutné Hoře již v té době existovalo od dvacátých let vlastenecké divadlo. Na založení těchto dvou spolků se velmi podíleli tehdejší místní vlastenci jako Alois Ladislav Janata v Čáslavi a Josef Jaromír Štětka v Kutné Hoře. Oba divadelní spolky darovaly část utržených peněz na dobročinné účely, zejména na stavbu nemocnice či podporu zdejších škol. Ve svých repertoárech měly hry českých umělců, jako jsou Klicpera nebo Štěpánek, ale především díla známého kutnohorského rodáka Josefa Kajetána Tyla. První hra, která se v Čáslavi hrála, byla právě Tylova hra *Nalezenec*. Sám Tyl a jeho manželka dokonce jak v čáslavském, tak v kutnohorském divadle vystupovali. Oba divadelní spolky měly svá jeviště v místních hostincích. Čáslav nejdříve u Kraveviče, pak u Prince a Kutná Hora nejdříve u Černého koně a pak v hostinci Na poště. Hlavním cílem obou měst bylo pomocí divadla šířit mezi obyvateli češtinu a snažit se probudit v místních jisté vlastenecké cítění. Činnost divadelních spolků byla v revolučních letech 1848-49 přerušena a opět zahájena až v padesátých letech 19. století.

Co se týká školství, tak kutnohorská hlavní škola byla založena již v sedmdesátých letech 18. století, ale plně funkční se stala až na počátku 19. století. Zatímco hlavní škola v Čáslavi byla na povolení pražského gubernia z roku 1820 otevřena až v roce 1822. Z počátku tuto čáslavskou školu navštěvovali chlapci i dívky společně. Nejdříve se učilo na kutnohorské škole v první a druhé třídě česky, později převažovala zejména němčina. V Čáslavi se vyučovalo německy, ale našli se zde dva učitelé (Alois Ladislav Janata a Jan Pečenka), kteří aspoň dobrovolně ve volném čase učili žáky některé předměty v češtině. Na kutnohorské hlavní škole se snažil povznést tamější výuku Josef Herzán. V Čáslavi byla díky zásluze Aloise Janaty o něco dříve založena knihovna, konkrétně v roce 1837. V Kutné Hoře se tak stalo až v roce 1848 přičiněním lékaře Josefa Jaromíra Štětky.

V Čáslavi byla mezi lety 1842-1848 zřízena na chrudimském předměstí nová nemocnice, ale kvůli zvyšujícím se nárokům na péči o nemocné byla ve druhé polovině 19. století vystavěna nová nemocnice, která byla dokončena v roce 1894. V Kutné Hoře existoval pouze špitál, což se dá označit jako útulek pro staré a bezmocné lidi. Ten byl nakonec prodán Michaelu Tellerovi, který z té budovy udělal cukrovar. V roce 1839 byla vybudována nová špitální budova, ale řádná nemocnice se v Kutné Hoře postavila až někdy v 2. polovině 19. století.

Když nepočítáme cukrovar, pivovar, syrobárnu a výrobu sanytru, byla Čáslav spíše zemědělským městem. Oproti tomu v Kutné Hoře byly dvě továrny. Jedna se zabývala textilním průmyslem, jednalo se o Breuerovu kartounku, a druhá tabáková továrna v Sedlci. Breuerova kartounka byla založena již v sedmdesátých letech 18. století, ale tabáková továrna byla zřízena až v roce 1812. Kromě těchto dvou továren se nacházel v Kutné Hoře od roku 1833 ještě Tellerův cukrovar. Z toho plyne, že Kutná Hora se musela daleko více obávat vzpour dělníků v revolučním roce 1848-49 než spíše zemědělská Čáslav.

5 Události roku 1848-49 v Čáslavi

5.1 Správní změny v letech 1848-1850

V polovině 19. století dochází k zásadní reformě v oblasti veřejné a státní správy, což výrazně ovlivnilo charakter města. Po roce 1848 byly zrušeny patrimoniální správy⁸⁷ šlechtických dominií⁸⁸ na venkově a magistráty měst. Tyto instituce měly do té doby na starosti veškerou politickou, soudní a finanční správu v první instanci. Byly postupně zaváděny správní složky samosprávného nebo státního aparátu – okresní úřad (až od roku 1855), okresní hejtmanství a okresní soud. Městskou samosprávu reprezentoval v revolučních letech 1848-1850 měšťanský výbor, který byl následně nahrazen městským výborem a městským zastupitelstvím.⁸⁹

Do Čáslavi byl umístěn soud, zabývající se soudními záležitostmi celé čáslavské oblasti. Spadal přímo pod ministerstvo a sídlil v budově krajského úřadu. Budovy náležející k budově soudu, jako byly vězení nebo služební byt, byly po vyzvání čáslavských měšťanů přesunuty z radniční budovy do budovy krajského úřadu, zcela bezplatně. Mezitím se budovaly v této lokalitě nové budovy, které sloužily soudním účelům. Nové budovy byly dostaveny v létě 1850. Veškeré další náklady s chodem soudu a přínaležejících institucí byly zařizovány z peněz čáslavských měšťanů. Po přesunutí soudních institucí do budovy krajského úřadu byla přenechána radnice bezplatně, neomezeně k dispozici čáslavským měšťanům. Ačkoli magistrát byl povinen přesunutí úřadu dle nařízení z 27. září 1849 zcela uhradit, magistrát tuto povinnost nesplnil a stížnost na něj za opomenutí této povinnosti byla zaslána do Prahy.⁹⁰

Dle výnosu z 29. listopadu 1849 o zřízení daňových úřadů, začínající své působení od 1. února 1850, bylo nařízeno, aby k nově vzniklým úřadům byly i příslušné kanceláře

⁸⁷ Vrchnostenská (patrimoniální) správa se vyvíjela od středověku jako výkonný orgán majitele panství coby jediného vlastníka veškeré půdy a osob na ní usazených; zahrnovala složku správní, soudní a policejní a v přenesené působnosti plnila i některé funkce státu. [cit. 29. 11. 2019] Dostupné z: http://www.ahmp.cz/index.html?mid=20&wstyle=0&page=page/docs/prehled-fondu_vrchnostenska-sprava.html

⁸⁸ Panství (dominium) tvořilo uzavřenou, po všech stránkách soběstačnou jednotku, jejímž hospodářským základem byl velkostatek. [cit. 29. 11. 2019] Dostupné z: http://www.ahmp.cz/index.html?mid=20&wstyle=0&page=page/docs/prehled-fondu_vrchnostenska-sprava.html

⁸⁹ MALINA 1976, s. 108.

⁹⁰ SOKA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, správní změny 1848-1850*, neuspořádaný fond.

do tohoto datumu zřízeny a mohlo být tedy umožněno předat tyto prostory v lednu 1850 příslušným orgánům. Soudně zaváděcí komise toto nařízení oznámila příslušným oblastem spadajícím pod danou soudní instanci, a kromě toho doporučila, aby se kromě vytvoření nových kanceláří také postupně do ledna 1850 jednotlivé oblasti přizpůsobily nově zavedeným soudním úřadům. Dále komise doufá, že k veškerým změnám v oblasti soudnictví dojde v klidu a ve slušnosti, bez jakýchkoli zásahů odporu. V případě, že by se nově požadované kanceláře nestihly dokončit nebo úřady se do nich přesunout, nezvládly do 1. února 1850, mají příslušné oblasti právo situaci prozatím vyřešit jiným způsobem. Takovým způsobem může být např. poskytnutí jiných prostor, které odpovídají daným podmínkám, a po dokončení nových místností se postarat o jejich přesunutí.⁹¹

23. srpna 1849 byl v Pražských novinách vydán článek o rozdělení jednotlivých oblastí pod příslušné soudní instance a určena soudní pravomoc magistrátů. V případě, že by tato soudní pravomoc byla nepřesně interpretována a nastalo chybných ustanovení, je prostřednictvím spisu z 6. září 1849 magistrát vyzván, aby kontaktoval příslušné pražské úřady, aby mohlo dojít k nápravě.⁹²

5.2 Vzhled města Čáslavi v letech 1848-49

Před polovinou 19. století změnilo náměstí výrazně svůj vzhled. Některá podlouhá se zazdila. Střechy byly přeorientovány na sedlové s hřebenem rovnoběžným s domovní frontou, což znamenalo, že jasně individualizované střešní partie řadových domů splynuly v průběžné plochy střech, které byly na půdách odděleny jen požárními štítovými zdmi.⁹³

5.3 Finanční změny v Čáslavi v roce 1848-1849

Revoluce v roce 1848 je spojována nejen s národními a politickými snahami o lepší a svobodnější život, ale i snahou o reformy v hospodářské a sociální oblasti. Během první poloviny 19. století si Habsburská monarchie prošla různými finančními a hospodářskými krizemi, přičemž za jednu z nich se považuje krize v roce 1811, kdy

⁹¹ SOKA K. H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, správní změny 1848-1850.*, neuspořádaný fond.

⁹² SOKA K. H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, správní změny 1848-1850.*, neuspořádaný fond.

⁹³ MALINA 1976, s. 109.

došlo ke státnímu bankrotu. Po zrušení patrimoniální správy se v životě českého zemědělce mnohé změnilo. Došlo k zásadním změnám ve způsobu nahlížení na postavení jednotlivých zemědělců. Z uvolnění povinností vůči panstvu způsobené zrušením roboty v roce 1848 se čeští zemědělci mohli cítit svobodnější, ale problém u lidí je vždy takový, že nikdy nejsou spokojeni s tím, co mají a neustále se snaží získat pro sebe jakékoli výhody. V důsledku revoluce v roce 1848 vzrostl nedostatek hotových peněz, zejména i z důvodu, že se stříbrné mince ze strachu hned thesaurovaly⁹⁴. Sociální jistoty dělníků a živobytí zemědělců byly nedostatečné. Z důvodu nedostatku hotových peněz začala se na venkově vyrábět nouzová platidla lokálního rázu. Bankovky ztrácely mezi lidmi na věrohodnosti, směňovali je za měděné a stříbrné mince, které pak thesaurovali nebo jinak směnili. Díky tomu došlo k ohrožení kovového krytí bankovního hospodářství. Byl zásadní nedostatek drobných mincí, což se rakouská banka snažila vyřešit vydáváním papírových zlatek a dvouzlatek. Toto řešení se nesešlo s úspěchem, jelikož byl zásadní nedostatek krejcarů. Docházelo k tomu, že se nově vydávané bankovky dělily dle potřeby na menší ústřížky. Největšího rozšíření nakonec dosáhly papírové nouzové poukázky soukromého rázu.⁹⁵

V roce 1849 se počet nouzových peněžních poukázek velmi rozrostl. Nastal problém s krytím poukázek proti padělatelům, a tak vznikaly stále nové a nové poukázky pokaždé s jiným vzhledem či barvou. Běžně se nouzové peněžní poukázky vyráběly z papíru buď bílého, nebo barevného. Na okrajích poukázek byla jména vydavatele a ručitele v ozdobném pruhu. Normálně se označují jako poukázky, pouze místy se jim říká směňky. K zabránění padělání poukázek byly na rubu opatřovány vlastním podpisem, firemním razítkem nebo otiskem svého pečetidla. Žádné poukázky nemají určenou dobu splatnosti. Nouzové poukázky vydávali všichni, kdo potřebovali drobné peníze za bankovky, především tedy obchodníci, živnostníci, mýtní, hostinští a jiní. Nebylo ani výjimkou, že se na vydávání poukázek podílelo několik osob najednou. Spojení různých hostinských s obchodníky při vydávání poukázek přinášelo výhody na obou stranách. Některé nouzové peněžní poukázky se záměrně mohly i dál dělit na menší části. Na jazyku dané poukázky záleželo na oblasti, kde se daná poukázka

⁹⁴ thesaurovat = stahovat hotovostní peníze z oběhu

⁹⁵ PETRTYL, Josef: *Nouzové poukázky z let 1848-1849*. Český lid, ročník 3, číslo 11/12, Praha 1948, s. 3.

vydávala. V ryze německém pohraničí šlo bez výjimky o německy psané poukázky. V českých oblastech pak většinou dvoujazyčné – českoněmecké poukázky.⁹⁶

V Čáslavi vydávali poukázky A. Patzelt a spol. Byly vydány 15. listopadu 1848. Jednalo se o českoněmecké poukázky na 10 a 20 krejcarů, tištěné kamenotiskem F. Procházky z Čáslavi. Poukázky byly černé na žlutém podtisku, 90x65 mm.

5.4 Reakce na evropské události roku 1849 v Čáslavi

V Čáslavi byly vydávány oběžníky o politické situaci v Evropě. V jednom takovém oběžníku stálo, že německý spolek v Paříži nabádá města Frankfurt, Hamburg, Bamberg nebo Štrasburk, aby v následujících 6 týdnech (oběžník je datován k 30. dubnu 1849) uspořádala demokratický kongres, ve kterém by se radila o plánu republikánské vzpoury. Čáslav vyzvala představitele úřadů a magistrát k pozornosti, aby se taková shromáždění demokratických a radikálních stran nekonala i v Čáslavi a varovala také před možností pořádání podobných seskupení, které by mohla znamenat problémy.⁹⁷

Jiný oběžník informoval o situaci ve Švýcarsku, kde se potloukal jistý podezřelý občan, který se snažil spáchat atentát na ruského cara, v té době pobývajícího ve Švýcarsku. Čáslavský magistrát v tomto smyslu nabádal své představitele, aby byli ostražití a v případě zahlédnutí podezřelé osoby ihned kontaktovali vyšší úřady. Kromě toho doporučoval přísnější prověrky v případě švýcarských vyslanců i cizinců, pocházejících ze Švýcarska. Dokonce v případě nutnosti zakázal vstup na rakouské území podezřelým osobám. Spis určený představitelům čáslavského magistrátu a jiným čáslavským úřadům datovaný k 11. červenci 1849 ještě oznamuje, že určitá ostražitost měla by se projevovat i vůči ostatním cestujícím ze zahraničí, kteří působí poněkud zvláštním či podezřelým způsobem.⁹⁸

Ministerstvo vnitřních záležitostí se v té době zabývalo správou a zabezpečením majetku jednotlivých oblastí, který se nacházel v roce 1849 fakticky v majetku krajského úřadu. Tato záležitost měla dvě řešení – jedním z nich bylo, že se tehdejší

⁹⁶ PETRTYL 1948, s. 4-5.

⁹⁷ SOKA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, oběžníky týkající se politických událostí 1849.*, neuspořádaný fond.

⁹⁸ SOKA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, oběžníky týkající se politických událostí 1849.*, neuspořádaný fond.

vztahy mezi oblastmi a krajským úřadem vyřeší a druhým bylo, že se majetek jednotlivých oblastí formálně připíše opět jednotlivým oblastem. Zemské nařízení z roku 1811 ohledně daných oblastí nezamlčovalo jejich práva na majetek, ale teprve až s všeobecným městským zákonem došlo k nějaké změně. Tato změna mohla mít pozitivní dopad na vyřešení celé situace. Majetek by se dostal do soukromých rukou jednotlivých oblastí tam, kde by to bylo možné a uskutečnitelné a magistrát by tento vztah sledoval a podával by zprávy o dané situaci.⁹⁹

5.5 Měšťanský výbor 1848-1849

Měšťanský výbor byla správní instituce fungující v revolučních letech. Svou činnost ukončil se zavedením městského výboru a městského zastupitelství. Podával zprávy magistrátu o stavu veřejných věcí a žádal magistrát o vyřizování jednotlivých záležitostí. V jednom ze spisů datovanému k 14. září 1848 měšťanský výbor žádal magistrát o odvolání dřívějších zastupitelů měšťanstva. Dále požadoval, aby mohl výbor sídlit a vést svá jednání v obydlí bývalého referenta pana Skoumala. Nakonec chtěl, aby byl měšťanskému výboru předán v podobě zprávy aktuální stav školních a duchovenských záležitostí včetně ročních příjmů do sedmnáctého daného měsíce. Jako dovětek bylo ve spisu zmíněno, že dané zprávy by měly být předány výboru, a to konkrétně panu Matěji Widmannovi. V případě nepřítomnosti pana Matěje Widmanna pak jeho zástupci panu Františku Muchovi.¹⁰⁰

5.6 Změna školského systému v březnu 1848 a její vliv na čáslavské školy

Poslední změna v oblasti rakouského školství byla provedena v roce 1805. V té době došlo k vydání zákoníku obecného školství pod titulem *Politické zřízení školské*. Jednalo se o školní předpis týkající se všech školských zařízení v dědičných zemích tehdejší rakouské monarchie. Tyto předpisy se zásadně změnily v porovnání s tereziánskými reformami. Heslem tehdejšího školství bylo: „*Rakousko nepotřebuje*

⁹⁹ SOKA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, oběžníky týkající se politických událostí 1849.*, neuspořádaný fond.

¹⁰⁰ SOKA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, Měšťanský výbor 1848-1849.*, neuspořádaný fond.

učených, nýbrž dobrých poddaných. “ Oproti tereziánskému školství, které se snažilo učit pod vlivem osvíceneckého myšlení, se školství za vlády Františka I. přizpůsobovalo pracovnímu režimu. Kladl se důraz na to, aby lidé nebyli vzdělaní pro sebe, ale pro Rakousko. Pokrokový a moderní způsob vyučování, který vymyslela Marie Terezie, byl v zásadě zachovaný, ale nijak se dál nevyvíjel. Pro Františka I. bylo důležité, aby se vzdělaní lidé zapojili do společnosti, proto bylo školství podřizováno na vesnicích polním pracím a ve městech městskému životu. Vzdělání učitelů bylo zajišťováno pedagogickými kurzy, tzv. preparandami. Délka jednotlivých kurzů se odvíjela od typu školy. V té době se rakouské školství dělilo na školy triviální, hlavní a normální. V triviálních školách se učily čtení, psaní, počítání a skládání nejnужnějších písemností. Hlavní školy byly tříleté nebo čtyřleté, nacházely se ve městech a obsahovaly ještě předměty zabývající se hlouběji vzděláním potřebným k výkonu řemesla nebo obchodu. Normální školy byly vzorové hlavní školy nacházející se v sídelních městech. Celé školství bylo podřizováno církvi, ale postupem času, i přes veškeré snahy různých komisí pro zlepšení situace, se školský systém stal nevyhovujícím. K zásadním změnám došlo v březnu 1848.¹⁰¹

Zásadní změnou ve školství po roce 1848 bylo zřízení Ministerstva školství. Později po připojení pod jeho správu i náboženství se přejmenovalo na Ministerstvo kultu a vyučování. Další velkou změnou bylo, že školství začalo být řízeno politickými úřady. Zrušila se studijní dvorská komise ve Vídni a veškeré školní záležitosti spadaly do kompetence Ministerstva školství. Řídilo veškeré typy škol a rozhodovalo i o vhodných učebnicích pro výuku na školách.¹⁰² Církev se postupně vzdávala dozoru nad vyučováním všech předmětů a měla na starosti pouze výuku náboženství. Jednotlivé školy spadaly do patronátu jednotlivých obcí.

Čáslavská hlavní škola, dnešní ZŠ Masarykova, měla závažný problém s docházkou dětí do školy. Na tento problém upozornil tehdejší krajský hejtman Johann Nepomuk David. Ve školském nařízení, datovaném k 5. květnu 1848, objasnil, že

¹⁰¹ MOROKES, František: *Politické zřízení školské z roku 1805*. (cit. 30. 3. 2019 17:55 z www.clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1092/politicke-zrizeni-skolske-z-roku-1805.html)

¹⁰² BUKOVSKÁ, Radka: *Vývoj školské správy na našem území*. Bakalářská práce 2009/2010, s. 14.

za slabou docházku žáků do škol můžou vysoké náklady na školné a další finanční záležitosti se školou spojené.¹⁰³

15. ledna 1849 byla v Čáslavi otevřena nová hlavní škola, do které byli přizváni noví profesori, aby žáky vyučovali novým způsobem vyučování, které obsahuje oba zemské jazyky. Tato hlavní škola jde ruku v ruce s preparandami (školní kurzy pro budoucí učitele), které díky tomu také nově vznikly. Na preparandu se žák mohl dostat po čtyřletém absolvování školy hlavní nebo prokázání znalostí v rámci přijímací zkoušky. V rámci preparand bylo zavedeno několik nových nařízení, aby se tento kurz vylepšil.¹⁰⁴

Kandidáti kurzu museli splňovat věkový požadavek 16 let a mít za sebou dva roky čtvrté třídy hlavní školy nebo složenou zkoušku. Těmito podmínkami museli žáci dokázat, že jsou schopni učit se 4 roky na gymnaziální úrovni a předvést dostatečné vědomosti ke složení zkoušek. Kurz začínal v listopadu a trval po celý školní rok. Jednotlivé předměty v rámci kurzu byly dle potřeby rozšiřovány. Cílem tohoto kurzu bylo připravit žáky na budoucí povolání učitele triviálních škol a prvních tří ročníků hlavních škol. Jednotlivé předměty kurzu měly být zaměřeny prakticky. Nejednalo se o žádné snahy o vědecké bádání, ale cílem kurzu bylo předat žákům informace, které lze využít v praktickém životě. Kurz se snažil zaměřit na populární věci, s kterými se můžou žáci setkat v životě.¹⁰⁵

Mezi předměty přípravného kurzu patřilo náboženství nebo také učení víry a mravní učení. V kurzu mu byly věnovány 2 hodiny. Mravnost a náboženství se pokládaly za velmi důležité věci v oblasti výchovy, které musel učitel bezpodmínečně ovládat. Do předmětu se také zařazovaly náboženské zvyky a obřady při mších a chorální služba.¹⁰⁶

Jiné dvě hodiny kurzu byly věnovány duši a tělu, konkrétně se jednalo o nauku o zdraví. Dalším předmětem bylo názorné vyučování. Jednalo se spíše o praktické

¹⁰³ SOKA K. H., fond: ZŠ Čáslav – dívčí (Masarykova), inv. č. 2, kn. č. 2., *Kniha školních nařízení 1833 – 1860*.

¹⁰⁴ SOKA K. H., fond: ZŠ Čáslav – dívčí (Masarykova), inv. č. 2, kn. č. 2., *Kniha školních nařízení 1833 – 1860*.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž.

zaměření, kde se budoucí učitelé zdokonalovali například v řeči a pozornosti. Během těchto hodin si mohli sami vyzkoušet svůj přednes například při hodině přírodopisu. Další cvičení se zabývalo čtením a v kurzu se mu věnovala jedna hodina. Žáci se zde učili správně vyslovovat, číst, ale i přednášet. V dalším předmětu bylo spojeno psaní, měřičství a kreslení. U měřičství se preferovalo, aby bylo omezováno pouze na nejdůležitější vlastnosti lekcí, ploch a pravidelných těles. Dalším z předmětů bylo počítání z hlavy i písemně, kterému byly věnovány dvě hodiny kurzu. Mluvnice a učení o slohu měla 4 hodiny. V rámci zeměpisu se budoucí učitelé měli učit kreslit mapy na tabuli. V dějepise se zase měli naučit krátký přehled o světových dějinách a k tomu větší zřetel na dějiny národní. Přírodopis, silozpyt a učení o polním hospodářství a o řemesle bylo podmíněno podle typu školy, na kterou se chtěl daný učitel zaměřit, zda na městskou či venkovskou, a také, jak to bylo v dané oblasti s řemeslem a průmyslem. Všeobecnému vychovatelství věnoval se kurz ve dvou hodinách. Posledními předměty zůstaly hudba a tělocvik.¹⁰⁷

Takto prakticky zaměřený kurz byl určen pro školy národní, které ale v té době ještě nebyly, proto se v kurzu vyučovalo spíše teoreticky a jednotliví kandidáti se vždy měli zaměřit jen na některá praktická cvičení. Konečná zkouška byla teoretická. Takovýto nový kurz pro učitele měl se zavést pouze tam, kde byl dostatek učitelů a finanční podpory. Dále především u normálních škol a u některých škol hlavních, ale pouze u těch dovolovaly to podmínky. V případě nedostatku učitelů mohli se vzít muži v daném odvětví vyučení.¹⁰⁸

Bylo doporučeno, aby takový kurz byl aspoň v každém hlavním městě země. Měl ho vést sám učitelský sbor, který by se scházel na pravidelných shromážděních, na kterých by si vždy určil předsedu, který by měl dané shromáždění na starosti. Z hlediska jazyků se měl kurz vyučovat v jazyce žákům přirozeném, tzn. mluvnice v mateřském jazyce a ostatní předměty v zemském jazyce dané oblasti. Pokud bylo v dané oblasti více jazyků, musel být kurz umožněn pro všechny jazykové skupiny.¹⁰⁹

¹⁰⁷ SOKA K. H., fond: ZŠ Čáslav – dívčí (Masarykova), inv. č. 2, kn. č. 2., *Kniha školních nařízení 1833–1860*.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

Čáslavská škola podala žádost k Ministerstvu veřejného vyučování, aby došlo k vydání většího počtu učebnic v českém jazyce pro hlavní školy. Tato žádost byla ministerstvem zamítnuta z důvodu proměnlivého učebního plánu, což znamená, že by nemohlo být vytvořeno dostatečné množství učebnic, aby to vyhovělo poptávce.¹¹⁰

5.7 Osobnosti spjaté s Čáslaví a rokem 1848-49

V roce 1848 byl Karel Havlíček Borovský zvolen čáslavskými občany za jejich poslance do zemského sněmu. Ještě téhož dne (8. července), kdy byl zatčen a uvězněn, si ho jako svého zástupce do říšského sněmu zvolilo pět okresů. Po pěti dnech je propuštěn z vězení a odchází do Vídně. Čáslavským voličům napsal Karel Havlíček krátkou zprávu: (viz příloha 1)¹¹¹

Čáslavský rodák, vlastenec a učitel Antonín Konstantin Víták, v té době teprve 12letý, se vyjadřuje k revoluční bouři roku 1848 ve svých pamětech. Podle Antonína Vítáka začaly přípravy na revoluci již koncem roku 1847. On sám, díky svému učiteli hudby Václavu Gabrielovi z Neškaredic na Kutnohorsku, se dozvídal zejména z novin, jak probíhala revoluce v Itálii nebo jak vypadá Metternichova vláda. Antonín Víták zastával názor, že situaci v Čechách silně ovlivnily zahraniční události a že zejména zahraniční snahy o změnu systému daly podnět k boji za svobodu i u nás. Dále tvrdil, že mít přehled o všech těchto světových a domácích událostech je povinností každého občana a patří to k všeobecnému vzdělání každého jednotlivce. Víták se ve svých pamětech věnuje stručnému popisu revoluce ve Francii, která svrhla vládu Ludvíka Filipa a nastolila republiku. Kromě francouzských bouří se zmiňuje i o Vídeňském povstání a pražských událostech.¹¹²

Vyhlášení konstituce komentuje Víták následujícími slovy: „*Z Prahy byl tento odznak příznaku politického a udělené právě svobody a konstituce rozšířen po celých Čechách až do nejvzdálenější vesničky. V mém rodišti, staroslavné Čáslavi, staří i mladí,*

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ PODOUBRAVÍ, *Vlastivědný sborník Čáslavska*. Čáslav 1928/1929, s. 46.

¹¹² VÍTÁK 1902, s. 51-53.

ženy i děti ozdobili se kokardou¹¹³, nosíce ji na kloboucích, čepicích, na prsou atd. “ (str. 59)¹¹⁴

Poněkud podrobněji se Víták věnuje událostem roku 1848 v Praze, které popisuje velmi obsáhle na přibližně deseti stránkách. (str. 54-67) Svatodušní bouře v Praze vyvolaly i v Čáslavi velký ohlas. Víták to připomíná slovy: *„Vím, jsa chlapcem dvanáctiletým, se velmi dobře pamatovati na ten národní ruch a posvátné nadšení, za bouřlivých dnů pražských v rodišti mém zavládnuvší. Vidím dosud jasně před očima svýma ten čilý sbor národních gardistů čáslavských, jak maje s počátku pouze dřevěné pušky, v pochodech a ve zbrani chlapci, zdární synové gardistů, jsouce slovanskými trikolorami ozdobeni, na všech cvičeních jsme je provázeli a vše, pochody i střelbu, s nimi podnikali.“ (str. 74)¹¹⁵*

Dále Víták vypravuje, jak byl v Čáslavi vystrojen první pohřeb muže z Národní gardy a jaká to byla tehdy sláva, že všichni museli mít na sobě trikoloru a kokardu. Během července 1848 vystupovali pak v Čáslavi často různí studenti z Prahy či jiné významné osobnosti českého národa a vedli různé řeči o vlastenectví k čáslavskému lidu. Jednoho dne se dokonce ve městě objevil sám Karel Havlíček-Borovský, aby zde pronesl svou řeč. To se pak, jak si Víták správně pamatuje, zastavil veškerý městský ruch a všichni chtěli slyšet tohoto českého vlastence. Ve škole se v té chvíli všichni tlačili k oknům ve třídě a učitel neměl nejmenší šanci udržet pozornost žáků na jiné věci než na Karla Havlíčka Borovského v národním kroji na čáslavském náměstí. Později zavítal také do Čáslavi významný český vlastenec a organizátor schůze ve Svatováclavských lázních Petr Fastei, který pronášel svou řeč k čáslavskému lidu na sudu.¹¹⁶

¹¹³ kokarda = stužka červeno-bílé nebo i trojbarevné (bílé, červené a modré) barvy v podobě svinuté růžičky; dobové kokardy má ve svých sbírkách Městské muzeum a knihovna Čáslav (př. č. 3490/85)

¹¹⁴ VÍTÁK 1902, s. 59.

¹¹⁵ VÍTÁK 1902, s. 74.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 75.

5.8 Národní garda čáslavská (1848–1851)

15. března 1848 vydal císař patent, že v každém městě se zřídí Měšťanská národní garda, která bude dohlížet na pořádek ve městě, bude reprezentovat město při různých slavnostních událostech a ve válečné době bude chránit bezpečí rodin a jejich majetku. Kromě ušlechtilosti tohoto činu jednalo se i o jistou nutnost založení Národní gardy, zejména v revolučním roce. Nelze zapomenout i na jistou ješitnost měšťanů, s kterou vstupovali do Národních gard. Měšťany lákalo obléknout si pestrou uniformu a producírovat se v plném lesku na rozmanitých světských a církevních slavnostech.¹¹⁷

Přesné datum založení Národní gardy čáslavské se nedochovalo. Odhaduje se pouze, že to nastalo někdy na konci března. Tento odhad se odvozuje od dopisu ze dne 6. dubna, ve kterém se c. k. odhadní inspektorát obracel na čáslavský magistrát s prosbou připojit se k Ozbrojenému měšťanskému sboru.¹¹⁸

Hlavním vrcholným orgánem Národní gardy čáslavské byla správní rada (Verwaltungsrat), která teprve měla na starosti další činnosti spojené se založením Národní gardy čáslavské. Kromě správní rady se ve vedení Národní gardy angažoval i důstojnický sbor, který byl ale podřízen správní radě. Správní rada si zvolila čelní důstojníky a vrchního velitele, kterým se stal čáslavský poštovní rytíř z Widmannů. Dále byla provedena konskripce, tzn. soupis měšťanů, kteří měli vstoupit do gardy. Povinni byli všichni měšťané pod 50 let. 28. dubna došlo ke stížnosti vrchního velitele Widmanna na průběh konskripce – špatné a nepořádné, a proto byla znovu provedena, dům od domu, aby mohly být jednotlivé seznamy měšťanů zapsány v knihách jednotlivých setnin. Hned na počátku byl za pobočníka vrchního velitele Widmanna zvolen poručík František Mucha od 3. setniny. Národní garda čáslavská se skládala ze tří setnin podle městských čtvrtí. Avšak již v měsíci dubnu se ke gardě přidala čtvrtá setnina – střelecká setnina, které bylo zamítnuto založit vlastní samostatný ozbrojený pluk. V rámci Národní gardy čáslavské zastávala výsadní postavení jako setnina první. Mezi velitele jednotlivých setnin patřili: Matěj Wiedemann u první, Antonín Pacelt u druhé, Josef Quis u třetí a Jan Matieka u čtvrté. Tito velitelé fungovali také jako velitelé

¹¹⁷ ŠKRDLE, František: *Národní garda čáslavská 1848-1851. Zvláštní otisk z Muzejníka čáslavského IV.* Čáslav 1934, s. 6.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 6.

jednotlivých městských čtvrtí. Z nižších důstojníků se dostali do povědomí např. nadporučík Voráček či poručíci Robin a Jan Lorenc. Zástupcem vrchního velitele se po dohodě jednotlivých setnin stal Matěj Wiedemann.¹¹⁹

Členům z Národní gardy čáslavské se tehdy říkalo „páni gardisté“ a jejich počet činil: 95 mužů v první setnině, 70 mužů v druhé setnině, 66 mužů ve třetí setnině a 70 mužů ve čtvrté setnině. Dohromady tedy se Národní garda čáslavská skládala z 301 mužů. Z počtu setnin se tedy dá usuzovat, že nejpočetnější setnina byla první, a to mohl být také důvod, proč měla výsadní postavení. Ještě v květnu 1849 neměla většina gardistů řádné uniformy. Vlastnilo ji pouze 71 mužů z celé gardy, což byla ani ne třetina mužstva. Z těchto 71 mužů se často vybírala ještě menší část, která se účastnila nejvýznamnějších slavností města. Tuto část vedl většinou setník Wiedemann.¹²⁰

Další funkcí, kterou u každé setniny zastával jeden muž, byl „feldwebel“, který měl na starosti číst při nástupu všechna jména gardistů, aby se zjistilo, kdo chybí. Z „feldweblů“ je doložen pouze jediný, a to dozorce stráží Josef Seidl.¹²¹

K evidenci gardistů sloužily zvláštní zařadovací listky, tzv. Einreihungskarte, na které gardisté psali své křestní jméno a příjmení. Služba trvala do 50 let. Gardista, když dosáhl tohoto věku, byl propuštěn.¹²²

Vyzbrojení gardistů bylo dost finančně náročné. Vrchní velení dokonce stanovilo, že si zámožní gardisté měli pořídit výzbroj sami, což se ovšem setkalo s vlnou nevole. Nakonec došlo k tomu, že vrchní velitel Vojtěch rytíř Widmannů pořídil potřebných 100 pušek z vlastních peněz. Pušky byly zhotoveny v dílně čáslavského puškaře Josefa Lochnera. Mezi pracujícími dělníky se vyskytl i jakýsi Josef Gabriel, který vyvolal spor mezi městem Čáslav a vrchnostenským úřadem dolnokralovickým. V tomto sporu se jednalo o to, že Josef Gabriel slíbil vyhotovit pušky pro Dolnokralovickou národní gardu, ale ještě před jejich dokončením z neznámých důvodů se nechal zaměstnat v dílně Josefa Lochnera. Jak byl spor vyřešen, písemné prameny neuvádějí.¹²³

¹¹⁹ ŠKRDLE 1934, s. 7.

¹²⁰ Tamtéž, s. 7-8.

¹²¹ Tamtéž, s. 8.

¹²² Tamtéž, s. 8.

¹²³ Tamtéž, str. 8.

Podle denního rozkazu velitele Widmanna z 6. srpna 1848 si gardisté měli pušky zakoupit za 13 zl. Měšťané se však do koupě pušek až na pár nadšenců nehrnuli. Nakonec jich většina zůstala vrchnímu veliteli Widmannovi a ten je v době slavnostních průvodů a různých cvičení jednotlivým gardistům zapůjčoval.¹²⁴

Na počátku května 1848 opatřil rytíř z Widmannů pro gardu buben¹²⁵. Mezi 2., 3. a 4. setninou měl být určen bubeník, který bude bubnovat na poplach a při cvičení mužstva. Podle rozkazu ze dne 4. května byl určen za bubeníka gardista Kostkan od třetí setniny. Při bubnování na poplach se měli gardisté co nejrychleji seskupit na určených místech. Pokud nevlastnili zbraň, měli aspoň přinést nějaký předmět hodící se k obraně nebo k útoku. Později byl rozkaz ještě rozšířen o přinesení několika ostrých patron. Bubny později dostaly i ostatní setniny a byly financovány se souhlasem podkomorského úřadu v Praze čáslavskou obcí. Po vstupu Střeleckého sboru do Národní gardy byl buben darován i této nové setnině za částku 15 zl. placenou opět magistrátem dne 24. listopadu 1848. Účet za tento buben se zachoval.¹²⁶

O uniformách čáslavských gardistů se nedochovaly žádné zprávy. Nelze tedy popsat jejich vzhled.¹²⁷ V městském muzeu se ve sbírkách nacházejí dvě čepice Národní gardy¹²⁸.

Vojenské řády určovaly zcela organizaci gardy. Veškeré podrobnosti jsou pak obsaženy v německé příručce vydané v roce 1848 účetním c. k. privilegovaného pražského měšťanského pěšího sboru Ondřejem Mammertem. Pověly se hlásily v německém jazyce kromě prvního ze dne 25. dubna 1848. Heslem čáslavské Národní gardy bylo „S Bohem pro vlast a našeho ústavního krále“, které bylo také obsaženo v prvním rozkazu. O praporu se v rozkazech nic nepíše, ale je vysoce nepravděpodobné, že by čáslavští prapor neměli, když všechny ostatní gardy ho měly a některé dokonce několik. Je možné, že čáslavský prapor byl spálen po zrušení Národních gard, což nebylo výjimkou.¹²⁹

¹²⁴ ŠKRDLE 1934, s. 8.

¹²⁵ Ve sbírkách Městského muzea a knihovny Čáslav jsou uchovány dva bubny NG (př. č. 2/2005, 3/2005).

¹²⁶ ŠKRDLE 1934, s. 9.

¹²⁷ Tamtéž, s. 10.

¹²⁸ Městské muzeum a knihovna Čáslav, př. č. 292/89, 349/85.

¹²⁹ ŠKRDLE 1934, s. 10.

Další součástí čáslavské Národní gardy byla hudba. Vytvořil se zvláštní hudební výbor, ve kterém byl z každé setniny zastoupen jeden gardista, který ovšem musel něco o hudbě vědět. Za hudebního pokladníka, který dohlížel na odevzdané peníze na zřízení hudby, byl zvolen F. A. Štork. Založení gardové hudby se uskutečnilo rozkazem ze dne 17. listopadu 1849, kde je připomenut i její kapelník.¹³⁰

Gardisté se museli účastnit povinných pochodových cvičení a to ve zbrani. Cvičilo se dvakrát týdně. Na doporučení velitele to byla vždy neděle a pak nějaký všední den, nejlépe ve večerních hodinách, kdy gardisté skončili svá občanská povolání. Díky bývalému zdejšímu policejnímu strážníkovi Kostkanovi se dnes ví, kde gardisté cvičivali. Jeho otec totiž býval tamborem u třetí gardové setniny a často svému synovi o zdejší gardě vyprávěl. Garda cvičila za městem Na Svornosti.¹³¹

Cvičení nebyla oblíbená, jak dokládají četné absence gardistů. Proto byl velitel Widmann často nucen tento problém řešit v denních rozkazech. Kromě absencí nastávaly i jiné problémy. Posledního dubna roku 1848 přišly setniny na cvičení sice v plném počtu, ale „pro nejisté počasí se všechny v nepořádku rozptýlily“. Např. se stalo, že gardisté vypálili bez jakéhokoliv rozkazu z pušky. Velitel Widmann si často stěžoval i na nedbalost svých gardistů, ostře ji odsuzoval. Dalším problémem bylo i to, že se čáslavští gardisté neúčastnili slavností v žádoucím počtu, např. 12. března 1849 se objevilo při slavnosti vyrukování tak málo gardistů, že se průvod nemohl konat. Velitel Widmann v denním hlášení zdůraznil tuto nedbalost následujícími slovy: „*Vlažnost, jevíci se v poslušání mých nařízení, jest tím více hodna politování, že dnešní velmi důležitá slavnost zasloužila větší účasti. Považuji za svou povinnost všem pánům důstojníkům a gardistům, kteří se dnes nedostavili, dát najevo svou nelibost. Každý rozumný člověk musí pochopit, že bez pořádku a poslušnosti vyšších rozkazů žádná společnost nemůže existovat, tím méně pak ozbrojená měšťanská stráž, která musí bezpodmínečně poslouchat rozkazů svého velitele, má-li splnit své vážné poslání!*“¹³²

Velitel Widmann se choval k Národní gardě velmi přísně, dbal všech vojenských povinností a snažil se o řádný chod všech cvičení. Když však bylo třeba, gardy se zastal.

¹³⁰ ŠKRDLE 1934, s. 11.

¹³¹ Tamtéž, s. 11.

¹³² Tamtéž, s. 11-12.

Máme doložena četná denní hlášení, kde jsou gardisté svým velitelem chváleni. Při slavnostní instalaci čáslavského děkana Pečenky konané 23. září 1849 nařídil velitel Widmann účast Národní gardy pod velením setníka Pacelta. Za účast na této slavnosti dostali gardisté od nového děkana sud piva, ale jelikož byli všichni vlasteneckého cítění, darovali sud fondu Radeckého. Za tento čin byli svým velitelem opět pochváleni.¹³³

Gardisté se ne vždycky shromažďovali na stejném místě. Někdy se sešli u domu svého velitele, jindy ve dvoře měšťana Schmieda. Pokud se měli gardisté účastnit významnějších slavností, byla jejím cvičením věnována vysoká pozornost. Při posledním cvičení před slavností dokonce sám vrchní velitel dohlížel na správné provedení cvičení.¹³⁴

Velitelem všech Národních gard v Čechách byl kníže Lobkovic, jehož jmenování bylo oznámeno v denním rozkaze ze dne 30. května 1848. V srpnu téhož roku byly Ministerstvem vnitra rozeslány formuláře, kde měly jednotlivé gardy vyplnit: obec, počet šarží (důstojníci, poddůstojníci), úhrnný počet gardistů, kolik setnin ozbrojených zbraní střelnou, dále jinou zbraní a konečně vůbec neozbrojených.¹³⁵

V návaznosti na pražské události sešla se dne 16. června 1848 Národní garda čáslavská k jednání o těchto událostech. Podle doložených pramenů se jednalo o významnou schůzi i jen z důvodu jejího svolání v tento čas. Nicméně v době, kdy Národní garda kolínská nebo kutnohorská byly již u Prahy, svolává se teprve v Čáslavi tato schůze a rozhoduje se o možnosti postupu ku Praze. Na základě absence jakéhokoli záznamu o pochodu k Praze se dá usuzovat, že k žádné výpravě nedošlo. Zajímavé je, že zatímco zemské presidium odsoudilo zákroky venkovských gard v době pražských bouří velmi ostře, čáslavská Národní garda byla pochválena krajským hejtmanstvím za její neúčast.¹³⁶

Mezi hlavní úkoly Národní gardy čáslavské náleželo hlavně udržování veřejného pořádku a chránit bezpečnost veřejného i soukromého majetku. Je mnoho doložených případů, při kterých čáslavská garda zasahovala. Např. 1. listopadu roku 1848 měla

¹³³ ŠKRDLE 1934, s. 12.

¹³⁴ Tamtéž, s. 13.

¹³⁵ Tamtéž, s. 13.

¹³⁶ Tamtéž, s. 13-14.

za úkol zajistit bezpečí pokladen před možným vyloupením potulnými vojáky nebo 7. ledna 1849 žádal magistrát o pomoc při úředních akcích proti vzrůstajícímu se pytláctví. Velkou událostí pro čáslavské gardisty byl 19. listopad 1849, kdy měl do Prahy přijet císař. Pod velením velitele Widmanna se přichystali k výpravě na tuto slavnou událost, odcházet se mělo v 8 hodin ráno. Bohužel nedochovaly se žádné zprávy, spisy či denní rozkazy, zda se tato výprava opravdu uskutečnila a dosáhla svého cíle. Touto slavnou událostí skončila tzv. zlatá léta Národní gardy čáslavské. Postupně její sláva a význam upadly v zapomnění. Noví členové se nehlásili a staří odešli. Magistrát jako poslední snahu o návrat významu Národní gardy čáslavské podmínil získání občanského práva právě vstupem do Národní gardy čáslavské. V 50. letech 19. století udělilo se pro řádné dodržení všech pravidel občanského práva panu Vincenci Zvoníkovi a panu Ignáci Vorelovi. Je doloženo podle denních hlášení, že ještě po celý rok 1850 konala Národní garda strážní službu většinou na žádosti magistrátu nebo velitelství. Nicméně ochota jednotlivých gardistů dostát své povinnosti byla mizivá. Mezi 16. a 23. únorem se vyskytlo 33 absencí ve službě. Gardisté v případě své nepřítomnosti měli za sebe poslat náhradníka, kterého platili sami, ale stalo se, že jistý gardista Fr. Košatka z č. 4 rozhodl se svou službu opustit a jako náhradníka poslal svého bratra. To byl ale problém, jelikož jeho bratr nebyl občanem města a už vůbec ne gardista. Na jeho místo tedy nastoupil měšťan Lederer, ovšem gardista Košatka musel za jeho službu zaplatit. Kromě neochoty gardistů vykonávat svoji službu potýkala se Národní garda čáslavská i s různými nařízeními vyšších úřadů, které dosti omezovaly její činnost a pravomoci.¹³⁷

Vše vyvrcholilo 22. srpna 1851, kdy byl vydán nejvyšší patent, který zbavoval ozbrojené sbory, utvořené pod názvem Národní gardy, funkce. Jako důvod zrušení se uvedlo nedostatečné uplatnění ve veřejných záležitostech. Až na pár výjimek, kdy se uznaly zásahy Národní gardy jako prospěšné. Řečený císařský patent byl zveřejněn v novinách 24. srpna (*Wiener Zeitung*) a 26. srpna (*Prager Zeitung*). Přes okresní hejtmanství v Kutné Hoře se dostalo formou dopisu toto nařízení k čáslavskému purkmistru Štiasnému, který o tom zpravil velitele Widmanna. Záležitost ohledně Národní gardy čáslavské byla vyřízena magistrátem již 28. srpna. Nařízením o rozpuštění Národních gard neskončilo ještě vše, co se toho týkalo. Další povinnosti velitele

¹³⁷ ŠKRDLE 1934, s. 15-16.

Widmanna a čáslavského purkmistra Štiasného bylo na rozkaz pražského místodržitelství odevzdat krajské vládě v Pardubicích všechny zbraně, které vlastnila v té době Národní garda čáslavská. Odevzdávání zbraní byl proces velmi náročný a zdoluhavý. Začal 21. září, kdy okresní hejtman Kutné Hory Reiser ve jménu krajské vlády v Pardubicích požádal čáslavského purkmistra Štiasného o provedení náležitých příprav k odzbrojení Národní gardy čáslavské. Následně poslal ještě okresní hejtman Reiser čáslavskému purkmistru Štiasnému dopis s pokyny, jak dne 18. listopadu 1851 by mělo dojít v Hradci Králové k odevzdání zbraní. Vše skončilo dne 23. listopadu, kdy kutnohorské hejtmanství poslalo do Čáslavi *Protokol o převzetí a odhadu zbraní Národní gardy čáslavské, odevzdaných dne 18. listopadu 1851 c. k. vojenskému skladišti v Hradci Králové*. V důsledku malého ocenění odevzdaných zbraní přišel tak velitel Widmann o celých 900 zlatých, které se pak částečně snažil vymáhat po bývalých čáslavských gardistech. O tři roky později čítal dluh Widmannovi ještě 700 zlatých, které Widmann daroval roku 1854 čáslavské hlavní škole na zakoupení učebních pomůcek.¹³⁸

Národní garda čáslavská měla svůj účel. Svou činnost prováděla až na pár výjimek se ctí. Nicméně budoucnost této instituce nepřála. Je možné, že její zrušení mělo i počátek v blížícím se konci konstituce a svobody.¹³⁹

5.9 Střelecká společnost v Čáslavi

Před revolučním rokem 1848 v prosinci 1847 přednesli čáslavskému magistrátu zdejší měšťané žádost o založení uniformovaného měšťanského střeleckého sboru. Vyřizování žádosti a její následné zamítnutí pražským místodržitelstvím se táhlo dlouho až do 28. září revolučního roku 1848. Pod žádost potvrzovanou měšťanem Janem Richlým se podepsalo asi 60 čáslavských měšťanů. Žadatelé přednesli sedm pádných důvodů k založení střeleckého sboru, mezi nimiž nechyběl např. důvod, že v letech 1806 a 1809 již v Čáslavi určitá vojenská měšťanská služba byla a velmi pomohla ve vývoji města v dobách napoleonských válek. Vyřizování žádosti se táhlo několik měsíců, a to i z důvodu nadměrného protahování ze strany pražského gubernia, kterému se myšlenka založení uniformovaného měšťanského střeleckého sboru v Čáslavi již od počátku nelíbila. Střelecký sbor v Čáslavi nakonec nebyl založen a důvody ke zrušení žádosti se

¹³⁸ ŠKRDLE 1934, s. 17-20.

¹³⁹ ŠKRDLE 1934, s. 20.

z počátku zdály být neadekvátní k předloženým důvodům pro založení sboru. Hlavním bodem bylo rozpuštění všech měšťanských sborů z důvodu založení národních gard, což bylo dáno výnosem z 27. března 1848 o konstituci, ale v době podání žádosti v Čáslavi ještě žádná Národní garda neexistovala. Nakonec se vytvořila v Čáslavi jen zvláštní střelecká setnina pod vedením čáslavského lékárníka Matěje Wiedemanna, která ale ještě před zamítnutím místodržitelství vstoupila do Národní gardy čáslavské.¹⁴⁰

¹⁴⁰ ŠKRDLE, František: *Střelecká společnost v Čáslavi*. Čáslav 1934, s. 83.

6 Události roku 1848-49 v Kutné Hoře

6.1 Vzhled Kutné Hory v letech 1848-49

Kutnou Horu můžeme v roce 1848 považovat za typické české maloměsto. Díky své slavné minulosti se jednalo stále o maloměsto významné. Na okrajích města byly ještě vidět zbytky středověkých hradeb. Převážnou část desetitisícového města tvořili usedlí měšťané a živnostníci. Podle dochovaných záznamů se v něm vyskytovalo 66 řemesel a živností a k tomu zde působilo 517 řemeslnických mistrů, 212 tovaryšů a 815 pomocníků. Kutná Hora měla německý ráz, i když se mezi obyvatelstvem vyskytoval velký počet lidí s českým původem. Německý ráz města dodávaly především dvě vrstvy obyvatelstva – početní úředníci a důstojnictvo. Tyto dvě vrstvy se označovaly za kutnohorskou inteligenci. Další významnou vrstvou obyvatelstva, která ovlivňovala život ve městě, bylo dělnictvo. Největší počet dělníků se soustředil v Sedlcké c. k. tabákové fabrice, založené roku 1812. Dalším velkým podnikem, kde se nacházel velký počet dělníků, byla Breuerova manufakturní tiskárna kartounů, založená roku 1787. Do majetku tiskárny se počítaly tři přádelny na vlnu a bavlnu, městský pivovar Lorec a několik mlýnů na Vrchlici. Významnou pozici ve městě měla i nadále katolická církev. Kutná Hora v roce 1848 patřila do Královéhradecké diecéze a ve městě se nacházelo dohromady 6 kostelů a 4 hřbitovy. V Kutné Hoře byl také klášter řádu sv. Voršily a působilo zde bratrstvo Nejsvětějšího srdce Páně Ježíše. V rámci školství stojí za zmínku dvě instituce, a to škola městská (hlavní farní škola), založená roku 1819 a dívčí škola při konventu řádu sv. Voršily, založená roku 1808. U kostela sv. Bartoloměje se nacházel v roce 1848 městský špitál, který spravoval magistrát. V roce 1837 byla ke špitálu zřízena ještě Městská opatrovna malých dětí. Z iniciativy J. J. Štětky byl založen měšťanský výbor pro výstavbu nemocnice. Kutnou Horu jako královské horní město řídil magistrát spojený s hrdelním soudem. Magistrát měl na starosti veřejnou, politickou, policejní, soudní a finanční správu. Celkově byl rozdělen do tří senátů a v jeho čele stál tzv. šepmistr potvrzovaný zemským guberniem. Magistrátní kolegium pak dále tvořili čtyři zkoušení měšťtí radní, jeden zkoušený sekretář a dva nezkoušení radní voleni měšťanským

výborem tvořeným zástupci cechů. Rok 1848 přinesl podstatnou změnu v řízení města.¹⁴¹ 3. května 1848 dochází v sále Nové hospody (J. Rappeho) k volbě 31členného širšího a 7členného užšího městského výboru. Od roku 1849 pak přebírá část úřední působnosti magistrátu.¹⁴² Výbor zasahuje i přes odpor magistrátu do některých oblastí působnosti místní policie. Později se tento výbor stává zárodkem pro volenou městskou správu.¹⁴³

1. října 1848 byla v Kutné Hoře založena odbočka Slovanské lípy, která řešila problémy města. Tento spolek byl vlastně předchůdcem politického spolkového hnutí, které se v českých zemích začalo intenzivněji rozvíjet v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století. Starostou spolku byl Josef Jaromír Štětka. Spolek existoval pouze necelých pět měsíců a měl asi dva tisíce členů z řad kutnohorské inteligence, měšťanstva a živnostníků.¹⁴⁴

V Kutné Hoře v polovině 19. století existovala dvě volná názorová uskupení, která měla odlišné postoje k věcem českým a k češtině. První skupinou byli takzvaní ultračeši, kteří byli soustředěni kolem doktora Štětky. Oproti druhé skupině byli ve výrazné menšině a do života občanů zasahovali prostřednictvím divadelního a pěveckého sboru a čtenářského spolku. V opozici k této skupině pak stála národnostně lhostejná většina, které šlo především o všestranný rozvoj města. O ten ale samozřejmě šlo i oponentům. Národnostně nevyhraněnou skupinu reprezentovali především ostrostřelci.¹⁴⁵

Bouřlivý rok 1848 postihl určitým způsobem i tabákovou továrnu. Továrna v té době ubytovávala vojáky - 1 svobodníka s 9 muži, kteří továrnu hlídali. Nakonec bylo usouzeno, že to je nedostatečné, a tak bylo ke stávajícímu vojsku přiřazeno ještě 40 dělníků na noční hlídání pod dohledem úředníků. Tento počet byl později snižován na 28, později ještě na 18 a nakonec jich bylo jen 14. Hlídkám bylo za hlídání v rozmezí 22. března do 29. dubna samozřejmě zapláceno a to 218 zl. 30 kr. Mezi sedleckým

¹⁴¹ ŠIMŮNEK, Michal: *Činnost Slovanské lípy v Kutné Hoře v letech 1848–49*, Seminární práce, Kutná Hora 1994/1995, s. 8-9.

¹⁴² ŠTASTNÝ 1960, s. 107-108.

¹⁴³ ŠIMŮNEK 1994/1995, s. 9.

¹⁴⁴ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 177.

¹⁴⁵ DUŠKOVÁ, Alena: *Spolek Vocel v životě obyvatel Kutné Hory*, Bakalářská práce, Praha 2009, s. 14-15.

dělnictvem to vřelo, ale k žádným naléhavějším situacím nedošlo a chod továrny se nezastavil.¹⁴⁶

6.2 Kutnohorské nouzové peněžní poukázky z let 1848-1849

Nouzové peněžní poukázky v Kutné Hoře vydali Jan a Josef Starchovi. Jednalo se o poukázky datované k březnu 1849 v hodnotě 5 a 10 krejcarů. V obou případech šlo o českoněmecké poukázky.¹⁴⁷

6.3 Kutnohorské petice k Národnímu výboru v Praze

Kutná Hora stejně jako jiné obce zaslala petice do tzv. Národního výboru, vzniklého dočasného politického orgánu. Celkově zaslali občané Kutné Hory k Národnímu výboru pět petic, přičemž pouze dvě byly poslány kutnohorskými měšťany a zbylé tři kutnohorskými řemeslníky.

První petice¹⁴⁸ byla poslána 6. května 1848 kutnohorským magistrátem a jednalo se o opis prohlášení kutnohorského měšťanstva ve věci voleb do německého (frankfurtského) sněmu.

V druhé petici¹⁴⁹, poslané 19. května 1848, prohlašovali kutnohorští měšťané, že frankfurtský sněm neobešle. Co toto prohlášení obsahovalo, si můžete přečíst na konci této práce. (viz Příloha 3)

V další petici¹⁵⁰, odeslané 20. května 1848, mydláři z Kutné Hory společně s mydláři z Čáslavi, Kolína, Zbraslavic, Ledče nad Sázavou, Golčova Jeníkova a Týnce nad Labem žádali o zlepšení podmínek pro provozování mydlářského řemesla. V prvních dvou odstavcích této petice mydláři píšou o tom, jakou radostí je nově vyhlášená konstituce naplnila. Doufají, že díky novému konstitučnímu systému mají šanci být jejich přání a požadavky vyslyšeny. V následujícím odstavci se představují a píšou, jaké

¹⁴⁶ VENTURA 1912, s. 38.

¹⁴⁷ PETRTYL, Josef. *Nouzové peněžní poukázky z let 1848 až 1850 ze severních a východních Čech*. Krajské muzeum v Hradci Králové 1967, s. 68.

¹⁴⁸ Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/91, 628, č. 109 (485-488).

¹⁴⁹ Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/136, 673, č. 158 (699-702).

¹⁵⁰ Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/156, 693, č. 180 (779-785).

všechny obce zastupují. Dále se na výbor obrací jako na instituci, která se zabývá požadavky českých obcí pro budoucí zemský sněm a z toho důvodu také oni připojují svá přání a návrhy na zlepšení jejich situace. Následují popisy čtyř požadavků, ve kterých je nejdříve rozepsáno do detailu, na co si stěžují a na závěr jsou v jedné či dvou větách shrnuty návrhy na zlepšení situace v případě jednotlivých stížností. První požadavek se týká problému, že mydlářské řemeslo neprovozují lidé dostatečně vzdělaní a prakticky zkušení. Mydláři zde narážejí na problém nezkušenosti mydlářů a nedostatečné připravenosti jednotlivých mydlářských pracovníků. Jako řešení navrhuje, aby mydlářské řemeslo mohl provozovat pouze člověk po čtyřletém studiu a tříleté praxi jako pomocník zkušeného mydláře. Druhý požadavek obsahuje stížnost, že zprostředkovací obchod mají ve své správě Židé a dochází tak k lichvářským problémům, proto by podle nich měl být zakázán zprostředkovací obchod a mělo by být zavedeno pouze povolení přímého obchodu s mydlářskými řemeslníky. Třetí požadavek se týká podomního prodeje mydlářských výrobků. Mydláři zde poukazují na to, že daní obchodníci často nemají licenci k prodeji těchto výrobků a výrobky se nemůžou prokázat takovou kvalitou, jako když se kupují přímo u řemeslníků. Podomní obchod by se měl dle názoru mydlářů zcela zrušit. Čtvrtý požadavek se opět zaměřuje na podomní prodej a tentokrát poukazuje na chabou kvalitu výrobků podomních obchodníků. Jako jediné řešení vidí mydláři úplné zrušení podomního obchodu s mydlářskými výrobky. Tuto petici podepsalo dohromady 21 mydlářů ze všech již zmíněných obcí. K této petici se dochovala i odpověď X. sekce Národního výboru ze 6. června 1848.

Ve čtvrté petici¹⁵¹ poslané kutnohorskými řemeslníky se zachoval pouze koncept. Řemeslníci v petici žádali o podporu řemesel na sněmu.

Poslední petice¹⁵² zasláná 20. května 1848 obsahovala žádost kutnohorských koželuhů o zastoupení svých práv na sněmu. Koželuzi se obrací na Národní výbor jako na instituci, která v brzké době zavede (jak s nadějí doufají) nové reformy, systémy a pravidla v jednotlivých spolcích a společnostech ve všeobecném zájmu jednotlivých činitelů. Zejména doufají ve spravedlivé počínání Národního výboru v otázkách

¹⁵¹ Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/165, 702, č. 190 (840-841).

¹⁵² Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/168, 705, č. 195 (850-855).

rozdělování pravomocí a pravidel u jednotlivých činností. Po tomto úvodu rozvádějí svoje požadavky k Národnímu výboru. V prvním požadavku se koželuzi zmiňují o zastaralém systému, kdy koželužské řemeslo provozují i lidé, kteří s ním nejsou sžiti nebo se ani tomuto řemeslu nevyučili. Z toho vyplývá, že kvalita zboží není dostatečná a práce koželuhů je všeobecně znehodnocena. V druhém bodě si koželuzi stěžují, že jejich práce je opět svěřována do rukou Židů a jiných etnik, kvůli kterým pak obyčejní řemeslníci musejí chodit o žebrácké holi. Níže je pak v petici ještě rozváděno, že majestátem císaře Karla VI. a později i císaře Josefa II. bylo potvrzeno, že koželužskou živnost může provozovat pouze řádně vzdělaný řemeslník, který byl dostatečně vyučen. Dále se petice opět vrací k požadavku druhému, aby byl zakázán zprostředkovací obchod, ke kterému se dostali Židé a jiná podobná etnika. Je zdůrazňováno, že Židé znehodnocují práci koželuhů a kupují si monopoly na prodej koželužských výrobků. V posledním odstavci petice je napsáno, že by se lichvářský obchod Židů měl zcela zrušit pro blaho všech řemeslníků. Pod peticí je podepsáno 13 kutnohorských koželuhů. K této petici se také zachovala odpověď X. sekce Národního výboru z 5. června 1848.

6.4 Kutnohorská Národní garda

Obava z lidového hnutí po vyhlášení konstituce způsobila vyslání žádostí o urychlené vyslání vojenské asistence. Z toho důvodu po celé republice začaly vznikat národní gardy, ozbrojené sbory měšťanstva. V Kutné Hoře se Národní garda začala formovat 18. března 1848, zásluhou Štětky a Veselského. Součástí Národní gardy byli vedle ostrořelců i důstojníci kutnohorské posádky. Do měsíce se Národní garda skládala z osmi setnin. Vrchním velitelem se stal major ostrořelců Florian Hocke.

V letech 1848-1849 zasáhla Kutnou Horu stejně jako ostatní města v Čechách nová móda v oblékání. Vzorem této módy byly stejnokroje národních gard (ty venkovské se připodobňovali těm pražským). Kutnohorská Národní garda vycházela ze stejnokroje kutnohorských ostrořelců a její oděv se skládal z tmavozeleného kabátu zdobeného dvěma řadami bílých knoflíků, s tmavočervenými výložkami a z šedých kalhot s černými lampasy. Na opasku měli gardisté připevněny tašky na patrony a šavle. Na hlavě nosili čáky zdobené chocholem z koňské hřívy a kokardou. O peníze na své uniformy se kutnohorská garda postarala sbírkou mezi obyvateli a založením rezervního fondu. Jako

dědictví na tyto časy se dochovávaly slovanské klobouky a zejména v Kutné Hoře tato móda dlouho přetrvávala.¹⁵³

Denní rutina kutnohorské Národní gardy se dle záznamu z protokolu z roku 1848 příliš neměnila. Denní službu měla vždy polovina určité roty z Národní gardy, která do půl osmé večer držela městskou stráž, dokud jí nepřišla vystřídat nová část roty, která držela noční službu. Každý den byl také zvolen jeden velící důstojník, který měl na starosti inspekci po celý den. Nicméně i přesto, že neměly službu, musely být zbylé roty Národní gardy a další důstojníci v pohotovosti. V případě alarmu se museli ozbrojení shromáždit na Panském náměstí a čekat na další rozkazy od velícího důstojníka tohoto konkrétního dne, který měl na starosti rozdělení jednotlivých povinností v závislosti na okolnostech. Gardisté museli bez prodlení uposlechnout jeho rozkazy. Velící důstojníci všech rot museli každý den v 11 hodin dopoledne být přítomni udělování denních rozkazů.¹⁵⁴

Do protokolu z roku 1848 jsou také zařazena různá pravidla a systém celé Národní gardy, které byly schváleny 7. listopadu 1848 v přítomnosti pověřených osob. Jednotlivé předměty zájmu byly vkládány do tabulky spolu s jejich popisy. Prvním bodem tabulky byla reorganizace správní rady, a to konkrétně systému hlasování a usnášeníschopnosti v závislosti na počtu přítomných členů. Správní rada byla usnášeníschopná, když byly na jednání přítomny dvě třetiny členů. Dalším bodem se určilo, že schůzovým dnem bude úterý ve dvě hodiny odpoledne. Jedním z bodů byla i platba určité částky magistrátu novými měšťany za jejich ochranu. Podle vzoru ostatních národních gard byly také schváleny zařazovací karty, které musel povinně vlastnit každý gardista. V dalším bodu si Národní garda pořídila 300 zbraní pro gardisty. Uniformy si gardisté pořizovali na vlastní náklady, ale musely mít přesně stanovený vzhled, a to včetně barvy i materiálu. Dalším bodem protokolu byla výplata gardistů. Gardisté získávali jednou měsíčně 2 zlaté ze společné pokladny.¹⁵⁵

¹⁵³ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 177.

¹⁵⁴ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrořelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

¹⁵⁵ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrořelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

Další schůzka, na které se určovala nová pravidla a zásady Národní gardy, se konala 14. listopadu 1848. Prvním bodem programu bylo zřízení fondu pro nemajetné gardisty. Zejména se řešilo, který úřad a jakým způsobem by tuto podporu měl zajišťovat. Než se k zřízení fondu mohlo přistoupit, bylo zapotřebí sepsat substriční (dokument), podle které pak bylo možno peníze do fondu přijímat a vydávat. Sbíрка na tento fond musela být předem ohlášena, a to až po přečtení 500 litografií, které jsou později rozeslány. Substriční seznamy, podle kterých byly peníze v závislosti na hodnosti gardisty rozdávány, předepisovaly také, jakou hotovost má Národní garda k dispozici. Nakonec si ale správní rada vyžadovala pravomoc přidělovat z fondu jednotlivým gardistům peníze.¹⁵⁶

Dalším bodem protokolu byla opět záležitost s uniformami. Gardisté upozorňovali na to, že uniformy nebyly jen nepodstatným doplňkem, ale jednalo se o důležitou součást hodnosti v Národní gardě. Každá uniforma obsahovala kokardu, a právě kokarda by měla symbolizovat národní hrdost, proto bylo také důležité, z jakého materiálu byla vyrobena. Kovové kokardy měly na rozdíl od vojensky upravovaných bělených kokard jistou úroveň. Nicméně gardisté usoudili, že z ekonomických důvodů (šetření bylo důležité) byly bělené kokardy výhodnější, jelikož je mohli ve stejné formě mít všichni gardisté.¹⁵⁷

Další záležitost se týkala zařazovacích karet a poukázek na dovolenou. Gardisté prohlašovali, že by se zmiňované dokumenty měly vést v obou jazycích, tedy v češtině i v němčině, jelikož německé okresy ležely nedaleko a snadno se do nich dostávalo. Zajištění nových karet si vzal na starost nadporučík a člen správní rady Wenzl Fiala, který zařídil 1 000 kopií předložených karet. Co se týkalo poukázek na dovolenou, tak bylo možné je z politických důvodů zavést.¹⁵⁸

Přesný popis vzhledu uniforem gardistů Národní gardy a jednotná výroba jednotlivých částí uniformy byl dalším bodem protokolu kutnohorské Národní gardy.

¹⁵⁶ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

¹⁵⁷ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

¹⁵⁸ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

Gardisté považovali za důležité si s mistrem krejčím o jednosti uniforem pohovořit a písemně sepsat, na čem se domluvili, aby na další schůzi Národní gardy mohli tento dokument k potvrzení předložit. Aby bylo možno stanovit splátku za uniformy, bylo třeba získat jednorázovou platbu. Proto velitelé Národní gardy pověřili posádku, aby vypracovala tabulkový dokument, podle kterého bude splátka hrazena.¹⁵⁹

Hlavní hlídka měla na starosti v daném období vytápění místností určeným Národní gardě. Z toho důvodu byla k magistrátu podána žádost, aby Národní gardě do příslušných místností poskytl nezbytné dřevo. O záležitost vytápění místností se starala denně opět hlavní hlídka.¹⁶⁰

Poslední schůze, zmiňovaná v protokolu, se konala 21. listopadu 1848. První záležitost z této schůze se týkala výsledku stráže ohledně nákupu zbraní a uniforem, zejména pak o splátce předběžných cen za ně. Kromě toho se zpráva zabývala také souhlasem o zřízení společné pokladny. Na základě žádosti po návrhu magistrátu obci byl nákup zbraní uhrazen z obecních nákladů. Nicméně magistrát dodal do obecní pokladny 3 500 zlatých jako zálohu na vyřízení objednávky Národní gardy. Část kutnohorské Národní gardy čítala 250 mužů, proto bylo potřeba mnoho zbraní, které mohly být ze zálohy 5 000 zlatých uhrazeny. Ke zbraním se ještě připočítal poplatek za 250 nábojů, tzn. pro 4 Národní gardy od 250 nábojů za 1 zlatý. K tomu ještě připočetli náklady za pušky s bajonety a dostali celkový výsledek 6 916 zlatých. Ze všech propočtů, které gardisté vytvořili, vyplynulo, že měsíčně byly náklady na zbraně 30 zlatých. Tato suma ale není konstantní a měnila se v závislosti na konkrétním měsíci.¹⁶¹

Na schůzi se dále řešila rezignace poručíka Wenzla Fialy. Jeho nástupcem se stal pan Adalbert Wotzl. Dalším bodem bylo upomenutí na vyhotovení upomínkových dekretů pro důstojníky Národní gardy. Dále se opět vrátilo k tématu uniforem. V tomto případě šlo o to, že při výsledku dne 19. listopadu potvrdila většina gardistů platbu uniforem pomocí karty, ale zde se řešilo, že by si měl uniformu hradit každý gardista sám.

¹⁵⁹ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

¹⁶⁰ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

¹⁶¹ SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

Předposledním bodem programu bylo zvolení účetního a pobočníka, přičemž pokud byl někdo zvolen účetním, měl rovnou dostat hodnost poručíka. Poslední zápis v protokolu se týkal toho, že tyto schůze byly mimořádné a výjimečné a že pokud by měl někdo zájem takovou náhlou schůzi svolat, musel se dopředu nahlásit, aby to bylo projednáno s ostatními členy. Posledním dovětkem bylo, že další schůze se bude konat jako vždy v úterý odpoledne a bude to mít týdenní pravidelnost.¹⁶²

6.5 Reakce na události roku 1848-49 v Kutné Hoře

O schůzi ve svatováclavských lázních v Praze se Kutnohorští dozvěděli z anonymních dopisů, docházejících do města. O udělení konstituce byli informováni ještě téhož dne 15. března 1848. 18. března pak Josef Jaromír Štětka společně s Veselským začali sestavovat měšťanské sbory, do jejichž čela se postavil vrchní velitel major Florian Hocke. Celá kutnohorská garda činila osm setnin.¹⁶³

15. března 1848 se Kutnohorští kromě zprávy o konstituci dozvěděli o vyhlášení svobody tisku a právu na zřizování národní obrany. Na oslavu této významné změny v českých i rakouských zemích uspořádal arciděkan Křikava jako poděkování v chrámu sv. Jakuba mši „Te Deum laudamus“ na 9. hodinu. Této mše se mohli účastnit všichni úředníci a vojenští důstojníci (až na pár výjimek), i když některým tato neočekávaná změna moc nebyla vhod. Po mši následoval dobrovolný zápis do Národní gardy a již ten večer byli některé naverbované osoby na noční hlídce ve městě. Den následující, tj. 19. března, se konal všeobecný zápis do Národní gardy a večer divadelní ochotníci hráli představení, při kterém dr. Josef Jaromír Štětka přednesl prolog na udělenou konstituci. Dne 26. března se konalo první vojenské cvičení Národní gardy – první setnina v čele s dr. Josefem Jaromírem Štětkou cvičila v kantýně, druhá setnina v čele s dr. Františkem Stáněm cvičila ve Vlašském dvoře, třetí setnina v čele s panem Svobodou cvičila v Lorecké zahradě. Po vyhlášení konstituce začal v Kutné Hoře také svoji činnost čtenářský spolek sídlící ve dvou pokojích v domě pana Tochtrmana. 24. dubna procházel Kutnou Horou pochodový průvod s cechovními prapory a velkým množstvím lidí. Průvod šel od radnice na Panském náměstí, kde zpěvácký spolek zazpíval dvě písně: *Vše*

¹⁶² SOKA Kutná Hora, fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.

¹⁶³ ŠŤASTNÝ 1960, s. 107.

jen ku chvále vlasti a krále a My čeští manové. Během průvodu se provolávala sláva králi a konstituci.¹⁶⁴

Do českého sněmu za Kutnou Horu byli zvoleni dva kutnohorští zástupci – Jan Erazim Vocel a Ferdinand Breuer. Při volbě do říšského sněmu byl stejně jako v jiných pěti volebních obvodech zvolen poslancem František Palacký, ten si ale zvolil Prahu, takže po jeho rozhodnutí byl v nových volbách vybrán pražský advokát dr. Leopold Klauza.¹⁶⁵

V květnu 1848 v rámci vyvolaných nepokojů bylo vytlučeno okno policejního revizora Jana Bacha. Reakcí na červnové události v Praze bylo díky rozdílným interpretacím pražských událostí rozdělení na dva protichůdné tábory – chudé radikální vrstvy sympatizující s pražskými obránci barikád a měšťanští konzervativci stojící na straně pražského měšťanstva. Kutnohorská národní garda v čele s jejím velitelem Hockem vytrvale odolávala všem výzvám k účasti na pražské revoluci. Nižší vrstva obyvatelstva tento postoj národní gardy neschvalovala a z vlastní iniciativy si začala shánět zbraně, čímž uspíšili konečné rozhodnutí Národní gardy. Ve městě mezitím vládl strach z ohlašovaného příchodu cizích gard, rolníků a z plenění a vypalování, z toho důvodu byly domy zavírány již ve dne.¹⁶⁶

Stejně jako v Praze se během revoluční bouře zformovala radikální strana lidu, která usilovala o určité sociální změny, tak i v Kutné Hoře se ke slovu hlásila nejchudší vrstva obyvatelstva. Jednalo se zejména o nejnižší vrstvy zemědělského obyvatelstva z křesetického panství, z Bahna, Opatovic, Bahýnka a Předbořic. Mezi domkaři a sedláky církvického a malínského panství panovaly také rozepře. Nicméně kutnohorští měšťané, konzervativní strana lidu, se zachovali jako jejich pražští kolegové a to tak, že zůstali loajální státu a panovníkovi. Konzervativní vrstva obyvatelstva v čele s dr. Josefem Jaromírem Štětou nesdílela s radikálním hnutím revoluce své sympatie a neviděli v revoluci něco víc než slavnostní proklamaci nezadatelných občanských práv, jako to bylo právě u té nejnižší vrstvy.¹⁶⁷

¹⁶⁴ SOKA Kutná Hora, osobní fond: Petr Miloslav Veselský, *Veselského záznam o průběhu revolučního roku 1848 v Kutné Hoře*. 1848. kt. č. 3, inv. č. 37.

¹⁶⁵ ŠTĚTNÝ 1960, s. 108.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 108.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 108.

Radikální vrstva občanů se odhodlala k demonstraci dne 22. května před domem policejního revizora Bacha. Mezi demonstranty se počítali především drobní řemeslníci, dělnictvo a řemeslničtí tovaryši. Postupem času se klidná demonstrace stala tak útočnou, až do oken na některé neoblíbené úředníky létaly kameny. Národní gardy nezvládaly situaci do té míry, že muselo být povoláno vojsko. Magistrát reagoval zákazem nočního vycházení a shromažďování po půl desáté. Tehdy se mezi lidem nesl slogan: „Oni se budou spravovat podle nás! Lidé budou dělat, co sami chtějí.“¹⁶⁸

Bouře vyvrcholily ve dnech 15. a 16. června, kdy do Kutné Hory přijeli tři pražští emisaři a požadovali na magistrátu, aby vyslal kutnohorskou národní gardu na pomoc Praze. Magistrát a národní garda se velmi bránili požadavku pomoci, až musel zakročit shromážděný dav. Lid začal magistrátu i gardistům vyhrožovat zničením obecního kutnohorského majetku jako sedlecká továrna nebo Breuerova kartounka, když nevyrazí k Praze.¹⁶⁹

6.5.1 Angažovanost kutnohorských měšťanů v pražských bojích

K výpravě do Prahy nakonec došlo 15. června odpoledne za účelem prověření situace v Praze po úspěšné agitaci dvou členů Svornosti (pražský ozbrojený sbor k obraně revoluce). Výprava se skládala z osmdesáti mužů, které vedl setník Hertl, nicméně tato výprava se bojů nezúčastnila. Při návratu byla zadržena ozbrojeným davem lidí, a proto jí vlak mezitím ujel. Z důvodu klidné atmosféry v Praze odložili Kutnohořané svůj odjezd až na druhý den.¹⁷⁰

Dne 16. června vydala se do Prahy druhá kutnohorská výprava pod velením majitele hostince, kapitána Rappeho. Po pochopení pražské situace rozhodla se tato výprava vrátit zpět domů. Jejich vlak byl ale v Běchovicích zastaven vojskem. Při odzbrojování prchajících bylo osmnáct kutnohorských gardistů zraněno a z toho dva těžce. Kromě toho došlo také ke krádežím ze strany vojska, takže připravovaná třetí výprava do Prahy se nakonec neuskutečnila. Touto nezdárnou výpravou se obyvatelé

¹⁶⁸ ŠŤASTNÝ 1960, str. 108.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 108.

¹⁷⁰ ŠTROBLOVÁ 2000, s. 176.

nedalekého města Čáslavi inspirovali ke složení úsloví: „Má se jak kutnohorští u Běchovic“.¹⁷¹

Žádná Národní garda vyskytující se během povstání v Praze nebyla tehdy rozpuštěna. Za kutnohorskou Národní gardu se dokonce přimlouval samotný krajský hejtman David. V říjnu 1848 byli tedy gardě vráceny i všechny zbraně zabavené vojskem.¹⁷²

6.6 Slovanská lípa v Kutné Hoře v letech 1848-49

Slovanská lípa nebo jinak také zvaná Slovanská orlice byl politický spolek založený jako protiváha k již vzniklému spolku Constitutioneller Verein, který prosazoval velkoněmeckou koncepci. Byla založena ve svatováclavských lázních v neděli 30. dubna 1848. Mezi její zakladatele patří např. Vilém Gauč, Vincenc Vávra Haštalský, Kristian Stefan. Program Slovanské lípy se shodoval s programem tehdejší české politické reprezentace, což byla především obrana ústavnosti, tzn. občanských práv a svobod. Kromě jiného prosazovala národnostní rovnoprávnost mezi Čechy a Němci ve všech oblastech veřejného života. Podporovala český průmysl a rozvíjela slovanskou vzájemnost, především s jihoslovanskými národy. Po celou dobu existence spolku se mezi sebou přely dva protichůdné tábory – liberálové a radikálové a tyto spory pak zapříčinily i rozpad spolku. Do vedení Slovanské lípy byli na květnovém zasedání zvoleni významné české osobnosti jako Pavel Josef Šafařík, Josef Václav Podlipský, Josef Kajetán Tyl. Z počátku vše nechávala na Národním výboru a zabývala se vnitřními záležitostmi, jako bylo například zakládání venkovských filiálek. V srpnu 1848 bylo rozhodnuto o vydávání časopisu Slovanská lípa, jehož heslem bylo: „Volnost, rovnost, bratrství slovanských národů“. Zasadila se o významné události roku 1848, jako bylo červnové povstání nebo Vídeňské říjnové povstání.¹⁷³

Pobočka spolku Slovanská lípa byla založena 1. října 1848 i v Kutné Hoře. Členové spolku se scházeli v místnostech bývalého čtenářského spolku v domě pana Tochtermanna v Kouřimské ulici. Na první schůzi dne 20. října 1848 byli zvoleni členové

¹⁷¹ Tamtéž, s. 176-177.

¹⁷² ŠTROBLOVÁ 2000, s. 177.

¹⁷³ ŠIMŮNEK 1994/1995, s. 3-4.

představenstva spolku. Starostou spolku se stal Josef Jaromír Štětka, jeho náměstkem Adolf Kalmünzer. Jednatel Petr Miloslav Veselský, tajemníkem Václav Malý a pokladníkem Vojtěch Wocel. Vnitřní struktura byla rozčleněna do šesti oddělení dle stanov, které byly řízeny pražskými stanovami Slovanské lípy. Do jednotlivých oddělení bylo postupně dosazeno všech 16 členů. Struktura Slovanské lípy se až do jejího zániku víceméně nezměnila. Své různé návrhy členové spolku psali do Knihy návrhů a na jednotlivých schůzích, které se konaly jednou týdně ve čtvrtek, se dané návrhy předkládaly jednotlivým sekcím, které pak rozhodovaly o jejich řešení. Krátce po svém založení řešila kutnohorská filiálka stejně jako pražská centrála a další filiálky problémy s odpůrci spolku, kterých bylo mnoho zejména v řadách německých občanů. V Kutné Hoře naštěstí nebylo moc německých občanů tak jako v Praze. Mezi další problémy Kutnohorska i celých Čech se řadily problémy sociální, a to konkrétně problémy s dělníky, rolníky a městskou chudinou. Tato nejchudší vrstva, které se říkalo lůza, byla hnacím pohonem celého revolučního boje. Báli se jí úřady, šlechta i měšťané a samozřejmě se stala důležitým bodem programu i Slovanské lípy. Návrhy na řešení sociální otázky podal starosta spolku Josef Jaromír Štětka. Jeho návrhem bylo např. zřídit spořitelnu pro chudé. Kutnohorská Slovanská lípa se snažila také zapůsobit na obyvatele vesnic, aby se dali do zakládání poboček Slovanské lípy. Tento krok se jí povedl a v Malešově byla založena filiálka jako „dcera“ kutnohorské Slovanské lípy. Dalším problémem byla bezpečnost v Kutné Hoře. Občané, a v závislosti na nich i členové, se dožadovali na magistrátu lepšímu zakročení v oblasti kriminality města. V otázce bezpečnosti se řešil i nedostatečný počet členů hasičského sboru nebo funkce Národní gardy. Kutnohorská Slovanská lípa se také angažovala v oblasti školství. Navrhovala zvýšení platů učitelům, zrovnoprávnění jazyků na hlavní škole nebo zrušení praktik tehdejších učitelů ohledně trestání žáků. Dokonce se v Kutné Hoře jednalo v závislosti na slavné minulosti hornické o založení Horní hornické akademie, z čehož se později ustoupilo. Jednalo se i o návratu těžby stříbra v Kutné Hoře a ani oblast hospodářská nezůstala opomenuta. Zejména se členové spolku zabývali hostinskými, kteří podle nich šidili pivo. Dováželo se pak pivo i z venkova, ale to zase vadilo Kutnohořanům. Kromě pivovarnictví byl ten samý problém i s dovázkou zboží mydlářského, na což upozornil

místní kronikář Antonín Kmínek. Odbočka Slovanské lípy v Kutné Hoře existovala pět měsíců, během nichž bylo uskutečněno 24 schůzí a vzneseno 81 návrhů.¹⁷⁴

Fond Slovanské lípy v Kutné Hoře obsahuje dvě knihy a spisy. První kniha obsahuje zápisy ze schůzek od 20. října 1848 do 22. března 1849. Druhou knihou je kniha návrhů, které byly projednávány na jednotlivých schůzích. Spisy obsahují dvě tabulky různých vyznamenání a pak korespondenci vztahující se k jednotlivým případům rozebíraných na schůzích. Dále ještě pár účetních záznamů o výdajích a příjmech spolku a poslední složka obsahuje 3 novinové výstřižky o různých jednáních Slovanské lípy.¹⁷⁵

První dvě stránky obsahují vypsání seznam členů nejdříve všech najednou, posléze jsou členové rozepsáni podle jednotlivých oddělení.¹⁷⁶

Další stránka obsahuje zápis z hlavní schůzky dne 1. listopadu 1848, kde jsou zmíněny tři body programu. První bod říká, že Jan Erazim Vocel daroval Jednotě 1 000 lístků pro sudy a že o tomto příspěvku Jednotu spravil pan starosta. Druhý bod referuje o čtení jednacího řádu, který se má na následující schůzi přijmout. Třetí bod se zabývá osmi návrhy, které jsou podrobněji popsány v knize návrhů. Zde v zápise se pouze píše, zda byl návrh projednáván, přenechán určité sekci či z důvodu nepřítomnosti navrhovatele byl odložen na následující schůzi.¹⁷⁷

Pak následovala schůze z 12. listopadu 1848. Došlo k oznámení starosty, že všechna jednání Slovanské lípy budou zveřejněna a jména členů oznámena. Dále stížnost pana Klapka za vypovězení stanovené magistrátem města. Pan Klapka žádal Slovanskou lípu, aby se jeho případ magistrátem náležitě odůvodnil a vyšetřil, aby nedošlo k nějakému nedorozumění. Ministerstvo vnitřních záležitostí se nechalo informovat, kolik se nacházelo politických spolků v rakouských zemích a Slovanská lípa podala krátkou zprávu o svém spolku k magistrátu. Následují návrhy od 9. do 23. a pak 27. návrh:

- návrh 9. se neprojednával, jelikož nebyl přítomen navrhovatel
- návrh 10. se projednával později po příchodu navrhovatele a obsahem byly policejní záležitosti

¹⁷⁴ ŠIMŮNEK 1994/1995, s. 11-13.

¹⁷⁵ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁷⁶ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49. Zápis z 20. října 1848.*

¹⁷⁷ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

- návrh 11. referuje o tom, že výbor je schopný samostatně rozhodovat, v případě nutnosti je možnost obrátit se na hlavní shromáždění
- návrh 12. informoval o konání přednášky pana Veselského ohlášené veřejnosti na určité dny
- návrh 14. projednával povolení divadla hrát v obou jazycích
- návrh 15. přijat všeobecně
- návrh 16. byl odvolán vlastním navrhovatelem
- návrh 17. se odevzdá městskému výboru
- návrh 18. odročen kvůli nepřítomnosti navrhovatele
- návrh 19. Slovanská lípa přistupuje k žádosti
- návrh 21. schvaluje poslání žádosti o zákonu národní obrany, jelikož zvláště v menších městech dochází často k nebezpečným situacím¹⁷⁸

Další schůze se konala 23. listopadu 1848. Slovanská jednota děkovala čáslavskému knihtiskaři Františku Procházkovi za bezplatné vytisknutí provolání k příspěvkům na děla pro Slovanskou lípu. Na návrh jednoho ze členů Slovanské lípy mu měl být vzdán dík. Dále se na schůzi řešil návrh pana Branžanského o důležitosti článku *O pravém významu svobody*, který by se měl v časopise Slovanské lípy objevit. Další návrh měl splnit přání navrhovatele, aby občané Libeničtí byli zařazeni do obecné čítárny a přizváni k čtení Slovanské lípy. V rámci této schůze se také řešily následující návrhy:

- návrh 25. povoloval prozatímně gardistům správu nad radou národní obrany
- návrh 30. vyhoveno opatřením toho časopisu
- návrh 31. Slovanská lípa je spolek slovanský, a proto podporuje jedině město české a češtinu, takže německy hrající společnosti si nemůžou klást žádné podmínky, jedině pak v případě hospodářského dohledu na divadle
- návrh 36. podání návrhu, aby se dělníkům platilo jen drobnými penězi¹⁷⁹

Další schůze se konala dne 3. prosince 1848. Chyběl starosta, ale zastoupil ho místostarosta. Na schůzi se řešila žádost ohledně vyplácení dělníků drobnými penězi a jednalo se také, jak by se uchovávaní stříbrných peněz mezi místními šmejdy překazilo. K žádnému uzavření však nedošlo. Dále se schůze opět vrací k návrhu 33. od pana Táborského. Jednalo se o nějaké právní rozhodnutí, co náleželo do kompetence Slovanské lípy. Pak přišla řada na další návrhy:

- návrh 37. byl zavržen, přičemž se jednalo o nucené odebrání piva z jistého pivovaru

¹⁷⁸ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁷⁹ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

- návrh 39. jednalo se o žádost k magistrátu nějakého ulehčení chudšího obyvatelstva
- znovu se projednával návrh 2. o zavedení češtiny jako vyučovacího jazyka některých předmětů na hlavní škole, zejména pak zeměpisu, přírodopisu a dějepisu¹⁸⁰

Další schůze dne 10. prosince 1848. Tentokrát byly na programu pouze tři body.

- 1) Které noviny a časopisy se budou v příštím roce odebírat.
- 2) Jednání s hostinským p. Tochtermanem o jeho bytu.
- 3) Jednání o tom, aby někdo z kutnohorské Slovanské lípy do Prahy na sjezd Slovanské lípy jel.¹⁸¹

Další schůze byla dne 14. prosince 1848. Prvním bodem bylo poděkování správci fabriky, že se postaral na žádost Slovanské lípy o vyplácení dělníků drobnými penězi. Dalším bodem bylo, jak se mají jednotlivé návrhy Slovanské lípy zapisovat – zda nejdříve na papír a pak později jednatelem nebo tajemníkem do knihy návrhů zapsat. Třetím bodem bylo, že by Jan Čapek (člen Slovanské lípy) napsal literátovi Jakubu Malému, aby v Kutné Hoře založil knihtiskárnu.¹⁸²

Další schůze se konala 26. prosince 1848. V první bodě se schůzka vracela k jednáním z předešlé schůze. Další body jsou nedůležité.¹⁸³

Další schůze byla již v roce 1849, a to konkrétně 4. ledna. V prvním bodě se opět čte jednání předešlé schůze. V rámci třetího bodu bylo opět projednáváno, jakým způsobem se budou podávat návrhy. Bylo ustanoveno, že každý má právo do knihy návrhů napsat svůj návrh, že před každou schůzkou budou návrhy kontrolovány starostou, podstarostou, jednatelem a tajemníkem, zda se v nich nenachází nějaký pohoršující návrh a že pokud bude nějaký takový návrh, tak musí jeho navrhovatel řádně odůvodnit jeho částí. V rámci čtvrtého bodu byla podána zpráva o sjezdu Slovanské lípy v Praze a obraz českých panovníků byl zaplacen ze spolkové pokladny. V pátém bodě pan starosta navrhoval poslat okresu Humpoleckému doporučení na kandidáta do Říšského sněmu. V šestém bodě Slovanská lípa schvalovala sbírku pro lidi zasažené požárem na Sázavsku.

¹⁸⁰ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸¹ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸² SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸³ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

V rámci sedmého bodu byl opět projednán návrh č. 56 o zákazu zřizování nových škol ve velké vzdálenosti a o zřizování reálných škol v určitých okresech jako důležité. V osmém bodě se opět projednával návrh č. 63, ve kterém šlo o to, že se na sjezdu Slovanské lípy v Praze zapomnělo projednat, aby se požadavek k zemské vládě vznesl, že Slovanské lípy požadovaly, aby byli v českých okresech usazováni pouze čeští úředníci a v německých okresech aspoň jeden úředník mluvící českým jazykem, jelikož Češi žijící v německých okresech potřebovali mít nějaké zastání.¹⁸⁴

Na schůzi dne 14. ledna 1849 se jako první bod programu četla jednání z předešlé schůze.¹⁸⁵

Následovala schůze 28. ledna 1849, ve které se v prvním bodě opět řešila minulá schůze. V rámci druhého bodu se četl dopis od plzeňské Slovanské lípy, která žádala o vydání jejich časopisu *Posel ode Mže*. Jednatel Slovanské lípy tento požadavek splnil a předplatil tento časopis. Ve třetím bodě projednával se opět požadavek plzeňské Slovanské lípy, tentokrát o příspěví na sbírku nerostů k poučení tamější mládeže. Bylo povoleno. V rámci čtvrtého bodu byla podobná sbírka nerostů zařizena i pro kutnohorskou mládež. V bodě pět žádala Slovanská lípa z Malešova, aby s kutnohorskou Slovanskou lípou byly v přátelském spojení. V šestém bodě se jednalo opět o sázavské oběti požáru. V sedmém bodě byl opět odročen případ 71. zlepšení stavu zdejších chudých. Osmý bod 72. případ byl zamítnut. A v rámci 9. bodu byl 73. návrh přeposlán do pražské Slovanské lípy, jelikož to spadalo do její kompetence.¹⁸⁶

6. února 1849 se konala mimořádná schůze, kde se projednávalo, zda mají všechny Slovanské lípy prokázat svoji důvěru pražské Slovanské lípě před Říšským sněmem.¹⁸⁷

Na schůzi 11. února 1849 se v prvním bodě řešily záležitosti z předešlé schůze a zejména to, aby se sehnaly požadované nerosty do sbírky. V bodě číslo dva pan starosta nabízel několik map k odkoupení. V bodě číslo tři přinesl jistý občan Slovanské lípě mapu Čech. Ve čtvrtém bodě bylo oznámeno, že se zašle všeobecná podpora v rámci

¹⁸⁴ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸⁵ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸⁶ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸⁷ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

důvěry pražské Slovanské lípě před Říšským sněmem. V pátém bodě se řešila žádost umělecké sekce pražské Slovanské lípy ohledně odebrání obrazu *Panovníků českých*. Šestý bod se zabýval rozšiřováním Národní gardy kutnohorské. V sedmém bodě žádali domkaři z jedné místní vesnice o podporu Slovanské lípy v Kutné Hoře před Říšským sněmem. V rámci osmého bodu se četl článek z novin Slovanské lípy číslo deset o reklamaci obecních grantů, které byly odebrány vrchnosti i jednotlivým obcím, kostelům, špitálům. Jeden ze členů se chtěl poradit o dané situaci v Praze. V devátém bodě se měl řešit návrh č. 49, ale obchodníci, jejichž se návrh týkal, se rozhodli sami situaci vyřešit. V rámci desátého bodu byla žádost ohledně „*Militär ordinarium*“ přeložena k vypracování radním Vierherbelem. V jedenáctém bodě se řešil návrh č. 73. Ve dvanáctém bodě návrh č. 74, o tom, že bez knihtiskárny není možné pomyslet na vydávání místního listu. V rámci třináctého bodu se řešil návrh č. 75, že vybírání daní císařských a obecních budou mít na starosti speciální úředníci, takže se o tom více jednat nebude.¹⁸⁸

Další schůze se konala 22. února 1849. V rámci prvního bodu se shrnuly záležitosti předešlé schůze, aniž by se cokoliv měnilo. V druhém bodě se řešila vzájemná podpora se Slovanskou lípou v Příbrami. Třetí bod informoval o přípisu pana doktora Jordana, vydavatele časopisu, který Slovanské lípě darem předal a přihlásil se k jejímu pravidelnému odběru. Čtvrtý bod se zabýval tím, že se důvěra k Říšskému sněmu zaslala v podobě první části obsahující podpisy Kutné Hory a 19 dalších obcí v okolí. V pátém bodě pan starosta oznámil, že dostal několik výtisků časopisu *Jirinek* od vydavatele a dal je členům Slovanské lípy k odběru. Šestý bod se zabýval stavem chudých. V sedmém bodě se řešilo jednání Slovanské lípy v Hradci Králové, která požadovala na zemském presidiu povolení, aby úředníci mohli vstoupit do spolku Slovanské lípy. Požadavku se vyhovělo bez námitek. V osmém bodě se řešilo přijímání nových členů do Slovanské lípy. Mělo by probíhat tak, že by se daní uchazeči nejdříve u jednatele nebo tajemníka nahlásit měli a poté jejich přijetí v rámci veřejné schůze projednáno být mělo. V devátém bodě šlo o zvolení nového pokladníka. Pan Vorel nemohl již službu kvůli velkému množství práce zastávat, a tak ho nahradil Karel Ptačovský.¹⁸⁹

¹⁸⁸ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁸⁹ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

8. března 1849 se v prvním bodě opět četlo jednání z předešlé schůze a bylo bez námitek přijato. Druhý bod oznamoval, že předešlého dne 7. března byla ve Vídni přijata oktrojovaná ústava a tím pádem bude brzy rozpuštěn Říšský sněm. Toto byla dost překvapivá zpráva. V třetím bodě byli jednohlasně přijati noví uchazeči o členství. Ve čtvrtém bodě jednalo se opět o oběti sázavského požáru, jimž se obrazy a peníze již odeslat měly. V pátém bodě se hlásilo, že sbírka nerostů pro plzeňskou Slovanskou lípu je již nachystaná k odeslání. Šestý bod se týkal Národní obrany a jejich vojenských cvičení. Sedmý bod se týkal nedostatku vody, na který si stěžuje Slovanská lípa z Malešova. Jednalo se zejména o žádost o obnovení některých dřívějších rybníků. V osmém bodě bylo ustanoveno, že vznikne zvláštní kniha, kam se bude zapisovat, pokud si nějaký člen zapůjčí časopis či noviny a jednatel nebo tajemník ho zapíše. V devátém bodě se řešil návrh na založení spořitelny pro chudé. V desátém bodě se rozhodlo, že z důvodu vydání oktrojované ústavy a z důvodu toho, že se neví, jak bude vypadat, ruší všechny slavnosti. V jedenáctém bodě jednalo se o zřízení plovárny. A v posledním 12. bodě řešilo se předplácení novin pro tento měsíc.¹⁹⁰

Další schůzka se konala dne 22. března. V rámci prvního bodu se četl protokol z předešlé schůze a bez námitek byl přijat. V druhém bodě opustil Slovanskou lípu jeden její člen, a to konkrétně pan Vojtěch Svoboda. Ve třetím bodě pan starosta filozfoval o ukončení činnosti Slovanské lípy a jejími následky. Ve čtvrtém bodě se řešil opět stav vody v Malešově, jelikož se sešla hospodářská jednota ve Vídni a členové Slovanské lípy přemýšleli, zda se tam bude Malešov vůbec řešit. V pátém bodě se řešila opět spořitelna pro chudé. Návrh na její zřízení se postoupil městskému výboru. V bodě šest se řešilo, že by se měl sepsat soupis všech knih v městské knihovně. V rámci sedmého bodu se řešilo nové zvolení výboru a starosty na následující schůzi, která druhý pátek velikonoční bude.¹⁹¹

¹⁹⁰ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

¹⁹¹ SOKA Kutná Hora, fond: *Slovanská lípa. 1848-49.*

7 Srovnání revolučního roku 1848 v Čáslavi a Kutné Hoře

V obou městech se rokem 1848 výrazně změnila městská správa. Místo původních magistrátů a krajských úřadů se správní funkce ujal v revolučních letech 1848-1850 měšťanský výbor. V Kutné Hoře se měšťanský výbor ustanovil 3. května 1848 v sále Nové hospody. Tvořilo ho 31 členů (širší měšťanský výbor) a 7 členů (užší měšťanský výbor). Tyto výbory se staly zárodky pro pozdější městskou správu a městské zastupitelství. V Čáslavi se kromě měšťanského výboru v roce 1848 zformoval i okresní soud, který spadal přímo pod ministerstvo a sídlil v budově krajského úřadu. V Kutné Hoře zase vznikl politický spolek Slovánská lípa, který řešil problémy města a stal se prvním průkopníkem spolkového života v Kutné Hoře, který se rozvíjel spíše v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století.

Zatímco mezi kutnohorskými měšťany byli národní buditelé a vlastenci aktivní již v první polovině 19. století, v Čáslavi dal až revoluční rok 1848 podnět k aktivnějšímu zapojení do života města a zakládání různých spolků.

Kutná Hora byla aktivnější i v politické oblasti. Kromě již zmiňovaného politického spolku Slovánská lípa se podílela na zlepšení své situace pomocí petic posílaným k Národnímu výboru v Praze. Těchto petic bylo dohromady pět a na jedné petici se podíleli i čáslavští mydláři. Čáslav nezaslala k Národnímu výboru v Praze žádnou petici, nicméně obce spadající v té době katastrálně pod Čáslav, dnes bychom je našli v okrese Kutná Hora, poslaly své požadavky. Výčtu těchto požadavků je věnována osmá kapitola této práce.

Kutnohorští měšťané byli také zapálenější do bouří probíhajících roku 1848 v Praze. Pražské události sledovali se zanícením a na jejich popud byla z Kutné Hory vyslána posádka na pomoc Praze. Vyslány byly vlastně dvě vojenské jednotky, ale pouze jedna dorazila do Prahy. 16. června byla druhá kutnohorská výprava zastavena u Běchovic vojskem. Několik gardistů bylo zraněno, z toho dva těžce. Z kutnohorského neúspěchu si pak nedaleké město Čáslav dělalo legraci a nesl se slogan: „Má se jak kutnohorští u Běchovic.“

7.1 Národní gardy

Úkolem národních gard byla převážně policejní funkce, což znamenalo, že měly dělat denní a noční hlídky ve městě, zatýkat podezřelá individua a odevzdávat je soudům, rozhánět eventuální shluknutí lidu, intervenovat při pokusech o protižidovské bouře a obecně udržovat klid a pořádek ve městě.¹⁹²

Po založení národních gard zjistili jednotliví velitelé na venkově i ve městech, že jim chybí dostatečné množství zbraní pro všechny členy gardy. Návrhy o poskytnutí vojenských zbraní byly z části zamítnuty a z části povoleny, především v průmyslových oblastech na severu a severovýchodě Čech. Zbylé obce se musely vyzbrojit i zbraněmi nevojenskými jako kosami, cepy, píkami, halapartnami a na noční hlídky si pušky navzájem vypůjčovaly.¹⁹³

Činnost Národní gardy nebyla příliš veliká. Jednotlivé gardy měly občasná cvičení, denní a noční hlídky či účast na různých městských slavnostech. Problémem ale byla opět národnostní otázka, a to konkrétně jazyk velící řeči. Od začátku byla tímto jazykem němčina, což se oficiálně nezměnilo až do zrušení národních gard v roce 1851. Nicméně v některých obcích si sami gardisté odhlasovali jako velící jazyk češtinu. Problém velícího jazyka se řešil i v novinách.¹⁹⁴

11. května 1848 dochází k publikaci *Prozatímních pravidel o uspořádání národní stráže (gardy) v Čechách*, které platily až do zrušení národních gard v roce 1851. Součástí těchto pravidel bylo rozepsání jednotlivých kompetencí a organizace národních gard v Čechách. Kontrolním orgánem všech národních gard byly kromě zemského presidia i krajské a purkmistrovské úřady. Úkolem správní rady pak bylo sepsat rejstřík osob povinných službou v národní gardě a jejich systematické doplňování. Veškeré výlohy Národní gardy měla nést příslušná obec. Jednotlivé národní gardy tvořily setniny po 60–150 mužích a k nim příslušným důstojnickým sborem, jehož počet byl přesně určen. Ke zřízení Národní gardy jízdni mohlo dojít pouze v případě, že se našlo 12 gardistů, kteří byli schopni se na vlastní náklady postarat o koně. 40 gardistů tvořilo korouhev neboli

¹⁹² ROUBÍK, František: *Národní gardy v Čechách v letech 1848-1851 a jejich registratury*. Praha 1929, s. 167.

¹⁹³ Tamtéž, s. 167-170.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 170-171.

eskadronu. 4-6 setnin mohlo podle místních poměrů tvořit prapor neboli bataillon. Štáb Národní gardy tvořil velitel praporu a jeho pobočník. Prapor mohl být zřízen jen v obcích s 500 a více gardisty. Praporec od praporu a korouhev od jízdny setniny měla být vždy ozdobena „vlasteneckými barvami“. Důstojnictvo Národní gardy se volilo Národní gardou samotnou a některými členy správní rady. Služba se dělila na řádnou a mimořádnou. Řádná služba byly běžné obchůzky a udržování klidu a pořádku v dané obci. Mimořádná služba byla svolávána určitým civilním úřadem.¹⁹⁵

Národní gardy byly zrušeny v roce 1851 a zpětně byly spíše považovány za takový přežitek revoluce, který pozbyl svůj původní úkol. Národní gardy měly dát lidem naději ve spravedlivou konstituci a pocit existence národního vojska. Zpočátku byli měšťané nadšení, ale postupem času jejich nadšení upadalo, až byli dosti laxní k výkonu své služby.

Kutná Hora založila svou Národní gardu 18. března 1848, zejména zásluhou Josefa Jaromíra Štětky a Petra Miloslava Veselského. Do měsíce se Národní garda skládala z osmi setnin a jejím vrchním velitelem se stal Florian Hocke. Důležitým symbolem, ale i povinností gardistů byla jejich uniforma. Gardisté si ji oblékali při všech příležitostech, dbali o její čistotu. Důležité bylo, aby všechny uniformy gardistů byly jednotné. Kutnohorští gardisté měli svůj denní režim, který dodržovali s povinností sobě vlastní.

Na rozdíl od Kutné Hory se Čáslavi nedochovalo přesné datum založení Národní gardy, nicméně se odhaduje, že to bylo někdy ke konci března 1848. Čáslavská Národní garda byla menší než kutnohorská, tvořila pouze čtyři setniny a vrchním velitelem všech setnin byl Vojtěch rytíř z Widmannů. Každá setnina pak měla svého vlastního velitele. Na základě tzv. konskripcí se v Čáslavi vstupovalo do Národní gardy. Dle těchto konskripcí se do měšťanského ozbrojeného sboru měli hlásit všichni muži pod 50 let.

Hlavním vrcholným orgánem Národní gardy v obou městech byla správní rada neboli německy Verwaltungsrat. Správní radě byli podřízeni i důstojníci, nicméně se i sami podíleli na vedení Národní gardy. Důstojníky si Národní garda volila sama.

¹⁹⁵ ROUBÍK 1929, s. 180-182.

Gardistům obou měst byly pro identifikaci přiřazovány tzv. zařadovací lístky, na které gardisté psali svá křestní jména a příjmení. Obě města měla problémy s finanční stránkou, a to zejména s pořizováním zbraní. Kutná Hora zavedla tzv. rezervní fond, z kterého čerpali nemajetní gardisté a z jeho společné pokladny se kupovaly zbraně pro gardisty. Čáslav žádný takový fond nezavedla a finanční situaci vyřešil velitel Národní gardy Vojtěch rytíř z Widmannů, který pušky zakoupil na vlastní náklady a v případě potřeby je gardistům propůjčoval, i když jeho původní záměr byl, aby si je od něj gardisté sami na splátky koupili.

Kutnohorská Národní garda měla uniformy inspirované kutnohorskými ostrořelci, a to tmavozelený kabátec zdobený dvěma řadami bílých knoflíků, s tmavočervenými výložkami a šedé kalhoty s černými lampasy. Na opasku měli gardisté připevněny tašky na patrony a šavle. Na hlavě nosili čáky zdobené chocholem z koňské hřívy a kokardou. Uniforma čáslavské Národní gardy se bohužel nedochovala, ani její popis.

O čáslavské Národní gardě máme mnoho informací díky doktoru Františku Škrdlemu, který se tomuto tématu velmi intenzivně věnoval. O kutnohorské Národní gardě musíme hledat informace především v okresním archivu v Kutné Hoře.

8 Rok 1848-49 na českém venkově

8.1 Vývoj událostí na českém venkově

Postavení selského lidu bylo v předbřeznovém období velmi neuspokojující. Špatná hospodářská situace doléhala na české sedláky, kteří neměli zastání v Zemském sněmu. Řešení poddanské otázky nebylo na bodu programu a poddaní se museli smířit se svou situací, která zůstala až do revolučního roku 1848 nezměněna.¹⁹⁶

Revoluční nepokoje byly vyvolány již z důvodů, vzniklých před rokem 1848, a to zejména zdražování životních potřeb, překupnictví potravin, nezaměstnanost v průmyslu, nepopulární potravní daň, neúrody, tíživá robota a kontribuce. K drobným poddanským nepokojům docházelo na západě Čech již před rokem 1848, a to z důvodu vývozu obilí do Bavor, a v Prácheňském krajském hejtmánství kvůli stoupaní cen obilí.¹⁹⁷

Nejčastějším důvodem k nepokojům byly robotní otázky, jež vedly ke sporům s vrchností. K jednomu takovému většímu povstání poddaných došlo počátkem roku 1846 na Slapském panství Karl Korby z Weidenheimu na Berounsku. 13 obcí odepřelo konat tzv. povinné práce vrchnosti a krajský hejtmán Havel se pokusil tento spor vyřešit komisí, jež nařídila kompromisní provisorium. Poddaní nesouhlasili. Zemské presidium vystoupilo proti poddaným vojenskou silou – vyslalo na panství 160 vojáků. Povstalci se rozutekli do úkrytů, ve kterých setrvali, dokud nebyl zatčen vůdce povstání – František Starec z Nových Dvorů, pak se postupně podrobovali nařízení provisoria. V květnu 1846 bylo tedy Slapské povstání zažehnáno a jeho dva vůdci – František Starec a Jan Šťastný exemplárně potrestáni a uvězněni.¹⁹⁸

Kromě Slapského povstání strhlo se také větší povstání na panství Opočenském v hradeckém krajském hejtmánství. Toto povstání trvajících 18 měsíců bylo nebezpečné i z toho důvodu, že poddaní na sousedních panstvích čekali s napětím, jak se povstání vyvine, aby se při úspěchu mohli také přidat.¹⁹⁹

¹⁹⁶ ROUBÍK, František: *Na českém venkově 1848*. Časopis pro dějiny venkova, č. 3, roč. XV., 1928, s. 161–231.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 161–231.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 161–231.

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 161–231.

Krvavé povstání na Haliči na jaře 1846 způsobilo probuzení vlády z letargie, a na návrh stavovských kruhů na vykoupení z roboty, došlo k vydání dekretu ze dne 18. prosince 1846 o možnosti výkupu poddaných z roboty, ovšem podmíněný vzájemné úmluvě obou zúčastněných stran. Tento dekret se ale minul praktickému využití kvůli tomu, že poddaní neměli dost peněz.²⁰⁰

Mezi venkovským lidem se těšil velké oblibě Dr. F. A. Brauner, jelikož se stal jakýmsi advokátem poddanského stavu v Čechách. Tento muž přiřadil do první pražské petice bod o zrušení roboty. Následně 28. března 1848 došlo k vydání patentu, který prohlašoval, že roboty bude zrušena za náhradu nejpozději do 31. března 1849.²⁰¹

(Venkovské obyvatelstvo z počátku nedbalo moc na národnostní či politické prvky pražských událostí, středem jejich zájmu byly v první řadě vlastní hmotné zájmy.)

Ještě před 28. březnem 1848 se roznášely po venkově, ve formě letáků i novinových článků, informace o zavedení konstituce a o pražských událostech. Některé informace byly i falšovány a zejména v českých novinách se podněcovalo k rebelii venkovského obyvatelstva. Lidé na informace v jednotlivých krajích reagovali různě. Jednotlivá hejtmanství podávala zemskému presidiu zprávy o reakcích ve svých krajích. Na Čáslavsku došlo již v druhé polovině března k problému v tabákové továrně v Sedlci, která obdržela výhružný paličský list. Z toho důvodu byla posílena kutnohorská posádka o dvě setniny. Krajský hejtman David upozornil i na případ požáru v Ledči, který byl pravděpodobně založen a spojen s pleněním a protižidovskými bouřemi. Ledčský magistrát byl vyzván hejtmanem k uklidnění situace. Obnos 1 400 zl., jež věnovali ledečtí Židé magistrátu, byl rozdělen mezi pohořelé. Jinak se situace na Čáslavsku zdála být klidná (všeobecná radost z konstituce a svobody tisku, pořádání slavnostních průvodů a služeb božích, šíření porozumění pojmu konstituce), ale jak se ukázalo později, jednalo se pouze o klid před bouří.²⁰²

V dubnu 1848 byl v Praze zřízen Národní výbor, kam se lidé mohli obracet se svými stížnostmi a přáními týkajícími se robotních a poddanských záležitostí. Výbor byl rozpuštěn 26. června 1848. Převážně přicházely stížnosti ohledně roboty a dalších dávek

²⁰⁰ ROUBÍK 1928, s. 161–231.

²⁰¹ Tamtéž, s. 161–231.

²⁰² Tamtéž, s. 161–231.

s žádostmi na jejich rychlé zrušení. Kromě roboty tížily českého sedláka i četné vedlejší dávky a povinnosti, jako např. dávky farářům či učitelům, které chtěli poddaní převést na stát. Kromě učitelů a farářů si lidé velmi stěžují také na vrchnostenské úředníky. Další poplatky, které byli lidé nuceni platit, se týkaly různých věcí – ubytování procházejícího vojska, příspěvek vrchnostenskému lékaři, kominíkovi za vymetání komínů. Ve stížnostech se objevovaly hodně žaloby na různé škody způsobené na selských polích, jak vrchnostenským dobytkem, tak i zvěří vybíhající z panských lesů.²⁰³

Kromě sedláků stěžují si Národnímu výboru v Praze i lidé nemajetní jako bezzemci, domkáři a podruhové. Stěžují si na své životní podmínky, které mají mnohem horší než sedláci, jelikož sedlákům hodně ustupují, a ještě často musí na jejich statcích a polích sloužit za minimální mzdu.²⁰⁴

Zatímco sedláci a domkaři posílali do Národního výboru své stížnosti, řemeslníci sepisovali petice za zlepšení svých životních podmínek a zejména podmínek v jejich řemeslné výrobě.²⁰⁵

Mezi další stěžovatele, kteří využívali revolučního vývoje k nápravě svých životních i pracovních podmínek, patřili učitelé, vrchnostenští mlynáři, úřednictvo, chirurgové, helvétští duchovní a felčáři. Ti všichni vznášeli své žádosti k Národnímu výboru a doufali, že to on přivede zemi do lepšího období.²⁰⁶

Venkovským prostředím se i nadále šířily letáky spravující venkovské obyvatelstvo o pražských událostech, ale měly funkci i agitační a zábavnou. Letáky vyzývaly občany k lásce k vlasti, opěvovaly práva lidí, svobodu a vzdělání českého lidu.²⁰⁷

Hlavní slovo v řízení země mělo stále presidium, které zřídilo Národní výbor jako pomocný orgán, jehož hlavním úkolem jest připravit návrhy zákonů pro příští zemský sněm. Nicméně presidium mělo momentálně dost starostí s pražským prostředím, tak venkov nechávalo v rukou hejtmanství a v případě potřeby zasahovalo vojensky. Z důvodu problému šíření mylných oficiálních informací prohlásil Národní výbor, že se

²⁰³ ROUBÍK 1928, s. 161–231.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 161–231.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 161–231.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 161–231.

²⁰⁷ Tamtéž. 161–231.

má na venkově věřit jen jeho písemným rozhodnutím, podepsaným zemským prezidentem. Dále upozorňovalo, že robota trvá až do posledního března 1849 a vyzýval Národní výbor sedláky, aby měli do té doby ještě trpělivost, protože by jinak při odpírání robot vznikly hlad a dražota.²⁰⁸

Součástí vyhlášky, kterou Národní výbor sdělil všem vesnickým rychtářům, bylo i varování před činností emisarů a před štvavými letáky. Dva dny po vydání této vyhlášky bylo zapotřebí vydat nový cirkulář, v němž se přísně varovalo před všemi pokusy o násilnost lidu, hrozcí tresty od 1 do 5 let. Tyto úřední vyhlášky neměly žádný účinek – na venkově stále docházelo k odpírání roboty a někde i k protižidovským bouřím.²⁰⁹

Pražské bouře v první polovině června 1848 děsily zemského prezidenta hraběte Lva Thuna, který se obával možných dopadů těchto nepokojů na venkov. Proto prováděl předběžná opatření (vyhlášky o zatknutí emisarů, mobilizace vojenských kolon na venkově), aby zamezil růstu nepokojů a zklidnil venkovský lid. Z domnění výskytu ozbrojených pražských studentů na venkově bylo nařizeno krajským hejtmanům odzbrojení obyvatelstva vyjma národních gard ve službě. Kromě toho bylo z důvodu účasti katolických kněží na pražských bouřích vyhlášeno, že se kněžstvu zakazuje jakákoli vojenská agitace a mají za úkol uklidňovat venkovské obyvatelstvo všemi různými prostředky.²¹⁰

Červnové bouře vyvolaly na venkově čilý ruch. Vesničtí obyvatelé, zejména národní gardy, se rozhodli vytáhnout na pomoc Praze, ale většinou se přípravy protáhly a mezitím došlo k likvidaci pražského povstání. Národní gardy zůstaly doma nebo se vrátily předčasně z tažení. Na Čáslavsko byl kvůli hrozcímu poddanskému povstání v Žehušicích poslán guberniální sekretář Willigka s pravomocí vyhlásit v případě potřeby v celém kraji stanné právo. K vyhlášení nedošlo, jelikož situace nebyla zdaleka tak vyhrocená, jak popisoval vrchnostenský úřad v Žehušicích. Výprava kutnohorské Národní gardy skončila neúspěchem, když účastníci výpravy byli u Běchovic odzbrojeni a někteří i poraněni. Obdobně dopadla i kolínská Národní garda, která se zúčastnila

²⁰⁸ ROUBÍK 1928, s. 161–231.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 161–231.

²¹⁰ Tamtéž, s. 161–231.

krvavé srážky s vojskem u Běchovic a z původních 200 mužů se vrátilo přes 30, většinou těžce raněných.²¹¹

Následně krajský hejtman David žádal posílení vojenské posádky z důvodu velkého množství proletariátu v Kutné Hoře. Členové Národní gardy, podílející se na tažení ku Praze, byli propuštěni a pouze v případech, kdy se celá garda nebo její většinová část podílela na tažení, byla rozpuštěna celá Národní garda. Situace na Čáslavsku však stále klidná nebyla. Ve Zruči nad Sázavou se objevily poddanské nepokoje, které musel řešit krajský úřad. Stále víc se množily případy honebních excesů.²¹²

Odpor poddaných k robotě a následné nepokoje měly významný dopad na hospodářství. Pozemková vrchnost se obávala dlouhodobého zhoršení situace. Z toho důvodu se rozhodlo 30 předních šlechticů poslat petici na řešení aktuální situace císaři do Vídně.²¹³

Petice šlechticů byla zamítnuta, nicméně vyvolala ve vídeňském Zemském sněmu podnět k řešení otázky robotního patentu. 7. září 1848 byla Zemským sněmem odhlasována osnova zákona o zrušení roboty. „*Zákonem tímto bylo zrušeno poddanství a poměr vrchnostenské ochrany z něho plynoucí, odstraňoval se právní rozdíl mezi pozemky dominikálními a rustikálními a všechna půda zbavovala se všelikých dosavadních břemen peněžitých i naturálních.*“²¹⁴

Pražské presidium vydalo vyhlášku o usnesení Říšského sněmu 15. září 1848. Mezi venkovským lidem to vyvolalo radostné pozdvižení a mnozí v tom viděli předpoklad pro budoucí kulturní, hospodářský i politický vzrůst selského stavu v Čechách. Nicméně situace na venkově se úplně neuklidnila. Poddaní se totiž domnívali, že zákon ze 7. září zrušil kromě poddanství a roboty i honební právo vrchností, a pořádali proto pravé hony v panských lesích. Čáslavský krajský úřad posílal zprávy o těchto případech presidiu a naléhal na rychlé vydání zákona o honebním právu a o užívání lesů.²¹⁵

²¹¹ ROUBÍK 1928, s. 161–231.

²¹² Tamtéž, s. 161–231.

²¹³ Tamtéž, s. 161–231.

²¹⁴ Tamtéž, s. 161–231.

²¹⁵ Tamtéž, s. 161–231.

8.2 Stížnosti obcí na Čáslavsku k Národnímu výboru

23. května si domkáři ze Žehušic stěžují k Národnímu výboru na poměry v jejich obci. Císař sice zrušil poddanství a robotu, ale oni se jako svobodní rozhodně necítí. Signatáři vysvětlují, jak to chodí v jejich obci: jsou tam dva stavy – vyšší, což jsou sedláci a nižší, což jsou domkáři. Stěžují si, že i když je jich početně více, cítí se být spíše poddanými sedláků. Sedláci mají vlastní grunt a oni sotva malou zahrádku, někteří vůbec nic. Sedláci se považují za obec, a proto přijímají obecní příjmy, ale o obecní břemena se dělí s domkáři, aniž by jim poskytli právo na obecní příjmy. Když je potřeba ustanovit obecního posla nebo hlídku, to musí zastávat domkáři, ale při obsazování placených obecních funkcí, na to zase mají právo jen sedláci. V případě financování obecních platů jako ponocný nebo učitel dělí se sedláci s domkáři rovným dílem, ale obecnímu pastýři musí domkáři platit víc, jelikož sedláci tvrdí, že obecní pastviny jsou vlastně jejich a domkáři jsou pouze nájemníky. Domkáři svou zprávu shrnují slovy, že proč by se mělo rušit poddanství vrchnosti, z kterého jsou vesměs celý rok živi, když stejně jejich práva nebudou dodržena a oni se opravdovým svobodným lidem nestanou. Dále pokračují, že jejich názory by ani v Zemském sněmu nemohly být vyslyšeny, i když by měli právo tam vystoupit, a to z důvodu, že by místa ve sněmu byla sedláky obsazena a ti dále stará práva hájili.²¹⁶

28. května obrací se chudí obyvatelé obce Svobodná ves na panství Žehušice k Národnímu výboru s prosbou, aby jim jejich půda zapůjčená vrchností, respektive darovaná, byla navrácena. Domkáři vlastní dekret o dané darovací půdě, který jejich práva na onu půdu potvrzuje. Nicméně vrchnost jim dříve propůjčenou půdu postupem času zabavila, a ještě k tomu domkáři trpí různými tresty týkajícími se oné půdy. Vrchnost nedala půdu jen tak, domkáři museli platit 2 zl. z každého korce gruntu a k tomu 2 zl. ročně. Svoji situaci popisují tak, že oni stále platí ony poplatky, ale půda už jejich dávno není. Domkáři tedy prosí Národní výbor o potvrzení onoho dekretu v roce 1783 vydaného, aby jim byl navrácen grunt, který jejich obživou jest. Na konci zprávy je ještě vypsáno, kolik poplatků musí domkáři platit, aby měl Národní výbor přehled.²¹⁷

²¹⁶ ROUBÍK, František: *Petice venkovského lidu z Čech k národnímu výboru z roku 1848*. Praha 1954, s. 176.

²¹⁷ ROUBÍK 1954, s. 248-249.

V další zprávě ze 7. června žádají opět domkáři z několika obcí (Frýdnava, Sirákovice, Chrtův, Chrastice, Vlkaneč, Nová Ves) na panství Golčův Jeníkov Národní výbor, doufající ve zlepšení poměrů po vyhlášení konce poddanství, o přidělení vlastní půdy, na které by mohli hospodařit. Sami oznamují, že nemají žádný problém platit za tuto poskytnutou půdu. Tvrdí, že obec má dost volné půdy a pozemků, že by stačila pro všech 250 chalupníků.²¹⁸

Domkáři z obcí Bahno, Opatovice, Bahýnko, Předbořice na panství Křesetice mají 12. června na Národní výbor několik požadavků. První z nich se týká daně z vlastnictví drůbeže nebo hus. Domkáři i sedláci mají stejné obecní povinnosti, tak by v tom případě také měli mít stejné úlevy na daních. Domkáři platí obci daň z drůbeže nebo husy, zatímco sedláci tuto daň platit nemusí. Dále aby obecní půdy, když jsou pronajímány, byly pronajímány rovným dílem mezi domkaře a sedláky, jelikož obě vrstvy mají stejné obecní povinnosti a k tomu ještě sedláci mají dostatek vlastní půdy. Poplatky na cestáře, posly, šupáky a školní dříví by měly být placeny z obecních peněz. Domkáři požadují, aby během žní mohli dostávat peněžní či materiální odměny, jak je zvykem na jiných panstvích. Přirovnávají to k otrocké práci, jelikož po čas žní není jim dovoleno vydělávat na živobytí a když z tohoto důvodu nedorazí na žně, jsou pak trestáni vězením nebo tělesně. Prosí proto, aby taková opatření byla odstraněna.²¹⁹

Obyvatelé obce Církvice na panství Nové Dvory se 7. června svou zprávou připojují k mnoha jiným žádostem podávaným Národnímu výboru s nadějí, že jejich problémy a požadavky budou vyslyšeny. Předkládají Národnímu výboru výčet všech obecních poplatků novodvoreckého panství a z důvodu vlastního nedostatku životních potřeb žádají o jejich upravení, ne-li odstranění. Vrchnosti na čtyřdenní robotu dva čeledíny odeslat musí. Když je hezké počasí, na panském musí robotovat a v případě deště nebo sucha o svá vlastní pole se můžou starat. Jejich pole jim ale sotva dostačují. Musí se starat o silnice mezi panskými poli, musí na ně dovážet kamení a během toho vrchnosti rozvážet rum. Stěžují si, že pak žádný čas nemají na vlastní hospodářství, když se sedřou na panském. Nemají žádný čas na své vlastní hospodářství, protože také musí poskytnout ubytování vojákům panství procházejícím a dohlížet na transport vojenských předmětů

²¹⁸ Tamtéž, s. 435-436.

²¹⁹ Tamtéž, s. 485-486.

z Novokolína do Čáslavi. V dalších dvou požadavcích si stěžují obyvatelé zejména na robotu, kvůli které chřadnou jejich pole, nemají čas na žádné vlastní pozemky a žijí bídě své životy. Dalším požadavkem je odstranění stromů podél veřejných cest, které svým stínem neposkytují možnost půdě se správně uchytit. Nakonec celou žádost shrnují jednotlivými řešeními na vyjmenované problémy. Požadují, aby krajské úřady vše řádně vyšetřily a dle zemských zákonů byly nedostatky napraveny.²²⁰

3. května Národní výbor odpovídá domkařům z panství Nové Dvory na jejich žádost o rozdělení obecních gruntů proti roční dědičné činži. Národní výbor upozorňuje, že on je pouze předstupeň brzy ustanoveného Všeobecného sněmu českého, koná pouze přípravné práce pro tento budoucí sněm, a tudíž se nemůže zabývat záležitostmi jednotlivých osob nebo obcí. Ať s danou žádostí posečkají a obrátí se posléze na všeobecný Zemský sněm.²²¹

Kobylničtí obyvatelé na panství Nové Dvory 3. června mají několik požadavků k Národnímu výboru. Jejich obecní pastvina, jak slyšeli od svých předků, náleží obci a nyní úřad oznámil, že pastvina také vrchnosti náleží. Další stížnost se týká ohledně dobytka. Občané si stěžují, že na jaře je více dobytka v brnatovském dvoře, který se pase na obecních pastvinách v létě a na podzim a v zimě je pak prodán. Obecní dobytek, že je prý tímto dobytkem utiskován. Jiný případ s dobytkem: Na panství Nové Dvory je vesnička, která jest dominikální²²² a její pastvina byla vrchností zalesněna, takže dobytek oné vesničky se nyní pase na pastvinách Kobylnických a k tomu ještě dalších asi 800 kusů dobytka vrchnosti. Kobylničtí tedy prosí, zda by se dobytek oné vesničky mohl navrátit na původní vlastní pastvinu. Nakonec si obyvatelé opět stěžují opět na náročnou a dlouhou robotu.²²³

3. června si domkáři obcí Kobylnice a Lišice na panství Nové Dvory stěžují, že i když platí náležitě dle kontraktu 1 až 1,5 krejcaru za čtvereční sáh obci a v rámci kupní částky z jednoho každého zlatého 3 krejcaru laudemium do důchodu, tak nejsou

²²⁰ ROUBÍK 1954, s. 430-431.

²²¹ Tamtéž, s. 54.

²²² dominikální vesnice = původně vesnice na půdě vrchnosti (dominikál, tj. panská půda), v 1. pol. 19. století byly takovéto vesnice zakládány vlastníky nových podniků a byly určeny k bydlení nezemědělských dělníků

²²³ ROUBÍK 1954, s. 351-352.

považováni za oudy obce a k tomu ještě musí zadarmo provádět různé obecní práce. Zbylí obyvatelé obce si obecní příjem přivlastňují a baráčníky od toho drží dál, nepovažují je za oudy obce. Všechny občiny přivlastňují si pro sebe sedláci nebo je za propuštění z roboty u vrchnosti odevzdávají. Na domkáře přitom nikdo nemyslí. Důležité funkce v obci zastávají sedláci, jelikož jejich ceny vždy vylicitují do takové výše, aby si to domkáři nemohli dovolit. Domkáři proto prosí, aby jim byly obecní grunty za rozumnou činži přiděleny jako těm chudobným občanům obce.²²⁴

V obci Malín na panství Sedlce si 9. června opět stěžují na mnoho vysokých poplatků, které je nutí živořit na svém panství, nemajíce pořádně nic k vlastnímu žití. Opět je trápí roboty a nerovnost mezi nimi a sedláky.²²⁵

²²⁴ ROUBÍK 1954, s. 354-355.

²²⁵ Tamtéž, s. 470-471.

Závěr

Tato diplomová práce se tematicky zabývá životem v Kutné Hoře a Čáslavi v letech 1848-1849. Toto krátké, ale pro obě města významné období, nebylo dosud podrobně probádáno, neboť zájem historiků a regionálních autorů se upínal zejména na epochu středověku a raného novověku. Rok 1848 stál stranou jejich pozornosti. Proto si průběh revolučních událostí v obou městech zasloužil patričního prozkoumání. Práce se zpočátku věnuje charakteristice obou měst v první polovině 19. století a zachycuje jejich osobitý vývoj. Čáslav v tomto období těžila ze svého postavení na důležité dopravní tepně – císařské silnici Praha – Vídeň. Město se stalo jednou ze zastávek cizinců na této trase, což mělo často vliv na tamější společenský život a městskou atmosféru. Práce se zaměřuje i na školský a divadelní život. Roku 1822 byla v Čáslavi založena hlavní škola, kterou původně navštěvovali jak dívky, tak chlapci. V pozdějších letech se škola rozdělila. Důležitou funkci ve společenském životě hrálo divadlo. Divadelní spolek v Čáslavi byl založen v roce 1841, ale kromě spolku se na obrozenecké činnosti podíleli i místní vlastenci, kteří se snažili rozvíjet českou kulturu ve městě a prosazovat češtinu jako jazyk většiny místního obyvatelstva. V podmínkách malého města mohla vyrůst i významná osobnost, jakou byl páter Alois Ladislav Janata. V první polovině 19. století došlo v Čáslavi k požáru, kdy ohni padla za oběť v té době nejvyšší kostelní věž v Čechách. Touto tragédií z roku 1841 však celkový vzhled města neutrpěl. Kutnou Horu naopak postihl v roce 1823 velký požár, který zničil část města. V jeho důsledku podnikla Kutná Hora velkou obnovu a asanaci (nové dláždění, úprava kanalizace a zavedení umělého osvětlení). Spolkový život v Kutné Hoře byl svázán s několika spolky. Velmi oblíbený byl ostrostřelecký sbor, který byl ve své době jediným spolkem, který sdružoval většinu kutnohorských měšťanů. Kromě ostrostřeleckého sboru, který získal v roce 1830 Loreckou střelnici, která se spojila s pozdějším pivovarem, se v Kutné Hoře nacházel i spolek divadelních ochotníků a zpěvácký spolek. Stejně jako v Čáslavi také i v Kutné Hoře se nacházela hlavní škola, nicméně stejně jako čáslavské děti, tak i kutnohorské děti měly slabou školní docházku a některé kutnohorské rodiny neposílaly ani svá dítka do oficiálních škol, ale vzaly za vděk pokoutními školami. Kutnohorská hlavní škola byla založena dříve než škola čáslavská a do jejích školních lavic zavítaly dokonce takové osobnosti jako Jan Erazim Vocel nebo Josef Kajetán Tyl. S kutnohorskou hlavní školou

je spojen i jeden z prvních kutnohorských vlastenců její ředitel Josef Herzán. Nicméně hlavní podíl na buditeckém životě v Kutné Hoře měla příchozí generace v čele s Josefem Jaromírem Štětkou a Petrem Miloslavem Veselským. Na rozdíl od Čáslavi se v Kutné Hoře nenacházela nemocnice, ale pouze špitál, kam se odkládali vážně nemocní lidé, staří a bezmocní. Divadelní ochotnický spolek měl v Kutné Hoře významnou pozici a stal se velmi oblíbeným mezi kutnohorskými měšťany, nicméně během revolučních let 1848-49 svoji činnost neudržel. Kutná Hora byla více německy orientovaná než Čáslav, a to zejména kvůli byrokratickému aparátu a důstojníkům ve městě působícím, ale i tak můžeme obě města v první polovině 19. století považovat za česká. V hospodářské oblasti se Kutná Hora od Čáslavi lišila rozvinutějším průmyslem zastoupeným dvěma továrnami – Breuerovou kartounkou a tabákovou továrnou v Sedlci. Nicméně podstatný rozdíl mezi oběma městy můžeme shledávat v kutnohorské těžbě. Kutnohorské dolování sice nemělo takový význam jako v minulosti, ale i přesto tvořilo významnou složku průmyslu na Kutnohorsku.

Následující část se zabývá událostmi v letech 1848-1849 v obou městech. V Kutné Hoře byly daleko bouřlivější než v Čáslavi, ačkoli správní změny a školské změny byly v Čáslavi rozsáhlejší. Měšťanský výbor hrál v obou městech hlavní úlohu a na něj se postupně nabalovaly další instituce, o kterých spolurozhodoval. V Čáslavi byl významnou institucí okresní soud. Tato soudní instance měla z počátku složité postavení, když se veškeré pravomoci po roce 1848 rozdělovaly. Po roce 1848 se začal měnit i celkový vzhled města Čáslavi. Hlavní náměstí získalo nový vzhled. Některá podloubí se zazdila a střechy byly přeorientovány na sedlové s rovnoběžným hřebenem. Čáslavští občané byli velmi dobře informováni o evropských událostech pomocí oběžníků putujícím městem. Z nich se mohli dozvídat o dění v Evropě a reagovat na to svými vlastními úsudky. Významnou změnu prodělalo po roce 1848 i čáslavské školství, jak dosvědčují dochovaná školská nařízení z let 1848-1849 z jedné čáslavské školy. Ať už se jedná o slabou školní docházku nebo nová zařízení ohledně učitelských preparand, školská nařízení se vydávala stále, ale ne vždy se celkový systém výuky zásadně změnil, dá se říct, že podstatnější školské změny zažily české země až ke konci 60. let 19. století. Pokud se jedná o osobnosti, které významně ovlivnily dění po roce 1848 v Čáslavi, tak můžeme s klidem říct, že žádné takové významné osobnosti se v Čáslavi nevyskytovaly.

Dochoval se pouze dopis Karla Havlíčka Borovského s odmítnutím zastoupit Čáslav v Zemském sněmu nebo paměti čáslavského rodáka Antonína Vítáka, který ale co by 12letý chlapec revoluční události ve městě vůbec neovlivnil.

K revolučnímu roku 1848 neodmyslitelně patří Národní garda, ozbrojený sbor měšťanů, který měl dohlížet na pořádek ve městě. Čáslavská Národní garda má bohatou historii, o které si můžete přečíst v podkapitole 5.7 této práce. Jisté snahy o založení střelecké společnosti v Čáslavi byly již dříve než v roce 1848. Tehdejších asi 60 měšťanů se rozhodlo přednést žádost k pražskému místodržitelství. Po zamítnutí této žádosti připojilo se 60 těchto měšťanů k nově vzniklé Národní gardě čáslavské. Kutná Hora byla mnohem aktivnější v politické oblasti než Čáslav, o čemž svědčí i založení politického spolku Slovanské lípy 1. října 1848. Tento spolek řešil problémy v Kutné Hoře. Kutnohorští měšťané se většinou obraceli na tento spolek, když byli v koncích s jednáním s měšťanským výborem a hledali u svých spoluobčanů podporu ve své záležitosti. Bohužel tento politický spolek neměl dlouhého trvání, pouhých 5 měsíců, ale i přes svou krátkou životnost se stal důležitým pokusem o politickou angažovanost kutnohorských měšťanů. Kutná Hora se na rozdíl od Čáslavi zasazovala o mnoho změn, což dokazuje soubor 5 petic poslaných Národnímu výboru v Praze. Kutnohorští měšťané sice poslali pouze dvě z nich, ale jisté snahy v nich můžeme spatřit. Bouřlivý rok 1848 ovlivnil i dění v tabákové továrně v Sedlci, kde v té době pobývali vojáci. Není žádným překvapením, že mezi sedleckým dělnictvem to vřelo, a tak se musel zvyšovat počet mužů starajících se o pořádek v továrně. K žádným naléhavějším situacím však nedošlo. V Kutné Hoře také měla významný vliv Národní garda, která stejně jako v Čáslavi udržovala pořádek ve městě.

Práce je doplněna poslední kapitolou, která seznamuje s vývojem událostí na českém venkově. Zjišťuje, jaké požadavky měly čáslavské obce k Národnímu výboru v Praze.

Revoluční rok 1848-49 zanechal v Čáslavi a Kutné Hoře nemálo změn, v Kutné Hoře poněkud bouřlivějších než v Čáslavi.

Tato práce může být přínosná zejména v tom, že se pokouší ukázat na jednu z opomíjených oblastí z dějin Kutné Hory a Čáslavi. Z toho ovšem plyne i to, že v ní mohou být nepřesnosti, a dané téma je proto třeba i nadále podrobovat výzkumu, zejména

když archivní fondy (Archiv města Kutná Hora a Archiv města Čáslav), ze kterých bylo čerpáno, jsou neuspořádané, a tím hůře přístupné. Mohou tak ještě ukrývat řadu informací.

Medailonky významných osobností Čáslavi a Kutné Hory

Alois Ladislav Janata

Narodil se v roce 1819 v Jilemnici. Studoval na bohosloveckém semináři v Hradci Králové, kde poznal Václava Vášu. 23. července 1834 byl vysvěcen na kněze. Kaplanem v Čáslavi se stal v roce 1835 a vydržel tam až do roku 1848, kdy byl kvůli svému vlasteneckému nadšení pensionován. Dostal se pak do Prahy, kde se zúčastnil revolučních bouří. Později se uchýlil jako kněz-deficient do Prahy, kde byl kustodem historických a archeologických sbírek Národního muzea. Zemřel 2. 11. 1880 ve věku 61 let.

Václav Váša

Narodil se v roce 1799 v Nových Dvorech na Kutnohorsku. Za učitele měl královéhradeckého rodáka a katechetu v Nových Dvorech osvíceného kněze Josefa Miloslava Rautenkrance. Tento učitel doporučil Vášu do učení ke kutnohorskému krajanu, knihtiskaři Janu Hostivítu Pospíšilovi. Váša byl prvním Pospíšilovým uředníkem a po zřízení knihkupectví se staral o účetnictví a místy opravoval nakladatelské rukopisy. Václav Váša byl Pospíšilovou pravou rukou, a díky němu se mu podařilo později proniknout do skupiny východočeských vlastenců. Když synové J. H. Pospíšila převzali po otci knihkupectví, otevřel si Váša vlastní knihkupectví r. 1837 v Chrudimi v Klášterní ulici, v domě kupce Kroutila. Po dvou letech přesunul svůj obchod do Čáslavi. Václav Váša se spřátelil i s důvěrnou přítelkyní pospíšilovské rodiny, Magdalenou Dobromilou Rettigovou. Přeložil z němčiny sborník povídek pro mládež *Bazaličky* a přispíval též do českých časopisů. V Čáslavi také vydal Zieglerovu Mluvnici českou a Způsob dobropísemnosti, povídky *Karbaník Latour*, *Timoteus a Filemon* a spisy kněží Jana Javornického a V. Lukše (*Lukšův krátký zeměpis*). Václav Váša se oženil s Annou Riedlovou, dcerou pasíře Riedla v Kutné Hoře a neteří J. H. Pospíšila. Svě čáslavské knihkupectví vedl téměř 30 let, až do své smrti r. 1868. Po jeho smrti se o knihkupectví starala jeho žena společně s obchodvedoucím L. Horáčkem. Oba manželé jsou pochováni na ústředním hřbitově v Čáslavi.

Antonín Konstantin Víták

Narodil se v roce 1835 v Čáslavi. Po studiu na královéhradeckém gymnáziu odešel roku

1856 do piaristického kněžského semináře v Lipníku nad Bečvou, kde přijal druhé jméno Konstantin. S piaristickým školstvím i řádem se však později ve zlém rozešel. Po krátké epizodě, kdy působil jako vychovatel ve šlechtické rodině, vykonal v roce 1860 učitelské zkoušky v Brně a věnoval se dále pedagogice. O rok později, když získal učitelské místo v Jevíčku na moravsko-českém pomezí, se oženil s dcerou tamního měšťana Irmou. Z manželství vzešly dvě dcery a jeden syn, z dětí ho však přežila pouze

Obrázek 1²²⁶

nejstarší Zdeňka. Roku 1865 odešel do Dvora Králové a osobně vedl periodikum o výchově *Pěstoun*. Ve Dvoře Králové pod policejním dohledem působil jako učitel náboženství na dívčí škole. V roce 1867 vydal vlastním nákladem v Praze *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, které sepsal za pomoci spolupracovníků a místních pamětníků. Ve Dvoře Králové začal Víták také redakčně řídit ediční řadu *Divadelní ochotníček* a roku 1868 sepsal návod k pořádání muzejních sbírek nazvaný *Školní muzeum*. Po odchodu ze Dvora Králové prošel ještě mnoha učitelskými působišti a byl dvakrát sesazen z učitelského místa, než ke konci života zakotvil v Praze. Antonín Konstantin Víták zemřel 6. března 1906 ve věku 71 let na Královských Vinohradech.

²²⁶ *Podobizna Antonína Konstantina Vítáka*. [cit. 9. 4. 2019] Dostupné z: <http://www.rukopisy-rkz.cz/rkz/gagan/jag/rukopisy/osobnost/vitak/sil-01.pdf>

MUDr. Josef Jaromír Štětka

Narodil se roku 1808 v Litni na Berounsku. V devíti letech odešel do Prahy ke svému strýci Veverkovi. V Praze nejdříve docházel do farní školy, později do hlavní školy,

Obrázek 2²²⁷

a nakonec na gymnázium u piaristů. Po absolvování gymnázia se přihlásil na Lékařskou fakultu tehdejší Pražské univerzity, kde se stal roku 1835 doktorem medicíny. Otec mu umírá ještě před dokončením lékařských studií a o matku se pak Štětka stará až do její smrti v roce 1866. Jeho jediná sestra Barbora se vdala v Kutné Hoře za

proslulého profesora Jana Erazima Vocela. Během svých gymnaziálních studií se věnoval i básnictví a v otcovském pivovaru zřizuje ochotnické divadlo. Své první literární příspěvky zveřejňoval v českých časopisech pod jménem Jaromír Litněnský. Jako památku na svůj první divadelní výstup ve hře Pramáti, kde hrál roli Jaromíra, si přidal ke svému jménu Jaromír. Během svého pražského pobytu se seznámil i se slavným jazykovědcem Josefem Jungmannem. František Palacký mu při jeho odchodu z Prahy kladl na srdce, aby šířil národní myšlenky mezi lidmi. Štětka se roku 1835 usadil v Kutné Hoře. Působil zde jako lékař a rozvíjel vlastenecké snahy ve městě. Roku 1840 si vzal za ženu dceru lékárníka pana Wolfa, slečnu Terezii. Po založení divadelního spolku v Kutné Hoře v červnu 1843 se stal Štětka jeho ředitelem, režisérem, inspicientem a duší celého ochotnického spolku. Roku 1844 byl Štětka kutnohorským magistrátem vyznamenán čestným občanem Kutné Hory. Štětka byl velice činný v politické a národní sféře města – z jeho snažení byl založen v revolučním roce 1848 čtenářský spolek a poté i politický spolek Slovánská Lípa. V roce 1849 byl politický spolek Slovánská Lípa nahrazen Měšťanskou besedou. Zřízením veřejné knihovny v roce 1843 velmi přispěl k šíření českých knih a vzdělanosti. Po zavedení nové obecní samosprávy byl Štětka povolán do zastupitelstva a stal se horlivým zastáncem zlepšení školství – jeho zásluhou bylo založeno v Kutné Hoře několik reálných škol. V letech 1856-1857 byla postavena

²²⁷ *Podobizna Josefa Jaromíra Štětky.* [cit. 9. 4. 2019] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Jaromír_Štětka

budova reálné školy a díky přičinění Josefa Štětky se stala sídlem nového městského divadla. Roku 1846 sestavil Štětka první „výbor pro zřízení nemocnice“ a v roce 1851 byla nemocnice otevřena v prozatímních místnostech vedle měšťanského špitálu. V roce 1868 nemocnice získala novou budovu. Následkem zvolení do funkce purkmistra se vzdal Štětka ředitelství divadla. Jako purkmistr vykonal pro Kutnou Horu mnoho užitečného a vysloužil si za to i vyznamenání – kříž císaře Františka Josefa. Těsně před svou smrtí chtěl ještě zřídit městské divadlo, které by neslo název Havlíčkovovo divadlo, ale došlo již jen k sepsání provolání. Josef Jaromír Štětka zemřel 10. dubna 1878 ve věku 70 let.

Petr Miloslav Veselský

Petr Miloslav Veselský, vlastním jménem Petr Pavel Veselský, se narodil v Novém Kníně

v roce 1810 do rodiny chudých rodičů. Po smrti otce se stává jeho poručníkem katecheta, a díky tomu se Petr Miloslav Veselský často stěhoval. Nejdříve do Prahy, pak zpět do Nového Knína, následně opět do Prahy. Klidnější místo našel ve Světlé nad Sázavou, kde také začal psát své první literární výtvořky. Na doporučení hraběnky Salmové dostal místo v Praze v ústavu hluchoněmých. Během svého pražského pobytu se účastnil českého společenského života v Praze a seznámil se i se svou první láskou -

Obrázek 3²²⁸

dcerou bohatého mlynáře, Annou Hlavsovou. Z důvodu sebevědomého národního vystupování byl z ústavu vypovězen. Na doporučení J. K. Tyla začal spolupracovat s Josefem Jaromírem Štětkou, který Veselského dostal do funkce ředitele chrámové hudby v Kutné Hoře. Když se Veselský usadil v Kutné Hoře, šel požádat o ruku svou první lásku, byl však odmítnut. Veselský byl během svého života literárně aktivní. Vydal dva almanachy, přispíval do *Květu* a *České včely* a zasloužil se i o zvelebení zpěvu v Kutné Hoře. Roku 1846 byl Veselský požádán o uspořádání a soupis místního archivu.

²²⁸ *Podobizna Petra Miloslava Veselského.* [cit. 9. 4. 2019] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Miloslav_Veselský

Během přerušení působení ochotnického spolku v revolučním roce 1848 se Veselský nakrátko angažoval v regionální politice. Veselský se podílel také na psaní do Havlíčkových Národních novin. Při návštěvě Karla Havlíčka Borovského v Kutné Hoře se mu snažil pobyt co nejvíce zpříjemnit. Veselský byl i přispěvatelem Havlíčkova Slovana. V roce 1857 se snaží Veselský o místo v ústavu hluchoněmých ve Vacově v Uhrách, místo nedostal. Uspořádal kutnohorský archiv v letech 1845-1848 a stal se tak prvním novodobým archivářem. Veselský se věnoval i kulturní historii Kutnohorského kraje, zveřejňoval výtahy z historických pramenů. V letech 1844-1845 vydával vlastním nákladem almanach *Horník*. Petr Miloslav Veselský zemřel 9. července 1889 ve věku 79 let.

MUDr. František Stáně

Narodil se v roce 1814 ve Strakonících. Jeho otec byl soukenický mistr a měšťan.

© České muzeum stříbra

Obrázek 4²²⁹

Absolvoval gymnázium v Písku. Následně odešel do Prahy. Nejdříve se chtěl věnovat filozofii, ale nakonec se rozhodl pro medicínu a v roce 1840 byl prohlášen lékařem. Po zbytek života pak působil jako lékař v Kutné Hoře. Ve městě se účastnil veřejného života, zejména v oblasti sociální a kulturní. V roce 1842 se oženil s Marií Harrerovou, dcerou kožešníka z Labské Týnice a měli spolu tři děti, přičemž první dcera Berta se nedožila dospělosti. Jako manželé spolu vydrželi téměř padesát let.

MUDr. Stáně se postupně stal lékařem v tabákové továrně a lékařem báňským. Kromě toho ještě navštěvoval jak honosné domácnosti bohatých měšťanů, tak i příbytky nemajetných vrstev, kde zpravidla léčil zdarma. Od roku 1845 také zdarma ošetřoval hornické penzisty. Jeho prvním činem v Kutné Hoře byla nutná amputace nohy chovance špitálu, za kterou byl lékařským guberniem odměněn a on tento dar dal zpátky špitálu. Během revolučních let MUDr. Stáně pomáhal, kde to bylo třeba, ale bojů a revolty jako

²²⁹ *Bysta Františka Stáněho*. [cit. 9. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.cms-kh.cz/spolkovy-zivot-8-stane>

takové se nezúčastnil. Od roku 1847 pomáhal chudým rodinám tím, že organizoval finanční sbírky. Za vybrané peníze pak kupoval jídlo nebo na italskou frontu v Padově a Pavii posílal sudy s cupaninou či uspořádal sbírku na obvazový materiál pro raněné rakouské vojáky. Později se kvůli své neúčasti na italské frontě jako vojenský lékař stal šéflékařem ve vojenském lazaretu, kde léčil kolem 250 vojáků z uherského bojiště nemocných tyfem. Stáně zde působil až do roku 1850. Za svou práci byl odměněn válečnou medailí.

Po prohrané bitvě u Hradce Králové roku 1866 zřídil spolu s doktorem Štětkou v Kutné Hoře nejprve malou polní nemocnici a následně lazaret, opět v kasárnách. Často organizoval různé příležitostné sbírky při přírodních či jiných katastrofách, ale i sbírky jiného charakteru – např. na Národní divadlo či na Lékařskou fakultu v Praze. Když byla v roce 1869 otevřena všeobecná nemocnice, stal se František Stáně jejím ředitelem, jímž byl až do roku 1890. MUDr. Stáně měl významné postavení i ve veřejném životě – zastával funkci radního, přičemž měl na starosti školství. V šedesátých letech byl také členem okresního školního výboru a v roce 1869 byl jmenován školním dozorcem. V kutnohorském školství se Stáně velmi angažoval. Na své vlastní náklady zřídil v roce 1857 v tehdy založené nižší reálce chemickou laboratoř, položil základ ke školní knihovně a přispěl k vybavení kabinetů. Dále se finančně podílel na založení několika knihoven, založení školy v Záboří nad Labem, sponzorování škol v obcích Církvice a Neškaredice. Za své finanční pomoci si vysloužil několik čestných občanství. Mimo jiné také podporoval nadané studenty a podporoval pomocí Tylovy nadace chudé studenty.

Velmi se také zajímal o kutnohorské památky – zorganizoval sbírku za účelem restaurování mariánské sochy na Zelném trhu (tj. „morového sloupu“ ve Šultysově ulici), měl podíl na restauraci chrámu sv. Barbory a opravě Vlašského dvora. Byl členem prakticky všech kutnohorských spolků, stál u jejich založení nebo v jejich čele. V roce 1862 se stává velitelem sboru kutnohorských ostrostřelců. Přátelil se s mnoha významnými osobnostmi. Byl činný i v oblasti politiky – v letech 1854–1894 byl členem obecního zastupitelstva, buď jako místostarosta nebo referent pro školství. V průběhu života získal MUDr. Stáně četná pochvalná uznání, ocenění a vyznamenání. František

Stáně odešel do výslužby v roce 1889, bezmála po padesáti letech provozované praxe. Zemřel 4. května 1897 ve věku 82 let.

Antonín Kmínek

Kutnohorský kronikář Antonín Kmínek se narodil v roce 1819 v Kutné Hoře. Napsal „Paměti“, ve kterých se dozvídáme o jeho rodině – jeho dědeček Václav Kmínek měl hospodu na silnici mezi Malínem a Kolínem (Nepřízeň u Hlízova). Jeho otec František Kmínek se podílel na kutnohorském dolování. Antonín Kmínek jako rodák z Kutné Hory pátral po své minulosti a zjistil, že jeho předkové pocházeli z rodu stavovského. Jeho otec byl člověk velmi sečtělý a zkušený, který si velmi liboval ve čtení kronik. Scházel se s mnoha sousedy a vypravovalo se spoustu pověstí, které si malý Antonín poznamenával a později když dospěl, tak je vydal knižně. Jeho otec a později i sám Kmínek půjčovali lidem peníze bez úroku, čímž byl mezi sousedy velmi oblíben. Nicméně pro svou zálibu ve čtení kronik (zdědil po otci) a jiných knih o svůj majetek přišel. Měl velké problémy s pravopisem, i když jak sám zmiňuje, navštěvoval německé školy. Od roku 1845 začal psát svá díla. V roce 1848 po vzniku spolku „Slovanská lípa“ se stal jeho velmi činným členem. Následně Kmínek odešel do uherské Ostřihomi, kde se stává mydlářským dělníkem.

V Ostřihomi založil Spolek podporovací v nemoci a úmrtí, který se stal velmi prospěšným, proto se snažil o podobný spolek i ve své rodné vlasti, nicméně zde se setkal s počátečním neúspěchem. Než byly jeho představy naplněny, založil nejdříve tři jiné spolky, a to ještě musely působit dva spolky zároveň. Kmínek se ve svém životě zasloužil o různé události spjaté s Kutnou Horou.

Nejsou žádné zmínky o tom, že by se stal ostřihomským občanem a měl zde dům, jak sám píše ve svých pamětech. Po návratu z Uher jako dvacetičtyřletý slaví zasnoubení s Josefou Částkovou, s kterou měl šťastné manželství. Narodilo se jim šest dětí. Jeho manželka zemřela 1879 a byla pohřbena u chrámu Matky boží na Náměti. Antonín Kmínek byl měšťanem kutnohorským a majitelem domu a pole. Miloval Kutnou Horu a byl typem opravdu dobrého člověka – neměl nepřátele.

Jako autor se podílel na divadelní hře Rozina Ruthardova. Stal se pomocníkem spolku Vesna, založeném Jakubem Arbesem.

Přišel s návrhem, aby v Kutné Hoře vycházel časopis Horník. Do kutnohorského archivu dodal staré spisy z roku 1300. Jeho návrhem založil se v Kutné Hoře pohřební ústav, větší byl jen v Praze. Během svého života přispíval do 14 spolků a byl řádným členem c. k. sboru ostrostřeleckého. Antonín Kmínek zemřel 25. října 1908 ve věku 89 let.

Seznam použitých informačních zdrojů

Akademické práce:

- BUKOVSKÁ, Radka. *Vývoj školské správy na našem území*. Brno, 2009/2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta právnická. Vedoucí práce: doc. JUDr. Karel Schelle CSc.
- BORKOVÁ, Angelika. *Dějiny archivu v Kutné Hoře v letech 1352–1960*. Pardubice, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.
- DUŠKOVÁ, Alena. *Spolek Vocel v životě obyvatel Kutné Hory*. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce: PhDr. Roman Zaoral.
- ŠIMŮNEK, Michal: *Činnost Slovanské lípy v Kutné Hoře v letech 1848–49*. Seminární práce. Gymnázium Kutná Hora. Vedoucí práce: prof. A. Šimůnková. 1994/1995.

Prameny:

- Státní okresní archiv Kutná Hora (dále SOkA K.H.), Archiv města Čáslav (dále AM Čáslav), LIEMERT, Johann Wilhelm: *Kronika města Čáslavě I. a II. díl*. Z rukopisu v měst. arch. Čáslav přepsal a z německého jazyka přeložil František Škrdle, čistopis vyhotovil řídicí učitel Emanuel Chramosta, neuspořádaný fond.
- Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/91, 628, č. 109 (485-488).
- NA, fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/136, 673, č. 158 (699-702).
- NA, fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/156, 693, č. 180 (779-785).
- NA, fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/165, 702, č. 190 (840-841).
- NA, fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/168, 705, č. 195 (850-855).

- SOkA K.H., AM Čáslav, *Rozloučení čáslav. občanů s kaplanem P. Aloisem Janatou při jeho odchodě z Čáslavě*, neuspořádaný fond.
- SOkA K.H., fond: *Sbor měšťanských ostrostřelců – Protokol z roku 1848*. Národní garda, kart. č. 2.
- SOkA K.H., fond: *Slovanská lípa. 1848-49*. kn. č. 1-2, fasc. č. 1.
- SOkA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, Měšťanský výbor 1848-1849.*, neuspořádaný fond.
- SOkA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, oběžníky týkající se politických událostí 1849.*, neuspořádaný fond.
- SOkA K.H., AM Čáslav, *Spisový materiál 1848-1850, správní změny 1848-1850.*, neuspořádaný fond.
- SOkA K.H., osobní fond: *Petr Miloslav Veselský*, kt. č. 3, inv. č. 37, *Veselského záznam o průběhu revolučního roku 1848 v Kutné Hoře*.
- SOkA K.H., fond: *ZŠ Čáslav – dívčí (Masarykova)*, inv. č. 2, kn. č. 2., *Knihy školních nařízení 1833-1860*.
- VÍTÁK, Antonín, Konstantin: *Paměti starého učitele-vlastence persekucí postiženého*. Nakladatel Fr. A. Urbánek, v Praze na Ferdinandově třídě 1902.

Odborná literatura:

- Bisingerová, Marie, PhDr.: *František Stáně, MUDr. Osobní fond. 1889–1894. INVENTÁŘ*. Státní okresní archiv Kutná Hora, 2006.
- ČERVENÝ, Jaroslav: *Antonín Kmínek, kutnohorský kronikář-nakladatel*. Praha 1927.
- ČERVENÝ, Jaroslav: *Přítel Karla Havlíčka Borovského*. Kutná Hora 1939.
- ČERVENÝ, Jaroslav: *Zápas o novou Kutnou Horu 1878-1889*. Sociálně demokratické Podvysocko, roč. XIV, 1934, č. 18-23, 25, 27, 29–34, 36, 39, 42-45, s. 2, č. 51, s. 3, č. 52, s. 2; roč. XV, 1935, č. 2, 5-8, 11, s. 2, č. 14, 17, s. 4, č. 24-25, 28-29, s. 2.
- JELÍNEK, Jan: *Kutná Hora*. Tisková, ediční a propagační služba, státní podnik Praha 1990.
- KMÍNEK, Antonín: *Upomínka*. Tiskem Adolfa Švarce v Hoře Kutné 1912.

- KOŘAN, Jan: *Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském*. Vědecko-technické nakladatelství, Praha 1950.
- MALINA, Jaroslav. *Čáslav. Vývoj životního prostředí*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně 1976.
- MAREK, Milan. *Čáslavsko v literatuře*. Krajský dům osvěty, Pardubice 1958.
- MAREK, Milan. *Doktor medicíny Adam Steinreiter – krajský fyzik a přírodopisec čáslavský*. *TILIA – leták pro ochranu přírody*. č. 12 – 1980. Městské muzeum v Čáslavi, říjen 1980.
- MORKES, František: *Politické zřízení školské z roku 1805*. (cit. 30. 3. 2019 17:55 z www.clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1092/politicke-zrizeni-skolske-z-roku-1805.html)
- *MUDr. Josef Jaromír Štietka, lidumilný lékař a národní buditel: 1808-1878* / [redigoval Jaromír Siegl], v Kutné Hoře 1938.
- NOVÁK, Pavel; ŠTROBLOVÁ, Helena; DEDÍKOVÁ, Soňa; VANĚČKOVÁ, Jana: *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku*, Městské knihy s.r.o., Žehušice 2003.
- PALACKÝ, František: *Popis Králowstwi českého čili podrobné poznamenání*. Knihkupectví J. G. Kalve, Praha 1848.
- PETRTYL, Josef: *Nouzové poukázky z let 1848-1849*. Otisk z *Českého lidu*, ročník 3, číslo 11/12, nákladem Numismatické společnosti československé, Praha 1948.
- PETRTYL, Josef: *Nouzové peněžní poukázky z let 1848 až 1850 ze severních a východních Čech*. Krajské muzeum v Hradci Králové 1967.
- PODOUBRAVÍ, *Vlastivědný sborník Čáslavska*, Roč. V. a VI., Budeč čáslavská Čáslav 1928, 1929. *Karel Havlíček Borovský čáslavským voličům*.
- POSPÍŠIL, Bohumil: *Sady Vodranty*. *TILIA – leták pro ochranu přírody*. č. 11 – 1980. Městské muzeum v Čáslavi, květen 1980.
- RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, Maryša: *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*. Dělnické nakladatelství, Praha 1945.
- ROUBÍK, František: *Na českém venkově roku 1848*. Časopis pro dějiny venkova, č. 3, roč. XV, 1928.

- ROUBÍK, František: *Národní gardy v Čechách v letech 1848-1851 a jejich registratury*. In: *Sborník archivu Ministerstva vnitra Republiky Československé – samotná příloha „Věstníku Ministerstva vnitra*. Sv. 2. Ministerstvo vnitra Republiky Československé, Praha 1929.
- ROUBÍK, František. *Petice venkovského lidu z Čech k národnímu výboru z roku 1848*, Nakladatelství Československé akademie věd, Historický ústav ČSAV, Praha 1954.
- SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. V Praze, Kněhtiskárna C. L. Klauudy-ho, nákladem obč. záložny Čáslavské, 1874.
- ŠÍL, Jiří: *Neklidný duch – Antonín Konstantin Víták*. Vlastivědné čtení, DKnL 2005/7. (cit. 9. 4. 2019 17:48 z www.rukopisy-rkz.cz/rkz/gagan/jag/rukopisy/osobnost/vitak/index.html)
- ŠKRDLE, František: *Čáslavský učitel A. K. Víták o r. 1848 v Čáslavi*. Podoubraví č. 2, roč. XVII., 1948.
- ŠKRDLE, František: *Národní garda čáslavská (1848-1851). Zvláštní otisk z Muzejníka čáslavského IV*. Čáslav 1934.
- ŠKRDLE, František: *Střelecká společnost v Čáslavi. 1864–1934, sedmdesát let „Včely čáslavské“*. Muzejní spolek Včela čáslavská, Čáslav 1934.
- ŠKRDLE, František: *Z historie krajského úřadu v Čáslavi*. Podoubraví roč. XV., Čáslav 1946/1947.
- ŠTROBLOVÁ, Helena; ALTOVÁ, Blanka; kol. autorů: *Kutná Hora*. ed. Dějiny českých měst, Lidové noviny 2000.
- ŠŤASTNÝ, Radko a kol.: *Kutnohorsko. Vlastivědný obraz*. Kabinet muzejní a vlastivědné práce, Krajský dům osvěty v Praze 1960.
- VANĚK, Lubomír: *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Okresní archiv v Kutné Hoře 1969.
- VENTURA, František: *Dějiny c. k. továrny na tabák v Sedlci 1812–1912*. Nákladem c. k. továrny na tabák v Sedlci tiskl Adolf Švarc v Hoře Kutné 1912.
- VESELSKÝ, Petr Miloslav: *Dějepis ochotnického divadla v král. horním městě Hoře Kutné*. V Praze nákladem ochotníků 1866.

- VOSTAL, Luděk; RYANT Jiří: *Nouzové peněžní poukázky v českých zemích v letech 1848-1850*. Merkur Revue, Brno 2005.
- ZACH, Jiří: *Paměti o školách v královském horním městě Hoře Kutné*. Knihhtiskárna J. Otto v Praze, 1876.

Internetové zdroje:

- Dějiny města, [online]
www.meucaslav.cz, [cit. 18. 3. 2019]
- Dějiny města, [online]
www.kutnahora.cz, [cit. 20. 3. 2019]
- Životopis Petr Miloslav Veselský, [online]
<https://prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/nknin/veselsky.htm>, [cit. 10. 4. 2019]

Seznam textových příloh

Příloha 1 – Zpráva Karla Havlíčka Borovského městu Čáslavi

Zdroj: PODOUBRAVÍ, *Vlastivědný sborník Čáslavska*, Roč. V. a VI., Budeč čáslavská Čáslav 1928, 1929. *Karel Havlíček Borovský čáslavským voličům*, s. 46.

Příloha 2 – Dopis Josefu Štětкови svěřící o velké náklonnosti Josefa Kajetána Tyla k němu

Zdroj: *MUDr. Josef Jaromír Štietka, lidumilný lékař a národní buditel: 1808-1878* / [redigoval Jaromír Siegl], v Kutné Hoře 1938, s. 58.

Příloha 3 – Petice kutnohorského měšťanstva se sdělením, že Frankfurtský sněm neobešle

Zdroj: Národní archiv (dále NA), fond: *Národní výbor 1848*, inv. č. 208, kart. č. 5, *Petice k národnímu výboru*, sig. 13/136, 673, č. 158 (699-702).

Příloha 1

„Dle vysvědčení v Chotusicích, dne 20. června t. r. od ustanovené volební komise vikariátu Čáslavského mně do Prahy zaslaného, poctěn jsem od Vás, ctění obyvatelé téhož okrsku, důvěrou tak čestnou, že jste mne bez mého přihlášení za zástupce svého při českém sněmu vyvolili.

Jsemť narozen dne 31. října 1821, a tedy jsem ještě ustanoveného věku 30 let nedosáhl, nicméně ale hodlám k samému sněmu, který beztoho konstituující jest, se žádostí se obrátili, abych přece co řádný deputovaný připuštěn byl, a doufám, že sněm tím snadněji žádost mou vyplní, poněvadž:

- 1. na říšský sněm Vídeňský každý 24letý za deputovaného voliti se může*
- 2. poněvadž již na třetí rok, co redaktor odpovědný politických novin ne sice vyvoleným, ale přece skutečným zástupcem aspoň jedné části národa našeho jsem.*

Podáři-li se mi do sněmu připuštěnu býti, budu tam se vsí silou a s nejlepším vědomím zastávati všechny potřeby jak Vašeho okrsku zvláště, tak i celé země a národu českého; nebudu-li připuštěn, aspoň mocí tou, která v mých rukou jest, Národními Novinami, vždy působiti budu pro dobro národa svého.

Na každý pád ale Váš okršlek tím žádné újmy neutrpí, neboť se o to postarám osobně, aby za mne pakli bych do sněmu připuštěn nebyl, p. náhradník tu chvíli nastoupil, s kterým strany toho písemně se srozumíme.

Děkuje Vám za prokázanou mi přátelskou důvěru, jsem Váš vždy oddaný

Karel Havlíček

Redaktor Národních Novin

28. 6. 1848

Příloha 2

Dru. Josefu Štěkovi v Hoře Kutné.

„Draze milovaný Pane a Příteli!

Z čista gasna neobyčejná návštěva! Znáte mé pjsmo? Neznáte! Také dobře; gen když Wám nepatrné gméno moge posud z paměti newypadlo!

Gdu K Wašnostem s welikau prosbau w záležitosti nemálo znamenité – gak z ohledu Hory, tak i celé vlasti.

Potřebujete „Regenschori“. – Bude se gich nepochybn wjce hlásit mezi ginými doručitel tohoto ljistku p. Weselský pokud Wašnostem snad giž z Květů co vlastenec a pracownjk na roli dědičné dobře známý. Čjm se posud zabýwal, neglépe se Wám sám prokáže.

Wěda, gaké negen wůbec w Hoře oblíbenosti, nýbrž i důležitých konexj mjti ráčíte, nemohu opominauti p. Weselského Waši přjzni a milosti poručiti.

Učiňtež pro něg, co můžete – a Wy můžete mnoho. Chtěl gsem psáti i p. Hockowi – neboť se mi zdá, že ge městský representant, a ti mohau w té věci skoro všecko, gelikož práwo zadacj toliko magistrátu náleží – gsem als s p. Hockem tuze málo známý – a pak, což byste nemohl Wy sám dosjci? – Tyto dny poručil p. Janwský, Horan, panu Krehonowi zdegšjho Warhanjka Wotrháнка – a to bude snad Weselského negnebezpečněgšj sok co do hry na varhany; kdyby ale byl wěděl, že p. Weselský o to mjsto ucházeti se hodlá – byl by geg poručil.

Mysljmť že p. Weselský zkoušku dosti dobře odbyde; aspoň mysljm, že by ze všeho giného ohledu lépe do Hory se hodil – nežli p. Wotrhánek.

Geť to na negwegš pořádný, pilný, střjdmý muž, a k tomu Čech! Pomyslete, co dobrého by gjm snad docjliti dalo! – Nu, wždyť mi porozumjte – zklamal bych se velice, kdybych se dočkati měl, že giný to mjsto ulowil. Negen Hoře – i vlasti poslaužjte, drahý přjteli! pomůžete-li splniti přánj

Wašeho

W Praze 9/9 841

*Srdečně oddaného
Jos. Kaj. Tyla
Kutnohorana.*

Příloha 3

Osvědčení

My níže psaní měšťané Kutnohorští osvědčujeme tímto, že nechceme voliti vyslance k parlamentu frankfurtskému a sice z následujících příčin:

- 1. poněvadž by bližším než posud spojením s Německem suverennost a samostatnost monarchie a koruny naší zvláště zrušena byla*
 - 2. poněvadž by náš dobý císař a král tím se stal poddaným císaře frankfurtského, odkud by se nám zákony předpisovaly, kdež to poměru a potřeb naší země ani neznají. My se chceme řídit jenom na našem českém sněmu v Praze a na našem říšském sněmě ve Vídni.*
 - 3. poněvadž by frankfurtský parlament do naší země vypisoval daně, vybíral wojsko a. t. d. dle svých potřeb a ne dle našich, což jenom příslušetí má našemu a obecnímu rakouskému sněmu*
 - 4. poněvadž by jsme byli nuceni připojením se přistoupiti k celní jednotě, což by byla záhuba našeho domácího průmyslu, našich řemesel a našeho obchodu*
 - 5. poněvadž by jsme se tím odtrhli od drahých zemí rakouských, snimiž spojení chceme zůstati, věrni jsouce císařskému domu Habsburgo-Lotrinskému*
 - 6. poněvadž do--- dosti práce nový řád uvéstí a ústawu swou vlastní w zemi, jako i ústawu našeho císařství ukončiti*
 - 7. dosvědčujeme, že s jednáním slawného národního výboru w Praze docela srozumění jsme a jeho konaní ouplně schwalujeme*
 - 8. outraty na vyslance k frankfurtskému parlamentu, půjdou-li kteří tam, my platiti nebudeme*
- Toto naše osvědčení potvrzujeme we jménu měšťanstva našeho svými podpisy.*

W Kutné Hoře dne 19. května 1848.

Seznam obrázků v textu

Obrázek 1: Podobizna Antonína Konstantina Vítáka.....	91
Obrázek 2: Podobizna Josefa Jaromíra Štětky.....	92
Obrázek 3: Podobizna Petra Miloslava Veselského.....	93
Obrázek 4: Bysta Františka Stáněho.....	94